

ATIK VE ARTIKLARLA ÇEVRENİN KASTEN KİRLLETİLMESİ SUÇU (TCK M. 181/1)

DOI: 10.33717/deuhfd.567611

Dr. Öğr. Üyesi Nebahat KAYAER*

Öz

Endüstrinin çevreye verdiği atık veya artıkların neden olduğu çevre sorunları her geçen gün artmaktadır. Ekolojik dengenin bozulması, çevrenin geriye dönüşsüz kirlenmesi ve önlemlerin yetersizliği büyük sorun oluşturmaktadır. Bu durum tüm insanlığı büyük ve önlenemez tehlikelerle karşı karşıya bırakmaktadır. Çevre kirliliği nedeniyle insanlık bir dizi hastalıkla (kanser, erken yaşlanma, depresyon, akciğer hastalığı, genetik bozukluklar, vs.) mücadele etmektedir. Bu bağlamda, yaşadığımız çevrenin yaşanılabilirlik düzeyinin azalması nedeniyle çevre sorunları hukuk ve diğer bilimsel çevrelerce tartışılır hale gelmiştir. Özellikle çalışma konumuzu oluşturan atık ve artıklarla çevrenin kirletilmesi endişe verici boyuta ulaşmıştır. Bu nedenle çevrenin kirliliğinin önlenmesi amacıyla cezai yaptırımlara başvurma zorunluluğu doğmuştur. Çevrenin kasten kirletilmesi suçu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda hürriyeti bağlayıcı ceza yaptırımı ile yaptırım altına alınmıştır. Bu çalışmanın kapsamı atık veya artıkların alıcı ortama (toprak, su ve hava) çevreye zarar verecek şekilde kasten verilmesini oluşturmaktadır. Suçun temel şekli TCK m. 181/1'de, nitelikli halleri TCK m. 181/3-4'de düzenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Çevre, Çevre kirliliği, çevre suçu, atık, artık.

INTENTIONAL POLLUTION CRIME OF THE ENVIRONMENT WITH WASTES AND RESIDUALS (TCK ART. 181/1)

Abstract

The environmental problems caused by the waste or wastes caused by the industry are increasing day by day. The deterioration of the ecological balance,

* Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (e-posta: nebahatkayaer@yahoo.com) (ORCID: 0000-0002-6972-9911) (Makalenin Geliş Tarihi: 05.03.2019) (Makalenin Hakemlere Gönderim Tarihleri: 05.03.2019-08.03.2019/Makale Kabul Tarihleri: 02.05.2019-19.04.2019)

the irreversible pollution of the environment and the insufficiency of the measures constitute a major problem. This situation exposes all humanity to big and irreversible dangers. Due to environmental pollution, humanity is struggling with a series of diseases (cancer, premature aging, depression, lung disease, genetic disorders, etc.). In this context, the level of livability of the environment we live in has been debated by environmentally friendly and other scientific circles. Especially, the pollution of the environment with the wastes and wastes that constitute our working condition has reached an alarming dimension. For this reason, the obligation to resort to criminal sanctions to prevent pollution of the environment has arisen. The crime of deliberate contamination of the environment was sanctioned under the Turkish Penal Code no. 5237. The scope of this study constitutes the deliberate supply of waste or residues to the receiving environment (soil, water and air) in a way that is harmful to the environment. The basic form of the crime is regulated in Article 181/1 of the Turkish Penal Code, major crimes are regulated in Articles 181 / 3-4 of Turkish Penal Code, Article 181 / 3-4.

Keywords

Environment, Environmental pollution, environmental crime, waste, residual

GİRİŞ

Teknolojinin baş döndüren gelişimi çevrenin korunmasını zorlaştırmış; fabrikalar işletmeler üretimini ve gelirlerini artırırken feda edilen hep doğa olmuştur. Oysa çevreyi korumak insanoğlunun varlığını sürdürebilmesi açısından hayati öneme sahiptir. Bu nedenle çevrenin olabilecek her türlü olanaklar dâhilinde korunması zorunludur. Çevrenin korunması, son yıllarda gelişen ve önemi artan bir kavram olup birçok bilim alanının uğraşı alanına girmektedir. Bunlar ulusal ve uluslararası hukuk, felsefe, din, ahlak kuralları, sosyoloji, çevrebilim, fizik, kimya, teknik bilimler olarak sıralanabilir¹. Bu bilim dallarından sadece hukuk bilimi yaptırım uygulayabilmekte olduğundan çevrenin korunmasında önemli bir konuma sahiptir.

Türk Hukukunda çevre hukuku Avrupa ülkeleri ve gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında daha geç 1980 yılından itibaren gelişmeye başlamıştır². Türk Hukukunda çevre ile ilgili düzenlemeler başta 1982 Anayasa'sı³ m. 56⁴ olmak üzere geniş bir mevzuat içerisinde ve özellikle 2872 sayılı Çevre Kanunu⁵ ile Türk Ceza Kanunu'nda (TCK)⁶ yer almaktadır. Bu itibarla, TCK'nın birinci maddesinde ceza kanununun amaçlarından birisinin çevreyi korumak olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kanunun 181 ila 184 maddeleri olmak üzere, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda ve diğer bir kısım mevzuatta çevre korunmaya çalışılmış bu amaçla çevreyi kirletme eylemi farklı suç ve kabaht türleri ile yaptırıma bağlanmıştır.

Bu çalışmamızda TCK m. 181/1 de düzenlenen atık ve artıklarla çevrenin kasten kirletilmesi suçunu inceleyeceğiz. Konuya ilişkin Yargıtay kararlarına yeri geldikçe değinilecektir.

¹ Ahmet **Taşkın**, "Çevrenin Hukuksal Yönden Korunması", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 1, 2010, s. 240.

² Burcu **Dönmez**, "Hayvanlara Yönelik İşlenen Suçlar", <http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/25-Burcu-D%C3%96NMEZ.pdf> (Erişim Tarihi: 25.06.2017), s. 910; Handan Yokuş **Sevük**, Çevre Hukuku Doğal, Çevrenin Korunması, Ankara 2013, s. 290.

³ Bu Anayasa; Kurucu Meclis tarafından 18.10.1982'de halkoylamasına sunulmak üzere kabul edilmiş ve 20.10.1982 tarihli ve 17844 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış; 7.11.1982'de halkoylamasına sunulduktan sonra 9.11.1982 tarihli ve 17863 mükerrer sayılı Resmî Gazete 'de yeniden yayımlanmıştır.

⁴ Anayasa m. 56: "Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir".

⁵ RG:11.8.1983/18132.

⁶ RG:12.10.2004/25611.

1. Genel Olarak

Çevrenin atık ve artıklarla kasten kirletilmesi suçu bir çevre suçudur. Çevre suçu çevresel değerlerin ortadan kaldırılması ve/veya bu değerlere zarar verilmesine yönelik suçlar olarak tanımlanabilir⁷. Çevre suçları artan teknolojik gelişmelere bağlı olarak çeşitli şekillerde ve bir takım gerçek kişiler ile özel ve tüzel kişiler yoluyla işlenebilmektedir. Çevre suçlarının hepsi kirliliğe bağlı olmamakla birlikte büyük bir çoğunluğu kirliliğe bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde endüstrinin sulara verdiği artıkların neden olduğu çevre sorunları, artarak büyümektedir ve çevreyi kirletmeden endüstri kurmanın daha rasyonel olduğu anlaşılmışsa da geçmişten bu yana yapıla gelmekte olan çevre kirliliğine yol açan müdahaleler sonucunda ülkeler bunun acısını çekmekte ve hatalarını ancak büyük paralar ödeyerek tamire çalışmaktadırlar.

Çevrenin kasten kirletilmesi suçu (TCK m. 181)⁸, Türk Ceza Kanununun ikinci kitabın "*Topluma Karşı Suçlar*" başlıklı üçüncü kısmının ikinci bölümünde "*Çevreye Karşı Suçlar*" başlığı altında iki ayrı suç olarak düzenlenmiştir. Bu suçlardan birincisi atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya kasten verilmesi, ikincisi ise atık veya artıkların ülkeye izinsiz olarak sokulmasıdır.

Biz bu çalışmada sadece TCK m. 181/1 düzenlenen atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten verilmesi suçunu inceleyeceğiz. Çevrenin atık ve artıklar vasıtasıyla kirletilmesi suçunun temel şekli maddenin birinci fıkrasında; nitelikli halleri ise ikinci ve üçüncü fıkralarında düzenlenmiştir.

⁷ Şafak **Kaypak**, "Çevresel Güvenlik ve Sınıraşan Çevre Suçları", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S 38, 2013 s. 17.

⁸ "(1) İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır. (4) Bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. (5) Bu maddenin iki, üç ve dördüncü fıkrasındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur."

Son olarak maddenin beşinci fıkrasında suçun tüzel kişilerce işlenmesi halinde, sadece nitelikli hallerinde söz konusu olmak üzere, güvenlik tedbiri uygulanacağı düzenlenmiştir.

2. Suçla Korunan Hukuki Değer

Çevre ceza hukukunda hukuksal değer ne olduğu konusunda yapılan tartışmalarda birden çok görüş ortaya atılmıştır. Söz konusu görüşler ekolojik⁹ ve insan merkezli görüşler etrafında toplanmaktadır. Ekolojik hukuk anlayışını benimseyen ve çevreyi oluşturan hava, su, toprak ve bu alanda yaşayan canlıların korunduğu hukuksal görüşü savunmaktadırlar¹⁰. Diğer bir görüş olan insan merkezli görüşü savunanlar, korunan hukuksal değer yaşam sağlık ve vücut bütünlüğü gibi kişisel hukuksal değerler olduğunu savunmaktadırlar¹¹.

Bizce çevre suçlarıyla korunmak istenen hukuki değer, her iki görüşü içine alan yani insan merkezli görüşlerin yanı sıra çevre kirliliği ile meydana gelebilecek zararların ihlal ettiği diğer çevreyi oluşturan hava, su, toprak ve hayvan ve bitkilerin kısaca çevrenin bizzatı kendisinin korunmasıdır. Bu hakların başında öğretide de baskın görüş olarak kabul edilen, kişilerin sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşayabilme hakkı gelmektedir¹². Bu hak kişilerin canlı ve sağlıklı kalabilmeleri kendilerini geliştirebilmeleri ve diğer haklarını kullanabilmeleri için büyük öneme sahiptir.

Türk Ceza Kanunu açısından bir değerlendirme yapmak gerekirse, çevrenin kasten kirletilmesi suçunda korunan hukuki yararın ne olduğunu anlamak için suçun düzenlediği yere bakmak gerekir. Bu suç TCK'nın ikinci kitabının "*Topluma Karşı Suçlar*" başlıklı üçüncü kısmının ikinci bölümünde "*Çevreye Karşı Suçlar*" başlığı altında düzenlenmiştir. TCK m.

⁹ Ekoloji, "*canlı varlık ve organizmaların birbirleriyle ve yaşadıkları doğal ortam ile ilişkilerini inceleyen bilim dalıdır*" (Şeref **Ertaş**, Çevre Hukuku ve Hayvan Hakları Hukuku, İleri Kitabevi, İzmir 2012, 29).

¹⁰ **Ünver/Nuhoğlu**, s. 54.

¹¹ **Sevük** s. 244-245; **Dönmez**, s. 911.

¹² Ali **Parlar**/Muzaffer **Hatipoğlu**, Cezai ve Hukuki Sorumluluk Boyutlarıyla Çevre Hukuku, Ankara 2010, s. 293; Mehmet Emin **Artuk**, "Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu (TCK m. 181), İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. I, S. 1, 2014, s. 40; Murat **Balci**, "Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçu TCK m.182", Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi ve Çevreye Karşı Suçlar Paneli, Ankara 2012, s. 165; Mustafa **Özen**, "Çevreye Karşı İşlenen Suçlar" (TCK m. 181, 182), Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 18, S. 1, 2010, s. 14; Ersan **Şen**, Çevre Ceza Hukuku, İstanbul, 1994, s. 115; Nazmiye **Özenbaş**, "Çevrenin Ceza Hukuku Yoluyula Korunması Kapsamında Çevrenin Kirletilmesi Suçları", <https://www.avekon.org/papers/772.pdf>, s. 928.

181'in madde gerekçesinde "kişilerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakları korunmuş olduğu" açıkça ifade edilerek sağlıklı ve dengeli yaşam hakkının önemi vurgulanmıştır¹³. Bu düzenlemeler ışığında, kanun koyucunun bu suçta korunan hukuki yararı belirlerken, insan merkezli yaklaşımı esas aldığı anlaşılmaktadır.

TCK m. 181 de düzenlenen çevrenin kasten kirletilmesi suçuyla korunan hukuki yarar karma nitelikli olup suçla birden fazla hukuki yararın korunmak istediği anlaşılmaktadır. Bu suçta korunan hukuki yarar, ekolojik menfaatler ile insana ilişkin sağlık, yaşam ve geleceği sürdürme menfaatleridir¹⁴. Öyleyse TCK madde 181/1-2 ve 3'te düzenlenen suçlarda öncelikle toprak, hava ve su korunmaktadır. Dolaylı olarak kişilerin temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşayabilmeleri dolayısıyla sağlıklı yaşam hakkı korunmak istenmiştir¹⁵. TCK m. 181/4 suçla korunan hukuki değer ise diğer canlıların yaşam hakkıdır.¹⁶ Son olarak, bu suçla korunan hukuki değer, idarenin koymuş olduğu kuralları uygulamak bakımından çevre ceza hukukuna başvurulması nedeniyle kamu düzenidir.

Sonuç olarak, bu suçla korunan diğer hukuki değer, kişilerin yaşamı¹⁷, sağlığı¹⁸, vücut bütünlüğü¹⁹ ile özel ve ailevi yaşamı ve mülkleridir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) dolaylı şekilde bu hakkı korumaya yönelik Devletlere bir takım yükümlülükler yüklemiştir. Bu değerlerin ihlalinin değerlendirilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), çevre

¹³ Nitekim bir Yargıtay kararında bu husus şu şekilde ifade edilmiştir: "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56/1. maddesine göre herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında getirilen düzenleme ile de çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek gerek Devlete gerekse vatandaşlara ödev olarak yüklenmiştir. Anayasada yer alan bu ilkeler 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 3/a maddesinde de benzer biçimde düzenlenmiştir. Buna göre; gerçek ya da tüzel kişi olarak herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup, alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdür. Bu bağlamda, "kamu sağlığını ve çevreyi koruma" prensibi Türk Ceza Kanunu'nun birinci maddesinde Kanun'un amaçlarından birisi olarak öngörülmüş, ayrıca "sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı" başta bu Kanunun 181 ilâ 184. maddeleri olmak üzere, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda ve diğer bir kısım mevzuatta koruma altına alınmış, çevreyi kirletme eylemi farklı suç ve kabahat türleri ile yaptırma bağlanmıştır". (Y4CD, E. 2013/18952, K. 2014/3408, T. 24.11.2014; <https://www.karartek.com.tr> Erişim Tarihi: 20.02.2019).

¹⁴ **Sevük**, s. 246.

¹⁵ **Artuk**, s. 40; **Özen**, s. 14; **Sevük**, s. 296.

¹⁶ **Artuk**, s. 40; **Özen**, s. 15; **Sevük**, s. 296.

¹⁷ **Sevük** s. 295; **Dönmez**, s. 911; **Balcı**, s. 165; **Şen**, s. 116; bkz. Madde gerekçesi.

¹⁸ **Şen**, s. 116.

¹⁹ **Balcı**, s. 165.

zararlarının insan sağlığı ve yaşamına olan olumsuz etkilerini sözleşmenin başta 2. 8. maddeleri olmak üzere nadir de olsa 3. madde kapsamında değerlendirmektedir.

Çevrenin atık veya artıklarla kasten kirletilmesi ile çevresel kirliliğin tehdit ettiği haklardan ilki AİHS m. 2²⁰ ile koruma altına alınan yaşam hakkıdır²¹. AİHM'e yapılan başvurular, devletin veya özel kişilerin tehlikeli faaliyetlerinden dolayı yaşam hakkının tehdit altında olduğuna ilişkindir²².

AİHM çevrenin kasten kirletilmesi suçunda korunan hukuki değer bakımından AİHM'nin yetkililerden yaşamı tehdit eden çevresel tehditleri caydırıcı kanuni düzenlemeler yapmalarını, acil tehlike olduğunu bildiği ve bilmesi gerektiği durumlarda yaşamı korumak adına uygun önlem almasını ve

²⁰ AİHS Madde 2 Yaşam hakkı

"1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;

b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;

c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması".

²¹ AİHS madde 2, herkesin yaşam hakkının kanunun koruması altında olduğunu belirttiğinden sonra insan yaşamının ortadan kaldırılmasının hukuka uygun sayıldığı sebeplerden bahsetmiştir. Söz konusu madde devlete şu yükümlülükleri yükler:

1- Devlet, organları aracılığıyla, maddede sayılan istisnai durumlar haricinde bir kimsenin yaşamının ortadan kaldırılamaması, negatif yükümlülüğü altındadır.

2- Madde ile devlete yüklenen ikinci yükümlülük pozitif yükümlülüktür. Buna göre insan yaşamının etkili olarak korunması için gerekli adımların atılması, bu çerçevede bireyleri diğer kişilerin hayati tehlike yaratan eylemlerinden korumak için uygun önlemlerin alınması gerekmektedir.

3- İlgili devletin yaşama kast eden eylemlere karşı kanunlarında caydırıcı, etkili ceza hükümlerine yer vermesinin yanı sıra usulü yükümlülükleri de vardır.

Bu itibarla söz konusu hükümlerin ihlal edilmesini önlemeye ve cezalandırmaya yönelik etkin bir ceza kovuşturmasını sağlayacak bir yapı oluşturması ayrıca yaptırımların infazını sağlayan işler bir sistem oluşturması gerekmektedir (Durmuş **Tezcan**/Mustafa Ruhan **Erdem**/Oğuz **Sancakdar**/Rifat Murat **Önok**, İnsan Hakları El Kitabı, Ankara 2014, s. 94; **Sevük**, s. 65).

²² Örneğin AİHM, L.C.B./Birleşik Krallık/14/1997/798/1001, 09.06.1998 kararında nükleer denemeler sonucu radyasyona maruz kalan kişilerin başvurularının yaşam hakkı çerçevesinde tartışılmıştır. (Erkan **Duymaz**, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Çevrenin Korunmasına Katkısı" İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No. 47, Y. 2012, S. 47, s. 135).

aynı zamanda bilgi vermesini beklemektedir. Nitekim AİHM, 1993 yılının Nisan ayında çöplüğün içinde birikme yapan bir metan gazı patlaması sonucunda atık yığının çöp dağının eteğinde yerleşik yaklaşık on evin üzerine çökmesi sonucu evlerde yaşayan toplam 39 kişinin öldüğü olaya ilişkin *Öner Yıldız v. Türkiye* davasında 2. Maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme'ye göre, “*Hükümet gecekonduların sakinlerine yaşadıkları yerdeki tehlikelere ilişkin uyarıda bulunmamıştır. Ama böyle bir uyarıda bulunmuş olsaydı bile bu insanların yaşamlarının tehlikeye girmesinden kaçınmak için gerekli pratik tedbirleri almamış olduğu için sorumluluğu devam etmiştir. Çöplüğün tutarlı bir denetim sistemi olmaksızın açılmasına ve işletilmesine izin verildiğinden, mevzuatın kusurlu olduğu kanıtlanmıştır. Şehir planlama sistemi de benzer bir şekilde yetersiz bulunmuş ve hiç şüphesiz bu durum kazaya yol açan olaylar dizisinde önemli rol oynamıştır*”²³.

AİHM, çevre zararlarının insan sağlığı ve yaşamına olan olumsuz etkilerini çoğunlukla sözleşmenin 8. Maddesi²⁴ kapsamında değerlendirmiştir. AİHM tıpkı sözleşmenin 2. Maddesinde olduğu gibi, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı konusunda devletlere bazı yükümlülükler yüklemektedir²⁵.

- 1- Faaliyetin ulusal kuralları ihlal ettiği durumlarda yetkili makamlar harekete geçmeli faaliyetin kurallara uygun olarak devam etmesini sağlamalıdır.
- 2- Faaliyetten zarar görebilecek kişileri bilgilendirmeli ve etkili ve erişilebilir bir prosedür oluşturmalıdır.

Çevresel zararların yol açtığı hak ihlalleri çevre hakkının sözleşmede bağımsız olarak yer alması ve bu hakkın 8. Madde ile güvence altına alınan birçok hak ile bağlantı olması sebebiyle 8. Maddenin düzenlenişinde önemli bir yer tutmaktadır²⁶. AİHM bu maddeyi oldukça geniş ve dinamik bir şekilde yorumlanmakta, çevresel kirlenmenin birey üzerinde yarattığı

²³ AİHM, *Öner Yıldız v. Türkiye*, 30.11.2004, Başvuru No. 48939/99, http://aihmgunlugu.blogspot.com.tr/2011/10/mahkemenin-cevre-haklarna-iliskin_13.html; <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim Tarihi: 12.06.2019).

²⁴ AİHS Madde 8 Özel ve aile hayatına saygı hakkı
 “1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.
 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir”.

²⁵ **Sevük**, s. 81.

²⁶ **Sevük**, s. 73.

olumsuz etkileri incelenmektedir. Mahkemeye yapılan başvurular, konumuzla alakalı olmak üzere, sanayi atıklarından kaynaklanan kirlilik, çöplüklerden kaynaklanan kirlilik üzerinde yoğunlaşmaktadır²⁷. AİHM, deri işleyen bir tesisin gaz, duman ve koku ve bulaşıcı hastalıklar yayayan sanayi çöplerinin ve atıklarının yakında yaşayan halkta sağlık sorunları yaratması konulu *Lopez Ostra v. İspanya* davasında İspanya'nın atık işleme tesisinin sahibi olan kasabanın ekonomik refahına ilişkin menfaatler ile başvurucunun ve ailesinin evi ve özel hayatına saygı hakkından etkili bir şekilde yararlanması arasında adil bir denge kurmakta başarısız olması nedeniyle 8. madde ihlali tespit etmiştir²⁸. Mahkeme birçok kararında tehlikeli atıkların 8. Madde ihlaline yol açtığını belirttiikten sonra devletin bireyin yararı ile toplumun yararı arasında adil bir denge kurmadığını kabul ederek başvurucu lehine karar vermiştir²⁹. Strazburg organlarınca kişilerin özel ve aile yaşamları ile konutlarına çevre kirliliği ile verilen ya da verilmesi ihtimal dâhilinde olan çevresel zararların devlet yetkililerince farkında olunması ve önlem alınmak suretiyle madde kapsamında belirtilen haklarına saygı duyulması istenmektedir. Söz konusu çevresel zararların yetkili merciin kamu yararı gereğiyle yapmış olduğu müdahalenin orantılı ve kanun yoluyla olmak kaydıyla 8/2. madde uyarınca mazur görülebileceği belirtilmektedir. Sonuç itibarıyla Mahkemede görülen davaların hemen hepsinin ortak yönü devletin üzerine düşen önlemleri almayarak başvurucuları uzun süre ciddi bir kirliliğe maruz bırakmasıdır³⁰.

Son olarak, Mahkeme çevre kirliliğinin yola açtığı sonuçlar bakımından Sözleşmenin 3. Maddesinin³¹ ihlali iddialarını da incelemiştir. Mahkeme ilk kez Florea Davası'nda 3. Maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir³².

²⁷ **Duymaz**, s. 130.

²⁸ AİHM, Lopez Ostra v. İspanya, 09.012.1994, Başvuru No. 16798/90, http://aihmgunlugu.blogspot.com.tr/2011/10/mahkemenin-cevre-haklarna-iliskin_13.html (Erişim Tarihi: 12.05.2019) <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22dmdocnumber%22%3A%22695782%22%2C%22itemid%22%3A%22001-57905%22%7D> (Erişim Tarihi: 12.05.2019).

²⁹ Giacomelli v. İtalya, 02.11.2006, Başvuru No. 59909/00; Guerra ve Diğerleri v. İtalya, 19.02.1998, Başvuru No. 14967/89; Taşkın ve Diğerleri v. Türkiye, 10.11.2004, Başvuru No. 46117/99., http://aihmgunlugu.blogspot.com.tr/2011/10/mahkemenin-cevre-haklarna-iliskin_13.html (Erişim Tarihi: 12.05.2019). <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%20> (Erişim Tarihi: 12.05.2019).

³⁰ AİHM, Fadeyeva/Rusya, 55723/00, 09.06.2005; AİHM, Tatar/Romanya, 67021/01, 27.01.2009; AİHM, Bacila/Romanya, 19234/04, 30.03.2010; AİHM, Dubetska ve diğerleri/Ukrayna, 30499/03, 10.02.2011; AİHM, Apanasewicz/Polonya, 6854/07, 03.05.2011; AİHM, Branduse/Romanya, 6586/03, 07.04.2009; AİHM, Di Sarno ve diğerleri/İtalya, n° 30765/08, 10.01.2012 (Kararlar için bkz. **Duymaz**, s. 130).

³¹ "Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz".

3. Tipikliğin Objektif Unsurları (Maddi Unsurlar)

a. Suçun Maddi Konusu

TCK m. 181/1 de tanımlanan suçun maddi konusu, çevredir³³. Çevre konusuna ilişkin literatürde genel kabul gören bir tanım henüz mevcut olmayıp³⁴, tanımlamaların her şeyi içine alabilecek genişlikte olması ya da bazı öğelerin dışta bırakılması gibi risklerle karşılaşılması düşüncesiyle genel bir tanım verilmekten kaçınılmıştır³⁵. Aynı durum hukuki düzenlemeler için de geçerlidir³⁶.

Çevrenin tanımı sözlükte değişik bilim dallarını kapsayacak şekilde çok çeşitli şekillerde tanımlanmıştır³⁷. Konumuz açısından çevre, Zooloji Terimleri Sözlüğü'nde "*Bir organizma ya da organizmanın bir parçası üzerine etki yapan dış etkenler topluluğu*"; Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü'nde "*Canlıların içinde yaşadıkları ortam ve bu ortamlardaki çeşitli faktörlerin bütünü, ambiyens*"; Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü'nde "*Bir organizmanın veya bir parçasının üzerinde etki yapan dış etkenler topluluğu*" olarak tanımlanmaktadır³⁸.

Çevre ulusal ve uluslararası düzenlemelerde de tanımlanmıştır. Çevre 2872 sayılı Çevre Kanunu 2. Maddesinde "*Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam*" şeklinde tanımlanmıştır. Avrupa Birliği İkinci Çevre Aktivite Programının 2A kısmında "*Dünya çevre medyası ve yaşam alanının bir kısmı olarak doğal kaynaklar*" olarak tanımlanırken; 67/548 numaralı Avrupa Birliği Sözleşmesi'nin değiştirilmesine yönelik 2/1 maddesinde "*bir yandan su, hava, yer ve onlarla bağlantılı alt değerleri öte yandan bütün canlı varlıklar*" olarak tanımlanmıştır³⁹.

³² Mahkeme'ye göre, başvurunun sağlık durumunun kötü olmasına rağmen uzun süre sigara dumanına maruz kalması 3. maddenin ihlali sonucunu doğurmuştur. AİHM, Florea/Romanya, 37186/03, 14.09.2010 (Duymaz, s. 130).

³³ Artuk, s. 43; Sevük, s. 298; Yaygın kullanımı ekolojik sistem veya ekosistemdir.

³⁴ Yener Ünver/Ayşe Nuhoglu, Federal Almanya Çevre Ceza Hukuku, Beta Yayın, İstanbul 1999, s. 10.

³⁵ Nükhet Turgut, Çevre Hukuku, Ankara 2001, s. 76.

³⁶ Yusuf Güneş/Aynur Aydın Coşkun, Çevre Hukuku, Kazancı Kitap, İstanbul 2004, s. 4.

³⁷ Çevre, TDK Sözlüğünde birkaç şekilde tanımlanmıştır: "*Bir organizmanın ya da bir parçasının üzerinde etki yapan dış etkenler topluluğu*", "*1. Bireyi etkileyen canlı ve cansız varlıklar ile bütün güç ve koşulların toplamı. 2. Organizmayı içten ya da dıştan uyaran şeylerin toplu adı. 3. Varlığın, içinde bulunduğu ve yaşamını sürdürdüğü ortam.*". <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

³⁸ Tanımlar <http://www.tdk.gov.tr> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 18.06.2013).

³⁹ Ünver/Nuhoglu, s. 10.

Çevre öğretide bu konuyla ilgilenen yazarlar tarafından çevrenin değişik unsurlarını ortaya çıkaracak şekillerde tanımlanmıştır. Parlar/Hatipoğlu, “*insan ve canlılar üzerinde ani veya süreli, doğrudan veya dolaylı etkide bulunan, fiziksel, kimyasal, toplumsal değerlerin tümü*” şeklinde tanımlanmış⁴⁰; Talas, “*canlıların yaşamını sürdürdüğü içinde bulunulan hava, su ve topraktan oluşan yerküre*” şeklinde tanımlamıştır⁴¹. Çevrenin en geniş iki tanımı şu şekildedir: “*doğal ve yapay kaynakları oluşturan öğeler ile bunların etkileşimlerinden meydana gelen olgu ve süreçlerin tümüdür*”⁴² “*insan ve canlılar üzerinde ani veya süreli, doğrudan veya dolaylı etkide bulunan, fiziksel, kimyasal, toplumsal değerlerin toplamı*”⁴³. Çalışma konumuzu oluşturan suçun konusu bakımından genel bir tanımlama yapmak gerekirse çevre, canlıların yaşayıp gelişmesini sağlayan ve onların sürekli olarak etkileri altında bulunduran fiziksel, kimyasal ve biyolojik faktörlerin bütünü olarak tanımlanabilir⁴⁴. Kısaca ekolojik işlevi olan her yer bu kapsam içerisinde kabul edilmelidir⁴⁵. Bu açıdan bakıldığında çevrenin kapsamadığı alan yok gibidir⁴⁶. Hatta yerkürenin dışına taşan uzay boşluğu, samanyolu galaksisi, güneş sistemi dünya ile etkileşim içerisinde olduğundan tanımların ve düzenlemelerin günümüzde bu kavramları da içine alacak şekilde yapılması gereklidir⁴⁷.

⁴⁰ Parlar/Hatipoğlu, s. 295.

⁴¹ Serdar Talas, “Türk Ceza Kanunu’nda Çevrenin Kasten ve Taksirle Kirletilmesi Suçları”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. LXXI, S. 1, 2013 s. 1151.

⁴² Güneş/Coşkun, s. 4; Aynı doğrultuda görüş için bkz. H. Güzin Üçışık/H. Fehim Üçışık, Çevre Hukuku, İstanbul 2013, s. 15.

⁴³ Ertaş, s. 22.

⁴⁴ Şen, 5.

⁴⁵ Ozan Ercan Taşkın, “Maddi ve Muhakeme Boyutuyla Çevre Ceza Hukukuna Dair Bazı Tespitler/Kısmi Öneriler”, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C. 3, S. 1, 2015 s. 149.

⁴⁶ Çevre doğal çevre ve yapay çevre olarak ikiye ayrılır. Doğal çevre, yukarıda çevre için yapılan açıklamalar olup, yapay çevre, insanlar tarafından toplumsal yaşamın gereksinimlerini karşılamak amacıyla meydana getirilen yollar, köprüler, binalar yanında doğal kaynakların dönüştürülmesini içeren insan çevresidir. Yapay çevrenin de doğal çevreye dâhil edilmesi gerektiği kabul görmektedir (Ahmet Civanoğlu, Çevre Hukukunda İhtiyat İlkesi, Sakarya 2006, s. 5-6); Yapay çevre, insan eliyle teknolojiyle yapılan veya oluşturulan öğelerden oluşur. Oluşturulduğu dönemin toplumsal bilgi birikimi teknolojisi ve değerleri yapay çevreye yansımalarının yanı sıra kültürel değerleri de ifade eder. Bu anlamda kentler, yollar, barajlar, köprüler, vb. yapay çevredir (Güneş/Coşkun, s. 7).

⁴⁷ Buna göre çevre, “Yeryüzü ekosisteminde yer alan canlı ve cansız varlıklarla bunların karşılıklı etkileşimlerinin var olduğu dünya dışı fiziksel mekân ve oluşturduğu yapay ortam ile yine bu varlıkların oluşturdukları soyut bir algılama ve etkileşimdir” (Güneş/Coşkun, s. 5).

Suçun maddi konusunu çevreyi oluşturan ve yeryüzünde tüm canlıların yaşam koşullarını belirleyen unsurlar: toprak, su ve hava⁴⁸ ile yeşil örtü (flora) ve hayvan topluluğu (fauna) dır⁴⁹. Başka bir deyişle, kirletilen tüm alıcı ortamlar suçun konusunu oluşturmaktadır⁵⁰.

Çoğu canlının yaşamını sürdürdüğü ve bir kısım canlının da yaşam kaynağı olan toprak bir çevre unsurudur. Toprak, sözlükte “*Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü*” olarak tanımlanmıştır⁵¹. Toprak, 5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu 3/c maddesinde “*Mineral ve organik maddelerin parçalanarak ayrışması sonucu oluşan, yeryüzünü ince bir tabaka halinde kaplayan, canlı ve doğal kaynağı*” olarak tanımlanmıştır. Toprak öğretide “*üzerine yetişen örtüsüyle, kültür bitkileriyle üzerinde yaşayan canlıları ile, bünyesinde oluşturduğu mikrobiyolojik canlıları ile çok uzun yıllar içerisinde kendisini yenileyebilen iyi kullanılmadığı ve korunmadığı takdirde kısa sürede kaybedilen bir canlı varlık, bir doğal kaynaktır*” şeklinde tanımlanmaktadır⁵².

Toprak, kayaların ve organik maddelerin çeşitli derecedeki ayrışma ürünlerinden meydana gelen, içinde geniş bir canlılar topluluğu barındıran, bitkilere durak yeri ve besin kaynağı olan ve katı yer kabuğunun, uzun zaman içerisinde belirli özellikler kazanan en üst kısmını saran doğal, dinamik bir yapıdır⁵³. Toprak eni, boyu, derinliği, üretkenliği ile çok boyutlu bir kavramdır⁵⁴. Suçun konusu olarak kabul edilen toprak kavramı geniş yorumlanmalı doğanın bir parçası olarak ekolojik fonksiyonları, akıcı ve gaz şeklindeki tüm türleriyle birlikte bu kapsamda kabul edilmelidir. Suçun konusunu teşkil eden toprak kavramına ekili olan olmayan tüm araziler, sarp kayalık tabanları, çöller, çölleşmiş suların tabanları, üzerine inşaat yapılmış

⁴⁸ Artuk, s. 43; Sevük, s. 298; Balcı, s. 177; Talas, s. 1151.

⁴⁹ Parlar/Hatipoğlu, s. 294-295; 67/548 numaralı Avrupa Birliği Sözleşmesi'nin değiştirilmesine yönelik 3. Maddesinde çevrenin unsurları, toprak, su ve hava, klima (ısı ve nem oranı), fizik coğrafya, insan, yeşil örtü (flora), hayvan topluluğu (fauna) ve tüm bu sayılan faktörlerin değiştirici etkileri ile maddi malvarlığı yaraları ve kültürel miraslardır (Ünver/Nuhoğlu, s. 10).

⁵⁰ Öğretide Turgut, türler, genetik kaynaklar, ekosistemler, ekolojik süreçler, peyzaj ve genetik açıdan değişikliğe uğratılmış organizmaların çevre unsuruna dahil olduğunu savunmaktadır (Turgut, s. 78).

⁵¹ <http://www.tdk.gov.tr>. Erişim Tarihi: 30.01.2019.

⁵² Güneş/Coşkun, s. 9.

⁵³ www.biyologlar.com/toprak-nedir-. Erişim Tarihi: 30.01.2019.

⁵⁴ Nibal Fatma Tangör, Çevre Hukukunun İşlevselliği: Mersin Örneği, Mersin 2006, s. 25.

toprak, caddenin altındaki toprak girmektedir. Çim saha, inşaat alanı, asfalt üzeri çakıl kum toprak yığını toprak kabul edilmez⁵⁵.

Çevrenin bir diğer unsuru olan su, canlıların yaşam kaynağı olup hidrojen ve oksijen bileşiminden oluşan bir yapıya sahiptir. Su, suya ilişkin yasal mevzuatta tanımlanmamıştır. Su, sözlükte, “*Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde*” şeklinde tanımlanmıştır⁵⁶. Suçun konusu olan suyun kapsamına yatağından akan veya doğal olarak çıkan yüzey suyu, yeraltı suyu, ev kuyularındaki durgun su, denizler, göller, nehirler girer⁵⁷. Özellikle içme ve kullanma amacıyla kullanılan yeraltı suları canlıların yaşamını sürdürdürebilmeleri açısından önemlidir. Keza kaplıca ve maden suları da hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır. Bu tür suların kirlenmesi sosyo-ekonomik açıdan topluma yönelik çok zararlı sonuçlara yol açabilir. Su döngüsüne girmeye yetecek kadar akmayan sular, sulak çayırlar, bataklıklar, sazlıklar gibi sularla bağlantısı olmayan ve su döngüsüne girmeyen suları ceza hukuku anlamında su olarak kabul edilmez⁵⁸.

Yerküreyi saran gaz kütleyle atmosfer, atmosferi meydana getiren gazların⁵⁹ karışımına da hava denmektedir⁶⁰. Hava çevreyi oluşturan unsurlardan birisidir. Hava yapısı itibarıyla çok kolay kirlenen ve temizlenmesi en zor olan çevresel unsurdur⁶¹. İnsan ve diğer canlıların yaşayabilmesi için yaşamsal değere sahip hava, katmanlardan oluşmakta olup gazların belli bir oran içerisinde bulunması gerekir. TCK bakımından hava her yerdeki hava olup madde korumasından yararlanır. Ancak bina içerisindeki hava dış ortama geçmediği veya dış havaya karışmadığı sürece hava olarak nitelendirilmez⁶².

Yeşil örtü (flora) ve hayvan topluluğu (fauna)⁶³, insan dışında var olan canlı biyolojik zenginliklerin tümüdür. Flora, Biyoloji Terimleri Sözlüğünde “*Belirli bir coğrafi alanda bulunan bitki türlerinin tümü*” fauna ise “*Belirli*

⁵⁵ Gülsün Ayhan Aygörmez **Uğurlubay**, Çevreye Karşı Suçlar Türk ve Alman Ceza Hukukunda Güncel Sorunlar, Ankara 2015, s. 391.

⁵⁶ <http://www.tdk.gov.tr>. Erişim Tarihi: 30.01.2019.

⁵⁷ **Sevük**, s. 298; Ayrıca bkz. Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği m. 3.

⁵⁸ **Uğurlubay**, s. 393.

⁵⁹ Havada Azot %78, Oksijen %21, Karbondioksit ve asal gazlar %1 oranında bulunur.

⁶⁰ **Parlar/Hatipoğlu**, 296.

⁶¹ **Güneş/Coşkun**, s. 9.

⁶² **Uğurlubay**, s. 395.

⁶³ Yaban hayatı olarak da adlandırılır (**Güneş/Coşkun**, s. 10).

bir coğrafi alanda bulunan hayvan türlerinin tümü” şeklinde tanımlanmıştır⁶⁴. Ormanlar, çayırlar, meralar, milli parklar, tabiat parkları, etrafi yeşil alan ile çevrilmek suretiyle koruma altına alınan kültürel ve doğal anıtlar eserlerden oluşan yeşil örtü çevrenin önemli unsurlarından birini oluşturur⁶⁵. Ekosistemi oluşturan canlı ve cansız tüm varlıklar bir zincirin halkası gibi birbirine bağlı ve etkileşim içerisinde olup besin zincirini oluşturur⁶⁶.

Türk Ceza Kanunu suçun konusu olan çevreyi yukarıda yaptığımız tanımlardan ve 2872 sayılı Çevre Kanunundan daha dar kapsamda ele almıştır. Ceza kanunu suçun konusunu sadece toprak, su ve hava ile sınırlı tutmuş, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı kapsam dışı bırakmıştır⁶⁷. Bu durum çevrenin bu unsurlarına yönelik hukuka aykırı eylemleri cezasız kalmasına yol açmaktadır. Oysaki yüksek ekonomik değere sahip sulak alanlar, dünyanın belli bölgelerinde yetişen bitkiler, milli parklar, tabiat parkları, etrafi yeşillikle çevrili koruma altına alınmış kültürel doğal anıt ve eserler⁶⁸ ve yapay çevre⁶⁹ önemli bir çevre unsuru olup kapsam dışında kalmaktadır.

b. Fail

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunun faili herkes olabilir⁷⁰. Kanun maddesinde “*kimse, kişi*” ifadesi kullanıldığı için faille özgü bir nitelik söz konusu değildir. Dolayısıyla özgü suç değildir. Çevrenin kirlenmesinden doğan cezai sorumluluğun muhatabı çevreyi kirletendir. Kirleten, Avrupa Konseyi tarafından “*doğrudan veya dolaylı bir şekilde çevrenin bozulmasına neden olan veya bozulmaya sebebiyet verecek bir koşulu ortaya çıkaran*” kişi olarak tanımlanırken⁷¹, Çevre Kanunu’nun “*Tanımlar*” kenar başlıklı 2. maddesinde, “Faaliyetleri sırasında veya sonrasında doğrudan veya dolaylı

⁶⁴ <http://www.fencebilim.com/biyoloji/biyoloji-kavram-terimler-sozlugu.pdf>. Erişim Tarihi: 30.01.2019.

⁶⁵ Flora ve fauna dünyada bölgesel ve uluslararası sözleşmelerle özel olarak korumaya alınmış ilgili ülkelerin ulusal düzenlemelerinde yaşam ortamlarının bozulmasına yol açacak hareketler yasaklanmış ve cezai yaptırımlar düzenlenmiştir (Turgut, s. 642).

⁶⁶ Güneş/Coşkun, s. 10.

⁶⁷ Öğretide Taşkın kültürel kaynakların çevrenin bir unsuru haline gelmesi gerektiğini bu kaynakların korunmasına dair Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda yeterince korunmadığı görüşündedir (Taşkın, s. 136).

⁶⁸ Şen, s. 10.

⁶⁹ Civanoğlu, s. 5-6; Güneş/Coşkun, s. 4.

⁷⁰ Artuk, s. 43; Sevük, s. 296; Özen, s. 25; Sabri Eyüp Yağcı, “Yargıtay Kararları Işığında Çevreye Karşı Suçlar”, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi ve Çevreye Karşı Suçlar Paneli, Ankara 2012, s. 89; Özenbaş, s. 928.

⁷¹ Üçışık/Üçışık, s. 24.

olarak çevre kirliliğine, ekolojik dengenin ve çevrenin bozulmasına neden olan gerçek ve tüzel kişiler” şeklinde tanımlanmıştır.

Öyleyse bu suçta gerçek kişiler yani tesisi kullanan veya işletmeyi işleten⁷² ve kamu görevlileri meydana gelen çevre kirliliğinden sorumlu olacaktır. Bunun yanı sıra herhangi bir faaliyetiyle kirlenme sonucunu doğuran özel tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirleri uygulanacaktır.

aa. Gerçek Kişiler

Çevrenin kasten kirletilmesi suçuna gerçek kişiler bakımından fail değişik şekillerde ortaya çıkabilir. Bunlar kendi yaşadığı ortamı kirleten fail, yapmış olduğu meslek faaliyeti sırasında ortamı kirleten fail, görevi gereği çevreyi korumakla mükellef olan kamu görevlisi faildir⁷³.

Bu suç vatandaş veya yabancı kişi tarafından da işlenebilir (TCK m. 13/1-d)⁷⁴.

Kendi yaşadığı ortamı kirleten fail, gündelik yaşamda çevreyi kirleten kişiler yaşamlarını sürdürmekte oldukları ortamlarda çevreyi kirleten kişilerdir⁷⁵. Örneğin evdeki çöpü çöp kutusu yerine sokağa atan kişi bu suçta gündelik faildir. Aynı şekilde kış aylarında düşük kalite kömürünü yakıt olarak kullanan kişilerin ev bacasından çıkan dumanın hava kirliliğine yol açması⁷⁶ ya da evinin atık suyunu kanalizasyon şebekesine bağlamayan açığa tahliye etmesi halinde bu suçun faili olduğu kabul edilir. Öyleyse bu tür failer gündelik yaşamlarında tek tek davranışları (mutat alışkanlıkları) nedeniyle çevreyi kirleten kişilerdir⁷⁷. Örneğin, evsel atıkların çevreyi bozması, egzoz gazının havaya salımı, standart dışı yakacakların evlerde ısınmak için kullanılması hareketlerini yapan gerçek kişiler suçun faili durumundadır.

⁷² Kirleten kavramı geniş anlaşılmalıdır. Hasılat kiracısı, adi kiracı, intifa hakkı sahibi işle- ten, malzeme ve personel üzerinde fiilen doğrudan egemenliğe sahip olan kişiler de bu kasamdadır. Nitekim Yargıtay 06.02.1997 tarih, 4587/1307 nolu kararında “...kirletenin yani gerçek veya tüzel kişilerin fiili olup, bunların bir mülkiyet hakkına mı, sınırlı aynı hakka mı, yoksa şahsi bir hakka mı haiz olduğu aranmayacaktır” ifadesiyle aynı görüşte olduğunu belirtmiştir (Emel **Badur**, “Çevreyi Kirletenin Hukuki Sorumluluğu”, Çevre Hukuku Sempozyumu, Ankara 2006, s. 112).

⁷³ Onur **Özcan**, Çevre Suçlarında Şirketlerin Cezai Sorumluluğu, İstanbul 2007, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 15.

⁷⁴ Bu hususa “Muhakeme” başlığı altında değinilmiştir.

⁷⁵ **Turgut**, s. 625.

⁷⁶ Hikmet Sami **Türk**, “Türk Hukukuna Göre Hava Kirlenmesi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 3-4, 1969, s. 129.

⁷⁷ **Turgut**, s. 625.

Çevrenin kasten kirletilmesinde belki de en büyük paya sahip olan fail grubu, yapmış olduğu meslek faaliyeti sırasında ortamı kirleten faillerden oluşmakta olup bu gibi yerlerde çalışan ve mesleki faaliyetleri çerçevesinde ve bu faaliyeti icra ederken çevreye zarar veren kişilerden oluşmaktadır. Günümüzde çevrenin kasten kirletilmesi suçu daha çok firma, şirket ve işletmeler tarafından işlenmektedir⁷⁸. Söz gelimi fabrika ve sabun imalathanesinden çıkan duman ve is⁷⁹ hava kirliliğine neden olmakta ya da işletmenin atık suyunu arıtmaksızın alıcı ortama tahliye ederek⁸⁰ çevre kirliliğine yol açmakta ve bu faaliyeti gerçekleştiren gerçek kişiler fail olmaktadır. Bu fail tipi aynı zamanda tüzel kişilerce işlenen çevre suçlarında tüzel kişi adına hareket eden kişi olabileceğinden hem suçu bizzat işleyen kişi ile tüzel kişiliğe yönelik yaptırımlar gündeme gelecektir⁸¹.

Görüldüğü üzere, çevrenin atık ve artıklarla kasten kirletilmesi suçunun bu grup faili, ceza hukukunda tüzel kişilerin suçun faili olamaması nedeniyle, tüzel kişi adına hareket eden kişilerden oluşur⁸². Bu kişiler firma, şirketin belirli pozisyonlarında görev alan kişilerdir⁸³. Örneğin, çimento fabrikasında hava filtresini açmayan bir işçinin hareketi (icrai) ya da işletme sahibi ve yöneticisinin bozuk filtreleri tamir ettirmemesi (ihmalî) şeklinde oluşabilir. İşletmelerin mülkiyet ile yönetiminin aynı kişide olduğu küçük ölçekli firmalar bakımından sorumlulukların tespitinde güçlük yaşanmazken mülkiyet ve sorumluluğun görev işbölümü paylaşımının olduğu büyük işletmelerde sorumluların tespiti güçlük arz eder⁸⁴. Sözgelimi çevreyi kirleten

⁷⁸ **Uğurlubay**, s. 249.

⁷⁹ **Türk**, s. 121.

⁸⁰ Kararlar için bkz. **Taneri**, s. 98-101.

⁸¹ Y4CD, E. 2010/31681, K. 2012/32675, T. 27.12.2012 (Aktaran: Gökhan **Taneri**, Çevreye Karşı Suçlar, Ankara 2016, s. 17).

⁸² "...Sanık hakkında, acenteliğini yaptığı gemiden denize sintine (gemi yağı atığı) boşaltmak suretiyle çevrenin kasten kirletilmesi suçundan dava açılması karşısında gemideki yağ atığını dökme yetkisinin kimde olduğu, sanığın bu konuda emir ve talimat verme yetkisi ile bir talimatı bulunup bulunmadığı araştırılmadan" (Y4CD, E. 2012/2795, K. 2013/17340, T. 04.06.2013) (Aktaran: **Taneri**, s. 17).

⁸³ **Uğurlubay**, s. 250; "...Dosya kapsamı değerlendirildiğinde, sanığın savunmaları da dikkate alınarak, olay kapsamında çevre kirliliğinin meydana getirildiği eylemde, şirket kayıtları temin edilerek sanığın şirket bünyesinde görevinin açıkça tespitinin sağlanması suretiyle sanığın sorumluluğunun bulunup bulunmadığı araştırılmadan, eksik araştırma ve yetersiz gerekçe ile yazılı şekilde hüküm kurulması hukuka aykırı bulunmuştur" (Y18CD, E. 2016/3916, K. 2017/2176, T. 27.02.2017, Kazancı İçtihat Programı).

⁸⁴ Tuğrul **Katoğlu**, "Çevre ve Ceza Hukuku Yeni Türk Ceza Kanunu ve Çevreye Karşı Suçlar", Çevre Hukuku Sempozyumu, Ankara 2006, s. 86; Cengiz **Otacı**, "Çevrenin Kastan ve Taksirle Kirletilmesi Suçuna (TCK 181, 182) İlişkin Yargıtay 4. Ceza Dairesi

işletme limited şirket ise atık veya artıklarla çevrenin kirletilmesi suçunun faili müdür olacaktır. Eğer anonim şirket ise şirket yönetim kurulu başkan ve üyeleri olacaktır⁸⁵.

Ekip halindeki, iş ve sorumluluk bölümü gerektiren faaliyetlerden ceza sorumluluğunu düzenleyen ilgili mevzuat çerçevesinde ve işin doğası gereği (mutat uygulamalar) ve rutin uygulamalarla belirlenebilir. Meydana gelen çevresel zarardan işletmede çalışan kişilerin hepsinin sorumlu tutulması yani o kişilerin sadece işletmede çalışmalarından dolayı sorumluluklarının doğması (objektif sorumluluk hali) sübjektif sorumluluk ilkesine aykırılıktır. İşbirliği ve ekip ile çalışılan böyle işletmelerde herkesin hareketini ayrı ayrı incelemek gerekir. Somut olayda şirket çalışanlarının iş bölüm ve görev tanımları göz önünde bulundurularak çevreyi kirletici hareketin kim tarafından yapıldığı, talimatın kimin tarafından verildiği vb. gibi hususların araştırılması gereklidir⁸⁶. Örneğin işletme sahibinin yöneticilere gerekli aletleri temin etmemesi sonucunda çevre kirlenmişse sorumluluğu doğabilecektir. Yine yöneticiler ve çalışanlar çevresel zarar tehlikesini önlemek adına alınması gereken önlemleri iletmemişlerse sorumlulukları gündeme gelebilir⁸⁷. Uygulamada Yargıtay şirket çalışanlarını, ortakları işçileri kural olarak fail kabul etmemekle birlikte şirket çalışanlarının işbölümü ve çalışma durumlarına göre karar verilmektedir⁸⁸.

Kararlarında Belirlenen İlkeler”, <http://www.ankarabarasu.org.tr/siteler/ankarabarasu/tekmakale/2015-1/09.pdf>, s. 308.

⁸⁵ **Otacı**, s. 308; “Yargıtay bir kararında bu hususu açıkça şöyle belirtmiştir: Sanığın, sorumlu müdür atamasının, işletmeciliğini yaptığı otelin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan çevre kirliliğini önleme yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacağı değerlendirilmeden, Hüküm kurulması, usul ve kanuna aykırıdır” (Y4CD, E. 2012/4713, K. 2014/34050, T. 24.11.2014, Sinerji İçtihat Programı).

⁸⁶ “...Bu itibarla öncelikle suç tarihinde işletmenin sorumlu müdürünün kim olduğu tespit edilip, gerekirse şirket ortakları ve organize sanayi bölgesi yöneticisi dinlenerek, arıtma işleminden kimin sorumlu olduğu, iddia edilen çevre kirliliğine kimin sebebiyet verdiği araştırılıp hakkında suç duyurusunda bulunulması, kanıtların birlikte değerlendirilmesi açısından da açılması halinde davaların birleştirilmesi gerekir. Açıklanan gerekçelerle eksik incelemeyle kurulan hüküm hukuka uygun görülmemiştir” (Y4CD, E. 2013/35223, K. 2014/34646, T. 01.12.2014, <https://www.karartek.com.tr>).

⁸⁷ **Katoğlu**, s. 87.

⁸⁸ **Otacı**, s. 308. “Tesisin çalıştırılmasında, üretiminden sonra meydana gelebilecek arızalardan kaynaklanacak kirlilik, bakım vb. yükümlülük arıtma tesisini yapan firmanın sorumluluğu altında olmayıp mevzuat dâhilinde arıtma tesisini çalıştırmak, çalışmadığı durumda gerekli tedbirleri almak, kirliliği önlemek ve arızanın giderilmesini sağlamak, arıtma tesisinin periyodik bakımlarını yaptırmak veya yapmak, deşarj standartlarını sağlayacak şekilde arıtma tesisini işletmek veya arıtma tesisini işletmesinden sorumlu

Çevrenin kirletilmesi suçunda karşımıza çıkabilecek bir diğer fail, kamu görevlisi faildir. Kamu görevlisinin cezai sorumluluğu ya bizzat işlediği şirket yoluyla ya da görevinden kaynaklanan yükümlülükleri ihlal etme yoluyla ve öznel işlemlerin yerine getirilmesinde hukuka aykırı davranışlarıyla gündeme gelebilir⁸⁹. Bu durumların hepsinde Devlet adına bu görevleri (işleten, denetim, gözetim görevi ve ruhsat işlemleri) yerine getiren kamu görevlileri garantör sıfatına sahi olup, çevreyi kirletmemek ve korumakla mükellef olan kişiler olarak ceza hukuku anlamında sorumlulukları doğabilir.

İlk durumda Devlet, bazen faaliyetleri kapsamında hizmet veren kuruluş ve işletmeleri vasıtasıyla çevreyi kirleten olabilmektedir. Burada kamu görevlisi, bizzat kendi fiiliyle neticeyi meydana getirmekte, çevreyi tehdit eder şekilde atık veya artıkları alıcı ortama salmaktadır. İdarenin merkezden veya yerinden yönetim kuruluşlarına bağlı olarak çalışan işletmelerin örneğin, bir bakanlığa ait dinlenme tesisinin çevreyi kirletmesi gibi⁹⁰.

İkinci durumda kamu görevlilerinin denetim/gözetim görevinin ihmalden kaynaklı sorumluluğu söz konusudur. Burada kamu görevlisinin sorumluluğu üçüncü kişilerin çevreye zarar verici eylemlerine müdahale etmesinden kaynaklanır. Örneğin arıtma tesisini kurmayan, haber verme yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi ve şirketlere karşı faaliyeti durdurma, idari para cezası uygulama vs. gibi yaptırımları uygulamayan kamu görevlisi denetim gözetim görevini yerini getirmemiştir⁹¹. Yine bu faillerin sorumluluğu devletin özel hukuk kişilerinin faaliyet başlamadan önce vermiş olduğu izin ve ruhsat işlemlerinin sakatlığından doğabilir⁹². Bu durumda kamu görevlisi ya takdir yetkisini kötüye kullanmış veya hatalı ruhsat vermiştir.

olacak olan personeli sağlamak üzere, arıtma tesisi üzerine profesyonel teknik hizmet veren firmalardan teknik personel hizmeti alarak arıtma tesisinin düzgün işletilmesini sağlamak vb. yükümlülüklerin tamamı arıtma tesisi işletmecisine ait olduğunun” belirtilmesi karşısında, sanık hakkında verilen beraat kararının usul ve kanuna uygun olduğu anlaşılmıştır” (Y4CD, E. 2013/18987, K. 2014/35405, T. 08.12.2014, <https://www.karartek.com.tr>).

⁸⁹ **Turgut**, s. 634; **Uğurlubay**, s. 274.

⁹⁰ Ali D. **Ulusoy**, “Çevre Kirlenmesinin Oluşmasından Sonraki Aşamada Medeni Hukuk, Ceza Hukuku ve İdare Hukuku Çözümlerine Genel Bir Bakış”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/299/2804.pdf>, s. 134.

⁹¹ **Turgut**, s. 634. Ancak burada kamu görevlisinin sorumluluğu diğer koşullar da oluşmuşsa görevi kötüye kullanma (TCK m. 257/1), görevi ihmal (TCK m. 257/2), Kamu görevlisinin suçu bildirmemesi (TCK m. 279) ve Atık ve artıklarla çevrenin kasten kirletilmesi (TCK m. 181/1) suçlarına vücut verir.

⁹² **Şen**, s. 136; **Uğurlubay**, s. 281; **Turgut**, s. 634.

Böyle durumlarda somut olaya göre suçun manevi unsuru irdelenmeli failin kast veya taksirinin olup olmamasına göre hukuki durumu belirlenmelidir⁹³. Ancak burada kamu görevlisinin sorumluluğu diğer koşullar da oluşmuşsa görevi kötüye kullanma (TCK m. 257/1), görevi ihmal (TCK m. 257/2), Kamu görevlisinin suçu bildirmemesi (TCK m. 279) ve Atık ve artıklarla çevrenin kasten kirletilmesi (TCK m. 181/1) suçlarına vücut verebileceği hatırlatılmalıdır.

bb. Tüzel Kişiler

Kanunda tüzel kişilerin cezai sorumluluğu düzenlenmemiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere, tüzel kişilerin bizzat suç işlemeleri söz konusu olmasa da tüzel kişiler adına hareket eden organ ve temsilciler gerçek kişi olarak suçun failidirler. Ancak bu suçun fabrika ve işletmeler tarafından işlendiği dikkate alınırsa tüzel kişiliklerin sorumluluğunun düzenlenmemesi eksiklik-tir⁹⁴. Tüzel kişilerin suçun faili sayılıp sayılmayacağı öğretide tartışılmıştır. Öğretide bir takım yazarlar ceza sorumluluğunu kabul ederken diğer bir takım yazarlar kabul etmemektedir⁹⁵. Ancak biz öğretide bu suçlarda tüzel kişilerin ceza sorumluluğunun olması görüşünü savunan bir takım yazarlar gibi düşünmekteyiz⁹⁶. Tüzel kişilerin cezai sorumluluğunun kabul edilmesi suçla mücadelede etkin bir yöntem olacaktır. Böylelikle tüzel kişiliğin arkasına sığınarak bu suçu işleyen gerçek kişilerin de önüne geçilmiş olacaktır⁹⁷.

TCK m. 181/5'de 181/2, 3ve 4 maddelerdeki fiillerin tüzel kişilik yararına işlenmesi halinde onlara özgü tedbirlerin uygulanacağını düzenlemiştir. Tüzel kişilere uygulanacak güvenlik tedbirleri ise TCK m. 60 da düzenlenmiştir. Buna göre çevre suçu işleyen tüzel kişiliğin izni iptal edilebilir hakkında müsadere hükümleri uygulanabilir. Tüzel kişilerin hareket etme ve kusurlu olma imkânlarının bulunmaması ve suçta ve cezada şahsılık ilkesi gereği tüzel kişilik adına suçu işleyen gerçek kişilerin cezalandırılmasına engel olacağı gerekçeleriyle tüzel kişilerin suçun faili olarak kabul edilmemektedir⁹⁸. Öyleyse tüzel kişiliğe sahip bir işletmeden kaynaklanan çevre

⁹³ Turgut, s. 636.

⁹⁴ Sevük, s. 297.

⁹⁵ Öğretide yer alan görüşler için bakınız Şen, s. 129 vd.

⁹⁶ Şen, s. 140; Yılmaz, s. 145.

⁹⁷ Şen, s. 141.

⁹⁸ Özcan, s. 18; Özenbaş, s. 928; "Anılan şirket hakkında TCK'nın 181/5 ve 60 maddeleri gereğince güvenlik tedbiri uygulanması istemi ile açılan davada, sanıkların eylemlerinin TCK'nın 181/2-3 ve 4.fıkralarına uyan fiiller olmadığı gerekçesiyle güvenlik tedbirine hükmolünmemesi Kanun'a uygun ise de, CMK'nın 2/b maddesi gereğince tüzel kişinin suçun sanığı olması mümkün olmadığından "güvenlik tedbiri uygulanması isteminin

suçunun faili o işletme adına iş yapan (yönetici, müdür, vb.) suçun faili olacaktır. Sözgelimi, tüzel kişiliğe ait bir fabrikanın yapmış olduğu faaliyet sonucunda toprak, su ve havaya zehirli atıklarının salması sonucunda çevrede meydana getirdiği kirlilik nedeniyle cezai sorumluluk sadece tüzel kişi nam ve hesabına karar veren hareket eden kişilere ait olup eğer TCK m 60 ve m 181/5 koşulları oluşmuşsa tüzel kişilik hakkında iznin iptali ve müsadere tedbiri uygulanacaktır.

Burada değinilmesi gereken husus, TCK m. 60/3 yer alan düzenlemedir. Tüzel kişilik hakkında iznin iptali ve müsadere hükümlerinin uygulanmasının işlenen fiile nazaran daha ağır sonuçlar ortaya çıkarabileceği durumlarda, davaya bakan hâkimin bu tedbirlere hükmetmeyebileceği düzenlenmiştir. Bu hükmün uygulanabilmesi hâkim tarafından somut olayın koşulları incelenerek belirlenebilecek durumdur.

c. Mağdur

Daha öncede belirtildiği gibi bu suç, “*Topluma Karşı Suçlar*” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu suçun işlenmesi, barış esasına dayalı bir hukuk toplumunda toplumu oluşturan herkes suçun mağdurudur. Belli belirlenebilir bir mağdur yoktur⁹⁹. Çünkü çevreye (toprak, su ve hava) atık veya artık madde atmakla sadece atılan yer kirlenmemekte tüm evren kirlenmektedir. Söz gelimi fabrika bacasından çıkan dumanın ve ozon delinmesinin kime zarar verdiği bilinmemektedir¹⁰⁰. Ancak öğretilerde bir kısım yazarlar, somut olayın özelliğine belirli kişiler de bu suçun mağduru olabileceğini savunmaktadır¹⁰¹. Suçun işlenmesiyle belirlenebilir bir kişi mağdur edilmişse dar anlamda mağduriyet söz konusu olmaktadır¹⁰².

reddine” karar verilmesi gerekirken CMK’nın 223. maddesi gereğince gerçek kişi sanıklara özgü bir karar türü olan beraat kararı verilmesi, ...Hüküm fıkrasındaki “sanık... Alkollü Alkolsüz içecekler İht. İhr. San. Tic. Ltd. Şti ‘nin üzerine atılı suç yönünden BERAATİNE” ibaresi çıkartılarak yerine “... Alkollü Alkolsüz içecekler İht. İhr. San. Tic. Ltd. Şti ‘nin hakkında güvenlik tedbiri isteminin reddine” ibaresinin eklenmesi biçiminde DÜZELTİLMEK ve başkaca yönleri Kanuna uygun bulunan hüküm, bu bağlamda ONANMAK suretiyle 5320 sayılı Kanunun 8/1. madde ve fıkrası aracılığıyla 1412 sayılı CMUK’nın 322. maddesi uyarınca davanın esasına, 24.11.2014 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.” (Y4CD, E. 2012/36332, K. 2014/34039, T. 24.11.2014). www.karartek.com.tr.(Erişim Tarihi:24.11.2014).

⁹⁹ **Özenbaş**, s. 928; **Yağcı**, s. 88.

¹⁰⁰ **Yağcı**, s. 88.

¹⁰¹ **Özen**, s. 26; **Artuk**, s. 44; Öğretilerde Talas, suçla korunan hukuki değerlerin belirli bir birey üzerinde somutlaşmadığından bahisle müşahhas bir mağdurdan bahsedilmesinin mümkün olamayacağını savunmaktadır (**Talas**, s. 1152).

¹⁰² İzzet **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3.Bası, Ankara 2008, s. 206.

Yine bu suçta, toplumu oluşturan tüm bireylerin düzen içinde yaşama hakkı ihlal edildiğinden bu suçlar bakımından toplumu oluşturan tüm bireyler geniş anlamda mağdur olmaktadır¹⁰³. Çevreyi kasten kirletme suçu şüphesiz tüm nesilleri etkilediğinden suçun mağduru tüm insanlıktır¹⁰⁴. Sonuç itibariyle, bu suçun mağduru ulusal toplumda yaşayan herkesin yanı sıra uluslararası toplumdur¹⁰⁵.

Son olarak bu suçlardan çevre hakkının sahibi olan tüzel kişiler ve devletler gerçek kişi olmadıkları için mağdur değil, suçtan zarar gören durumundadır¹⁰⁶. Yargıtay kararlarında Çevre ve Orman Müdürlüklerini Ceza Muhakemesi Kanunu 260. maddesine göre suçtan “zarar gören” olarak görmekte ve davaya katılma hakkı bulunduğunu belirtmektedir¹⁰⁷.

d. Eylem (Hareket-Netice-Nedensellik)

TCK m. 181/1 deki suçun oluşması için atık veya artıkların alıcı ortam olan havaya, suya ve toprağa ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde verilmesi gerekir¹⁰⁸.

Atık veya artık madde kavramlarının ortaya çıkan yeni kirlenme türlerinin artış göstermesi sebebiyle ceza hukuku tanımlarının sınırlarının belirlenmesi ve eylem konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle atık ve artık kavramları üzerinde durulmalıdır. Atık, Türk Dil Kurumu Sözlüğün’de “*Atılmış, atılan*” anlamına gelmektedir¹⁰⁹. Atık ve artık kavramları çevre kanunda aynı kavramı karşılayacak şekilde kullanılmış ve sadece atık tanımı

¹⁰³ Özgenç, s. 206; Talas, s.1152.

¹⁰⁴ Artuk, s. 44; Dönmez, s. 911.

¹⁰⁵ Özen, s. 26; Sevük, s. 297.

¹⁰⁶ Aynı zamanda bir tüzel kişi olan devletin suç mağduru ya da suçun pasif süjesi olabileceği kabul eden görüşler mevcuttur. Bu halde suçun doğası izin verdiği sürece bir tüzel kişi olan devlet de suç mağduru olabilir. (Tuğrul Katoğlu, “Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları” <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1679/17897.pdf>, s. 673 (erişim tarihi: 12.05.2019); Böyle durumlarda suçun mağduru devlet, grup, topluluk, tüzel kişi oluştururken suçun maddi konusunu oluşturan kişi de suçtan zarar gören sıfatını alır (Zafer, s. 162).

¹⁰⁷ Y4CD, E. 2011/13625, K. 2013/18007, T. 10.06.2013; Y4CD, E. 2011/15230, K. 2013/18032, T. 10.06.2013.

¹⁰⁸ “Türk Ceza Kanununun 181. maddesinin birinci fıkrasında suç olarak düzenlenen atık veya artıklarla çevrenin kasten kirletilmesi fiili, kanunlarda belirtilen teknik usullere aykırı olarak, çevreye zarar verecek şekilde atık veya artıkların alıcı ortamlar olan toprak, su ve havaya kasten verilmesidir. Buna göre suç, atık veya artıkların teknik usullere aykırı olarak bir defa alıcı ortama verilmesiyle oluşacaktır” Y4CD, E. 2011/19925, K. 2014/34652, T. 01.12.2014 (<https://www.karartek.com.tr> Erişim Tarihi: 20.02.2019).

¹⁰⁹ <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 03.04.2013).

yapılmıştır. Buna göre atık, “herhangi bir faaliyet sonucunda oluşan, çevreye atılan veya bırakılan her türlü madde” dir (m. 2). Atık Çevre Terimleri Sözlüğü’nde “Çevrede başkalaşmaya yol açacak miktarda çevreye boşaltılan, sıvı, katı, gaz ya da radyoaktif istenmeyen her tür madde” şeklinde tanımlanmıştır¹¹⁰. Atık, Atık Yönetimi Yönetmeliği¹¹¹ 4/d maddesinde “Üreticisi veya fiilen elinde bulunduran gerçek veya tüzel kişi tarafından çevreye atılan veya bırakılan ya da atılması zorunlu olan herhangi bir madde veya materyal” şeklinde tanımlanmıştır. Atık, Avrupa Birliği Atık Çerçeve Yönergesi’nde, “sahibi tarafından atılan veya atılmak istenen veyahut atılması gereken madde veya nesne” olarak tanımlanmaktadır¹¹². Atık, öğretilerde “bir faaliyet sonucu çevreye bırakılan veya atılan zararlı maddeler” şeklinde tanımlanmıştır¹¹³. Yukarıda yapılan tüm tanımlardan daha geniş bir tanım yapmak gerekirse atık, “maliki mülkiyetinde ya da zilyedinin zilyetliğinde artık görmek istemediği ya da zilyedinden çıkarmak zorunda olduğu ya da çıkardığı taşınabilir” mallar olarak tanımlanabilir¹¹⁴. Atık olabildiğince geniş yorumlanmalı mutlaka bir faaliyet sonucunda oluşması aranmalıdır. Aksinin kabulü TCK m. 181/1’deki normun amacını daraltıp suçla mücadeleyi güçleştirecektir. Bir sanayi faaliyet olmaksızın yapılan her türlü faaliyet sonunda çevreye bırakılan maddeler de atıktır. Sözgelimi, piknik çöpleri atıktır¹¹⁵. Atık artığı da içeren üst bir kavramdır¹¹⁶.

Artık ise “bir şey harcandıktan sonra artan bölüm, içildikten, yenildikten veya kullanıldıktan sonra geriye kalan” olarak tanımlanabilir¹¹⁷. Artık, öğretilerde “bir sanayi faaliyeti sonunda yararlanılması mümkün olmayan çevreye bırakılan madde” şeklinde tanımlanmıştır¹¹⁸.

Atık Çevre Kanunu’nda katı atık, evsel atık ve tehlikeli atık şeklinde çeşitlere ayrılmıştır. Ceza kanunu bu suçta bahsi geçen atık veya atıkların çeşidi veya türü konusunda herhangi bir ayrıma gitmemiştir. Bu nedenle her türlü atık ve artıklarla çevrenin kirletilmesi bu suçta vücut verecektir.

¹¹⁰ www.cekud.org.tr/cevre-kutuphanesi/cevre-terimleri-sozluhu/. (Erişim Tarihi: 03.02.2019).

¹¹¹ RG No: 29314/02.04.2015.

¹¹² **Üçışık/Üçışık**, s. 25.

¹¹³ **Parlar/Hatipoğlu**, s. 298.

¹¹⁴ **Uğurlubay**, s. 397.

¹¹⁵ **Ertay**, s. 108.

¹¹⁶ **Uğurlubay**, s. 397.

¹¹⁷ <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 03.04.2013); Öğretilerde **Özen**, artık kavramını “kullanım sonucunda artan ve artık kullanılmamak üzere elden çıkarılan her türlü madde” şeklinde tanımlanmıştır.

¹¹⁸ **Parlar/Hatipoğlu**, s. 298.

Atık öğretide çeşitli şekillerde tasnif edilmiştir. Atıklar genel olarak; katı atıklar, sıvı ve gaz atıklar, ambalaj atıkları, şeklinde sınıflandırılabilir¹¹⁹. Katı atık, Çevre Kanunu'nda “Üreticisi tarafından atılmak istenen ve toplumun huzuru ile özellikle çevrenin korunması bakımından, düzenli bir şekilde bertaraf edilmesi gereken katı atık madde”; Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği¹²⁰ üçüncü maddesinde “Üreticisi tarafından atılmak istenen ve toplumun huzuru ile özellikle çevrenin korunması bakımından, düzenli bir şekilde bertaraf edilmesi gereken katı maddeleri ve arıtma çamurunu, (iri katı atık, evsel katı atık, bu Yönetmelikte “katı atık” olarak anılmaktadır.)” şeklinde tanımlanmıştır. Birleşmiş Milletler Çevre Programına (UNEP) göre katı atık, “Sahibinin istemediği, ihtiyacı olmadığı, kullanmadığı, arıtılması ve uzaklaştırılması gerekli maddeler”dir¹²¹. Katı atıkların çevreye etkileri biyolojik, kimyasal ve fiziksel nitelikte olabilmektedir. Bu atıklar insan ve diğer canlıların sağlığını direkt veya dolaylı şekilde etkileyebilmektedir. Katı artıklar, evsel katı atıklar, endüstriyel atıklar, tehlikeli atıklar, özel atıklar, tıbbi atıklar, tarımsal ve bahçe atıkları, inşaat artığı ve moloz atıkları olarak çeşitlendirilmektedir¹²². Sıvı atıklar, hastane kaynaklı olan kan, dişçilik yıkama suları, diyaliz makineleri suları, evsel kaynaklı olan temizlik suları, kanalizasyon suları vs. atıklardır¹²³. Gaz atıklar, nükleer enerji santralleri, sanayi tesis bacaları, yakma tesisleri, enerji amaçlı fosil yakıtların kullanımı, çöp depolama ve kompostlaştırma alanlarından oluşur¹²⁴.

Kanun metninde atık ile artık arasında veya bağlacının bulunması, bu iki kavramın birbiri yerine kullanılabileceği yani herhangi birinin alıcı ortama verilmesiyle suçun oluşacağı anlamına gelmektedir.

Failin bu eylemden dolayı sorumlu tutulabilmesi için, atık veya artıkların ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek nitelikte ve boyutta toprağa, suya veya havaya verilmesi gerekir. Tipikliğin oluşması için atık veya artıkların hem ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak hem de çevreye zarar verecek nitelikte ve boyutta toprağa, suya veya havaya verilmesi gerekir.

¹¹⁹ A. Anıl **Gündüzalp/Seval Güven**, “Atık, Çeşitleri, Atık Yönetimi, Geri Dönüşüm ve Tüketici: Çankaya Belediyesi ve Semt Tüketicileri Örneği”, <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/Atik-Cesitleri-Yonetimi-GeriDonusumVeTuketici.pdf>. (Erişim Tarihi: 03.02.2019); **Parlar/Hatipoğlu**, s. 298.

¹²⁰ RG No: 14.03.1991/20814.

¹²¹ **Gündüzalp/Güven**, s. 2.

¹²² **Gündüzalp/Güven**, s. 2; Sacit **Yılmaz**, Çevre Hukuku Bağlamında Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçları, Ankara 2013, s. 119-120; **Parlar/Hatipoğlu**, s. 298.

¹²³ **Gündüzalp/Güven**, s. 3.

¹²⁴ **Gündüzalp/Güven**, s. 3.

aa. İlgili Kanunlarla Belirlenen Teknik Usullere Aykırı Olma

Tipikliğin ilk unsuru olan “*ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı*” olma, suçun bu şekli bakımından yapılan düzenlemenin idare hukuku ile bağlılık içerisinde olduğu görülmektedir. Hukukumuzda yer alan buna benzer düzenlemeler beyaza hüküm, beyaza ceza normu, çerçeve kanun, açık ceza normu, kör ceza kanunu gibi adlandırılmaktadır¹²⁵. TCK m. 181/1 hükmü teknik usullere aykırı olarak demek suretiyle yürütme organına, kendi belirlediği çerçeve dâhilinde kanundan kaynaklanan tamamlayıcı düzenleme yetkisini vermektedir. Yürütme organınca (idare) yapılan bu düzenlemelerle cezalandırılacak fiilin belirlenmesini yani kanunun içinin doldurulmasını yürütmeye/idareye bırakması söz konusudur. Bu hüküm suçta ve cezada kanunilik ilkesi bakımından cezada kanunilik ilkesini karşılamakla birlikte aynı zamanda yürütmenin düzenleyici işlemleriyle suç ihdas etmesine olanak vermektedir. Bu durum öğretilerde belirsiz genişlikte norm oluşturulmuş olması nedeniyle eleştirilmektedir¹²⁶.

Madde metninde düzenlenen “*ilgili kanunlar*” ibaresi, ilgili kanunlar ve bu kanunlara dayalı olarak çıkarılan yönetmelikler, diğer yazılı düzenlemeler, Çevre Kanunu ve çevreyi korumaya yönelik kanun, tüzük ve yönet-

¹²⁵ Burada idarenin, düzenleyici işlemleriyle açık ceza normunu (beyaza ceza normu) doldurması hali mevcut olup, yasama organının yaptığı bir kanunla cezayı belirlemesi ancak çizdiği sınırlar dâhilinde yaptırım uygulanacak fiilin belirlenmesini bir anlamda kanunun içinin doldurulmasını yürütmeye (idareye) bırakması söz konusudur. (Özgenç, s. 108; Nevzat **Toroşlu**, Ceza Hukuku Genel Kısım, Ankara 2008, s. 34; Timur **Demirbaş**, Ceza Kanunu Genel Hükümler, Ankara 2012, s. 108; Hakan **Hakeri**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2016, s. 26; Bahri **Öztürk**/Mustafa Ruhan **Erdem**, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, Ankara 2016, s. 38; Tosun **Öztekin**, “Yürütme Organının Koyduğu Kaidelere Aykırılıkların Cezalandırılması”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. XXVIII, S. 1-4, 1962, ss. 349-366, s. 353; **Şen**, s. 99.

¹²⁶ **Sevük**, s. 302; kgi bkz. **Talas**, s. 1153 ve **Taşkın**, Çevrenin Korunması, s. 273; Ayrıca öğretilerde Taşkın, bu durumun TCK m. 2’de düzenlenen idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz kuralına aykırılık oluşturduğunu belirtmektedir (**Taşkın**, s. 150); Öğretilerde Şen uygulamada Anayasa Mahkemesi’nin (mülga) TCK M. 526/için verilen karar ilişkin 07.06.1973 tarih, 1973/12 esas, 1973/24 karar (RG 09.11.1973/14707) kararına istinaden yapmış olduğu açıklamalarda “*kapsamı belirlenmiş konularda verilecek somut emir veya tedbirlerin ne olacağına önceden kanun koyucu tarafından düzenlenmesinin mümkün olmayacağı aksi halde kanun koyucunun günlük hayattaki tüm fiilleri suç teşkil edip etmedikleri bakımından değerlendirmek zorunda kalacağını bunu gerçekleştirmenin ihtimal dışı ve gereksiz olduğunu*” belirtmiştir (Aktaran, **Uğurlubay**, s. 100).

melikler olarak anlaşılmalıdır¹²⁷. Çünkü her teknik usulün tek tek kanunlarda düzenlenmesine olanak bulunmamaktadır.

Teknik usul, ilgili alanla ilgili öngörülen teknik standartlardır¹²⁸. İlgili mevzuatta yer alan teknik standarttan sapan her türlü fiil teknik usule aykırılık oluşturur. Öyleyse ilk olarak madde metninde geçen bu teknik usullerin neler olduğu belirlenmelidir¹²⁹. Teknik usuller, konuya ilişkin çevre hukuku mevzuatında belirtilmiştir. Nitekim her bir atık türü ve bunların tutulabileceği işlemler, kanun, tüzük, yönetmelik ve idarenin düzenleyici işlemleriyle ayrı ayrı belirlenmiştir¹³⁰. Suçun oluşabilmesi için öncelikle atık veya

¹²⁷ Artuk, s. 41; Yılmaz, s. 119; Uğurlubay, s. 403; Talas, s. 1153.

¹²⁸ Uğurlubay, s. 405.

¹²⁹ Yargıtay somut olayda bu durumu araştırmaktadır. “Fıkra söz edilen “ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırılık” hali; 2872 sayılı Çevre Kanunu, 2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu, 5977 sayılı Biyo güvenlik Kanunu, 3213 sayılı Maden Kanunu gibi kanunların, kapsadıkları alanlarla ilgili olarak “çevreyi kirletme” ilkesi gereğince çerçeve olarak benimsedikleri düzenlemelere dayanılarak oluşturulan yönetmeliklerde açıklanan ve somut olayın özelliklerine göre değerlendirilecek olan, arıtma, depolama, imha etme, taşıma, koruma, alıcı ortama verme, uzaklaştırma gibi hususlar bakımından öngörülen yükümlülüklerle aykırı davranmayı ifade etmektedir”. Y4CD, E. 2013/2858, K. 2014/34663, T. 01.12.2014 <https://www.karartek.com.tr> Erişim Tarihi: 20.02.2019).

¹³⁰ 2872 Sayılı Çevre Kanunu, 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5215 Sayılı Belediye Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Orman Kanunu, Kara Avcılığı Kanunu, Hayvanları Koruma Kanunu, Boğaziçi Kanunu, İmar Kanunu, Kıyı Kanunu, Maden Kanunu, Toprak Koruma Ve Arazi Kullanımı Kanunu, Toprak Koruma Ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Sular Hakkında Kanun, Milli Parklar Kanunu, Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Organik Tarım Kanunu, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi Ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik, Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği, Bitkisel Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği, Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Atık Yönetimi Yönetmeliği, Hafriyat Toprağı, İnşaat Ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, Atık Pil Ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği, Atıkların Düzenli Depolanmasına Dair Yönetmelik, Gemilerden Atık Alınması Ve Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Poliklorlu Bifenil Ve Poliklorlu Terfenillerin Kontrolü Hakkında Yönetmelik, Kimyasalların Envanteri Ve Kontrolü Hakkında Yönetmelik, Atıkların Yakılmasına İlişkin Yönetmelik, Atıksu Altyapı Ve Evsel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerinin Belirlenmesinde Uyulacak Usul Ve Esaslara İlişkin Yönetmelik, Ömrünü Tamamlamış Araçların Kontrolü Hakkında Yönetmelik, Ömrünü Tamamlamış Lastiklerin Kontrolü Hakkında Yönetmelik, Yüzme Suyu Kalitesi Yönetmeliği (76/160/AB), Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği, Kentsel Atıksu Arıtımı Yönetmeliği, Evsel Ve Kentsel Arıtma Çamurlarının Toprakta Kullanılmasına Dair Yönetmelik, Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği, Toprak Kirliliğinin Kontrolü Ve Noktasal Kaynaklı Kirletilmiş Sahalara Dair Yönetmelik, Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, Tehlikeli Maddelerin Su Ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği, Çevre Kanununun

artıkların ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ortama verilmesi ve çevreye atılıp atılmadığının tespiti gerekir¹³¹. Burada ilgili ka-

29'uncu Maddesi Uyarınca Atıksu Arıtma Tesislerinin Teşvik Tedbirlerinden Faydalanmasında Uyulacak Usul Ve Esaslara Dair Yönetmelik, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Çevre Ölçüm Ve Analiz Laboratuvarları Yeterlik Yönetmeliği, Kum Çakıl Ve Benzeri Maddelerin Alınması, İşletilmesi Ve Kontrolü Yönetmeliği, Çevre İzin Ve Lisans Yönetmeliği, Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, Hava Kalitesi Değerlendirme Ve Yönetimi Yönetmeliği, Egzoz Gazı Emisyonu Kontrolü İle Benzin Ve Motorin Kalitesi Yönetmeliği, Koku Oluşturan Emisyonların Kontrolü Hakkında Yönetmelik, Çevre Denetimi Yönetmeliği, Çevre Görevlisi, Çevre Yönetim Birimi Ve Çevre Danışmanlık Firmaları Hakkında Yönetmelik, Türk Silahlı Kuvvetleri Çevre Denetimi Yönetmeliği, Atık Elektrikli Ve Elektronik Eşyaların Kontrolü Yönetmeliği, Madencilik Faaliyetleri İle Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği, Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik, Zararlı Madde Ve Karışımların Kısıtlanması Ve Yasaklanması Hakkında Yönetmelik, Zararlı Maddeler Ve Karışımlara İlişkin Güvenlik Bilgi Formları Hakkında Yönetmelik, Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik, Tehlikeli Maddelerin Deniz Yoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik, Tehlikeli Maddelerin Demiryoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik, Çevre Ölçüm Ve Analiz Laboratuvarları Yeterlik Yönetmeliği, Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi Ve Yönetimi Yönetmeliği, Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik, İçme Suyu Elde Edilen Veya Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair Yönetmelik, Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, Benzin Ve Motorin Türlerinin Çevresel Etkilerine Dair Yönetmelik, Ozon Tabakasını İncelten Maddelere İlişkin Yönetmelik, Stratejik Çevresel Değerlendirme Yönetmeliği, Binaların Gürültüye Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik, Atıktan Türetilmiş Yakıt, Ek Yakıt Ve Alternatif Hammade Tebliği, Atıkların Karayolunda Taşınmasına İlişkin Tebliğ, Bazı Tehlikesiz Atıkların Geri Kazanımı Tebliği, Toprak Kirliliğinin Kontrolü Ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik Yeterlilik Belgesi Tebliği, Atık Ara Depolama Tesisleri Tebliği, Tanker Temizleme Tesisleri Tebliği, Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği İdari Usuller Tebliği, Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Numune Alma Ve Analiz Metotları Tebliği, Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Havzalarda Özel Hüküm Belirleme Çalışmalarına İlişkin Usul Ve Esaslar Tebliği, Atıksu Arıtma Tesisleri Teknik Usuller Tebliği, Sulak Alanlar Tebliği (No: 4), Sulak Alanlar Tebliği (No: 5), Basel Sözleşmesi, 2872 Sayılı Çevre Kanununun 20 nci Maddesinin (K) Bendi Uyarınca Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ (2013/1), 2872 Sayılı Çevre Kanununun 20 nci Maddesinin (K) Bendi Uyarınca Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ (2014/1), 2872 Sayılı Çevre Kanunu Uyarınca Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2014/1), 2872 Sayılı Çevre Kanununun 20 Nci Maddesinin (K) Bendi Uyarınca Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ (2015/1), 2872 Sayılı Çevre Kanununun 20 Nci Maddesinin (K) Bendi Uyarınca Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ (2016/1), 2872 Sayılı Çevre Kanununun 20 Nci Maddesinin (K) Bendi Uyarınca Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ (2017/1), 2872 Sayılı Çevre Kanunu Uyarınca Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ (2017/1).

¹³¹ **Yılmaz**, s. 125; Öğretide **Artuk**, "ilgili kanunlarla" ibaresinin teknik usullerin genellikle yönetmeliklerde yer alması nedeniyle uygulamada tereddütlere yol açacağından

nunlardan kasıt çevreye ilişkin tüm kanun, yönetmelik ve diğer düzenlemeler olarak anlaşılmalıdır. Çünkü Türkiye’de yürürlükte bulunan kanunlarda belirlenmiş bir teknik usul yoktur. Yine çevreye ilişkin her türlü teknik usullerin kanunlarla düzenlenmesi mümkün değildir. Öyleyse çevreyi korumaya yönelik kanunlara dayanılarak hazırlanan yönetmeliklerde yer alan usule ilişkin hükümlere aykırılıklar da TCK m. 181’de düzenlenen suç oluşturur¹³². Eğer çevreye salınan atık veya artıklar söz konusu düzenlemelerde yer alan teknik usullere aykırı değilse bu suç oluşmayacaktır¹³³. Örneğin Tıbbi atıkların yakılması sırasında uyulacak esaslar, Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği¹³⁴ m. 34 “Tıbbi atıkların yakılarak bertaraf edilmesinde, 6/10/2010 tarihli ve 27721 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Atıkların Yakılmasına İlişkin Yönetmeliğin ilgili maddelerinde belirtilen esaslara uyulur. Yakma işlemine tabi tutulacak tıbbi atıklar içinde; başta kırılmış termometreler, kullanılmış piller/bataryalar gibi yüksek düzeyde cıva ve kadmiyum içeren atıklar olmak üzere, gümüş tuzları içeren radyolojik atıklar, ağır metaller içeren ampuller ve basınçlı kaplar bulunmaz. Yakma işlemine tabi tutulacak tıbbi atıklar içinde büyük miktarlarda genotoksik atık mevcutsa, sıcaklığın en az 1100 °C olması zorunludur. Tıbbi atıklar, acil durumlarda Bakanlığın izni dâhilinde, afet durumlarında ise Valilik onayı ile çevreye zarar verilmemesi, gereken tedbirlerin alınması, Atıkların Yakılmasına İlişkin Yönetmelik hükümlerinin sağlanması ve sürekli olmamak şartıyla yakma veya beraber yakma tesislerinde yakılabilir.” şeklindedir. Tıbbi atıkların yakılarak bertaraf edilmesi sırasında yönetmelik hükmüne uyulmadan çevreye zarar verecek şekilde bertaraf etme halinde TCK m. 181/1’deki suç oluşacaktır. Dikkat edilirse kişi burada ilgili mevzuatta yer alan kuralların dışına çıkmış emredici hükümlere uymamıştır.

bb. Çevreye Zarar Verecek Şekilde Olma

Tipikliğin diğer unsuru, atık veya artıkların “çevreye zarar verecek şekilde” olmasıdır. Atık veya artıkların çevreye zarar verecek nitelikte ve boyutta olması demek genel anlamda çevrenin atık veya artıklarla kirletilmesi yani olumsuz yönde meydana gelen değişiklik demektir. Öyleyse “çev-

bahisle “ilgili kanunlar ve bu kanunlara dayalı olarak çıkarılan yönetmeliklerle” şeklinde değiştirilmesi gerektiği kanaatindedir (Artuk, s. 41).

¹³² Sevük, s. 302; Özenbaş, s. 929.

¹³³ Artuk, s. 41; Belirtilen teknik usullere uygun hareket edilmesi, yapılan fiil ne kadar tehlikeli olsa da bu izin verilen risk içerisinde kabul edilir. Meydana gelebilecek tehlike hukuk düzenince belirli seviyeye kadar kabul edilebilir (Uğurlubay, s. 406).

¹³⁴ RG. 22.07.2005/25883.

reye zarar verecek şekilde” olmak, alıcı ortam olan toprak, su, hava ve diğer canlılar üzerinde olumsuz değişiklikler meydana getirme potansiyeline sahip olmaktır¹³⁵. Çünkü atık ve artıkların alıcı ortama verilmesiyle toprak, su ve hava kirlenmekte¹³⁶ zararlı etkilerin (kirliliğin) ekolojik dengeyi bozup insan sağlığı ve çevresel varlıkları zarar tehlikesiyle karşı karşıya bırakmış olmaktadır¹³⁷.

Tam bu noktada çevre kirliliği ve çeşitlerinden bahsetmek gerekir. Bilimsel olarak bakıldığında bir ortamın fiziksel bileşiminde olmaması gereken şey “kir” olarak adlandırılır¹³⁸. Kirlilik sözlükte “*Kirli olma durumu, pislik*” şeklinde tanımlanmaktadır¹³⁹. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)’ne göre kirlilik, “*insan sağlığını tehlikeye düşürme ile canlı varlıkları ve ekosistemleri hasara uğratabilme şeklinde zararlı sonuçlar doğuran ve çevrenin güzelliklerini ve diğer meşru kullanımını bozan veya mani olan maddelerin ya da enerjisinin insanlar tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak çevreye intikalidir*”¹⁴⁰. Çevre sözlüklerinde kirlilik, “*doğal sistemdeki istenmeyen ya da zararlı değişiklik*”, *atıkların atılmasının çevre kalitesinde yol açtığı azalmadır*” şeklinde tanımlanmaktadır¹⁴¹. Kirliliği anlatan kirlenme ise çevrenin kötüleşmesi, insan ve canlıların yaşamasına uygun ortam olmaktan çıkmasıdır¹⁴². Kirlilik, küresel kirlilik (iklimin ısınması, ozon tabakasının delinmesi vs.) olabileceği gibi nokta kirliliği de (denize petrol dökülmesi) olabilir¹⁴³. Küresel kirlilikte cezai sorumluluğu belirlemek imkânsızken nokta kirlilikte cezai sorumluluğun belirlenmesi dolayısıyla yaptırım uygulanması mümkündür.

Çevre kirliliği, Çevre Kanunu’nun “Tanımlar” başlığı altında 2. maddesinde, “*Çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri*

¹³⁵ Uğurlubay, s. 410.

¹³⁶ Artuk, s. 42.

¹³⁷ Parlar/Hatipoğlu, 298.

¹³⁸ Müslüm Akıncı, Oluşum ve yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku, Kocaeli 1996, s. 50.

¹³⁹ www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c65bfa34abd72.07994168.(erişim tarihi: 14.02.2019).

¹⁴⁰ Üçışık/Üçışık, s. 23.

¹⁴¹ Turgut, s. 390.

¹⁴² Ertaş, s. 33.

¹⁴³ Küresel kirlilikten herkes sorumludur. Nokta kirliliği ise yerel düzeyde bir yerin kirlenmesi olup bilimsel olarak sebebinin tespit edilebildiği kirlilik türüdür. Bu tespit yapılabilmesi bilimsel kaynakların (yeterli laboratuvar donanımı) varlığına bağlıdır (Kimmo Himberg, “Çevre Hukuku ve Bilirkişi”, Çevre Hukuku Sempozyumu, Çeşme 10-11 Nisan 2006, Ankara 2006, s. 118).

ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etki” şeklinde tanımlanmıştır. Kanun metni her türlü olumsuz etki diyerek çevreyi kirliliğine yol açacak müdahalelerin suça vücut verebileceğini belirtmeyi amaçlamıştır. Buna göre koku, gürültü, duman, toz, buhar, gaz ve ışın vb. gibi birçok etmen çevre kirliliğine yol açabilmektedir. OECD’nin tanımına göre çevre kirliliği¹⁴⁴ “*insan sağlığının tehlikeye sokulması, yaşayan doğal kaynakların ve eko sistemin zarara uğratılması veya çevreden hukuka uygun yararlanmaya ilişkin hakların ihlali gibi, çevrede yaşayan insanlar tarafından dolaylı veya doğrudan doğruya çevreyi kirletici madde ve enerjilerin denetimsizce adeta çevreye bırakılması*”dır. Her iki tanımın önemli unsurları insan faaliyeti sonucunda gerçekleşmesi ve olumsuz sonuçların ortaya çıkmasıdır.

Çevre kirliliği toprak, su ve hava kirliliği şeklinde olabilir¹⁴⁵. Atık ve artıkların toprağa verilmesiyle toprağın fiziksel ve kimyasal yapısının bozulmasına toprak kirliliği denilmektedir¹⁴⁶. Başka bir tanıma göre “insanın insanla ve insanın doğayla sürdürdüğü ilişkiler sonucunda toprağın, yaşayan doğal denge içerisinde normal, fiziksel, kimyasal, biyolojik ve jeolojik yapısında doğal kullanıma amaçlarına aykırı düşen değişmeler yıpranma, tükenme ve bozulmalar meydana gelmesi olayı”dır¹⁴⁷. Toprak kirliliği çöplerin atılması, gömülmesi sonucunda atık içerisindeki zararlı gazların sıkışması sonucu toprak içinde birikerek çevreye zarar vermektedir¹⁴⁸. Toprak kirliliği toprağın fazla tuzlanması, çoraklaşması, erozyonla taşınarak anakaranın ortaya çıkmasıyla veya toprağın tarımsal faaliyetler sonucu yanlış kullanımı, aşırı kullanımı, kimyasal gübrelerin fazla kullanılması gibi nedenlerle yabancı kimyasal maddelerle doldurulmasıyla, tarım ilaçlarıyla ve zehirli endüstriyel atıklarla oluşur¹⁴⁹.

Atık ve artıkları suya bırakılmasıyla suyun kullanımını kısıtlayan engelleyen ve ekolojik dengeyi bozan ve kalite değişimine su kirliliği denir¹⁵⁰. Su

¹⁴⁴ Üçışık/Üçışık, s. 24.

¹⁴⁵ Öğretide Ertaş, üç çeşit çevre kirliliğinden bahsetmektedir. Olumlu çevre kirliliği (aktif) (fiziksel olarak oluşan çevre kirliliği), olumsuz çevre kirliliği (çevreyi kirletici faaliyet varlığı) ve manevi nitelikte çevre kirliliğidir (bir faaliyetin çevrede yaşayan insan ve canlıların ruh sağlığını bozması). Türk hukukunda olumsuz ve manevi çevre kirliliğinin de sorumluluk kapsamına alınması gerektiği görüşü hâkimdir (Ertaş, s. 104).

¹⁴⁶ Güneş/Coşkun, s. 33; Parlar/Hatipoğlu, 298.

¹⁴⁷ Akıncı, s. 63.

¹⁴⁸ Parlar/Hatipoğlu, 299; Türkiye’deki toprakların yüzde 24’ü tarıma uygundur. Bu tarım alanlarında ürün artışı sağlamak kimyasal gübre ve pestisit kullanımında artış görülmektedir. Bu kimyasalların kullanımı çevre sorunlarına yol açmış ve tarım alanlarının yüzde 83’lük kısmı kirlenmiştir (Tangör, s. 25); Akıncı, s. 64.

¹⁴⁹ Güneş/Coşkun, s. 33-34.

¹⁵⁰ Parlar/Hatipoğlu, 299.

kirlenmesi su kaynaklarının kullanılmasını bozacak veya zarar verecek derecede niteliğini düşürecek biçimde suyun içerisinde organik, inorganik, radyoaktif ve biyolojik herhangi bir maddenin bulunmasıdır¹⁵¹. Diğer bir deyişle, suyun kimyasal, biyolojik unsurlarını önemsenmeyecek derecede kötüleşmesi¹⁵², yabancı maddelerin suyun niteliğini bozacak miktar ve yoğunlukta suya karışması nedeniyle suyun yapısının bozulmasıdır. Suyun temel özelliklerinde ortaya çıkan sapmalar, yani suda bulunması gereken ölçü değerlerinden sapmalar suyun kirlenmesi demektir¹⁵³. Örneğin, suyun renginin değişmesi kirlendiğini gösterir. Sudaki kirletici kaynaklar, kanal boru hattı gibi nokta, siltasyon erozyon gibi noktasal olmayan kirleticidir¹⁵⁴. Bu kirleticiler deniz canlılarına zarar vermektedir. Özellikle endüstriyel atık suların¹⁵⁵ toksik maddeler içermesi ve bu suların denizlere, akarsulara verilmesi¹⁵⁶ canlıları¹⁵⁷ tehdit etmektedir¹⁵⁸.

Hava kirliliği¹⁵⁹ teknik açıdan, “Çeşitli doğal veya yapay nedenler ile doğal olarak havanın bileşiminde bulunmayan bazı maddelerin havanın

¹⁵¹ Akıncı, s. 60.

¹⁵² Uğurlubay, s. 410.

¹⁵³ Güneş/Coşkun, s. 30.

¹⁵⁴ Güneş/Coşkun, s. 30.

¹⁵⁵ “...Mandıra işletmesi sahibi olan sanığın, üretim sırasında oluşan, kimyasal ve asidik özellikleri sebebiyle çevreye zarar verici etkisi bulunduğu bilinen endüstriyel atık suları, arıtma yükümlülüğüne uymadan bahçedeki fosseptik çukuruna, oradan da boru vasıtası ile Körsulu Çayına (alıcı ortama) deşarj etmek suretiyle 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 8, 20/n, Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'nin 4/j, 23 ve 26. maddelerine aykırı davranarak çevreyi kasten kirlittiği anlaşılmıştır.” (Y4CD, E. 2012/13448, K. 2014/34065, T. 24.11.2014, <https://www.karartek.com.tr>).

¹⁵⁶ “Sanığın kaptanı olduğu kuru yük gemisinin iskele kış tarafından denize evsel nitelikli su deşarj edildiği, gemiden alınan numune % 85 yağ içerdiğinden analiz edilemediği, atıktan ve denizden alınan numunelere göre Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliğinin ekindeki tablolarda belirlenen limit değerlerin aşıldığı, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 8, 20, Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'nin 23 ve 26. maddelerine aykırı olarak arıtılmamış kirli suyun doğrudan alıcı ortam olan denize deşarj edilmesi suretiyle çevrenin kasten kirlitildiği anlaşılmıştır” (Y4CD, E. 2012/30468, K. 2014/34059, T. 24.11.2014, <https://www.karartek.com.tr>).

¹⁵⁷ Dünyada tehlike altında bulunan halen sadece 300-400 kadarının yaşadığı bilinen Akdeniz fokunun yüzde ellisi Türkiye’de yaşamaktadır.

¹⁵⁸ Parlar/Hatipoğlu, s. 299; Kanalizasyon suları, tarımda kullanılan kimyasal maddeler, evlerden defedilen çöpler, su taşıtlarının saldığı petrol ve artıkları, radyoaktif maddeler diğer bazı su kirliliğine yol açan etmenlerdir (B. Pamay, “Çevre Kirlenmesi”, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, , C. XXIV, S. II, 1974, s. 70).

¹⁵⁹ Hava kirliliği su kirliliği gibi ulusal sınır tanımamakta, kirlilik kolayca yayılabilmektedir. Bu nedenle hava kirliliğinin önlenmesi, denetlenmesi, uluslararası işbirliğini gerektirir (Ertaş, s. 35).

bileşimine katılması veya normalde havanın bileşiminde bulunan bazı maddelerin yine çeşitli doğal ve yapay nedenler ile yüksek miktarlara erişmesi sonucunda, kişilerin sağlıklarını ve bitki ile hayvanların yaşam ve gelişmelerini olumsuz yönde etkileyen hava durumu” şeklinde tanımlanabilir¹⁶⁰. Hava Kirliliği, atmosferde toz, duman, gaz, koku gibi bulunan kirleticilerin, insanlar ve diğer canlılara zarar verebilecek miktarlara yükselmesidir. Diğer bir deyişle, hava bileşiminin¹⁶¹ bozulması ve kalitesinin düşmesidir¹⁶². Hava kirliliğine yol açan etmenlerin başında şehirlerdeki ısınma sistemleri, motorlu taşıtlar¹⁶³ ve fabrikaların yaydığı kirleticiler gelmektedir. Bu kirlilik, otomobil eksoz gazları, sanayii, evsel gibi insani faaliyetler sonucu ortaya çıkabilir. Hava kirliliği asit yağışları, katı atık yakma tesislerinin neden olduğu hava kirlenmeleri¹⁶⁴, uçak ve gemilerin yol açtığı hava kirliliği şeklinde de olabilir¹⁶⁵.

Suçun oluşması için atık veya artıkların çevresel değerleri somut bir biçimde tehlikeye sokması gerekir. Ancak çevrenin zarar görmesi beklenmez¹⁶⁶. Kanun hükmünde açık bir ifadeyle “*atık veya artıkların çevreye zarar verecek şekilde verilmesi*” şeklinde yapılan düzenleme bir zararı değil somut tehlikeyi ifade ettiğinden bu suç somut tehlike suçudur¹⁶⁷. Bu suç

¹⁶⁰ <http://www.ctf.edu.tr/halk/%C3%87evre%20Sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Hava%20Kirlenmesi.pdf>

¹⁶¹ Saf hava, azot, oksijen, argon, karbondioksit, su buharı, neon, helyum, metan, kripton, hidrojen, azot monoksit, karbon monoksit, ksenon, ozon, amonyak ve azot dioksit gazlarının karışımından meydana gelmiştir (http://cevreonline.com/hukuk/cevhukuk_tarihce.htm. Erişim Tarihi: 18 Ocak 2015).”

¹⁶² **Parlar/Hatipoğlu**, s. 299; Muhlis **Öğütçü**, Çevre Kolluk İşlemleri, İzmir 2000, s. 69.

¹⁶³ **Pamay**, s. 69; **Akıncı**, s. 52.

¹⁶⁴ Yargıtay, tesislerin yaktığı katı atıkların neden olduğu hava kirliliğini m. 181/1 içerisinde görmekteyken kişilerin açık hava katı atıkları yakmalarını suçun unsuru olarak kabul etmemiştir: “...*Hurda kâğıt ve diğer atıkları toplayarak geçimini temin eden sanığın, iş makinelerinden çıkan yağ hortumlarını, plastik maddeleri ve kabloları, hurda malzemeleri biriktirdiği açık alanda yakarak imha ettiği anlaşılmıştır. Yukarıda (II) nolu kısımda açıklandığı üzere bireylere açık havada atık yakma suretiyle hava alıcı ortamını kirletmeye yükümlülüğü yüklenmemiştir. Açıklanan gerekçelerle verilen beraat kararı hukuka uygun görülmüştür*” (Y4CD, E.2014/36088, K. 2014/35427, T. 08.12.2014, Aktaran: **Otaç**, s. 297, dpn. 17).

¹⁶⁵ **Güneş/Coşkun**, s. 33.

¹⁶⁶ **Yağcı**, s. 88.

¹⁶⁷ **Sevük**, s. 306; **Talas**, s. 1153; **Artuk**, s. 41; **Yılmaz**, s. 125; **Özen**, s. 17; kgi bkz. **Uğurlubay**, s. 125; Nitekim Yargıtay şu kararıyla aynı görüşte olduğunu belirtmiştir: “...*TCK'nın 181/1-2 maddelerinde yer alan “çevreye zarar verecek şekilde” kavramı ise, “gerçekleşen somut bir zararı” değil, “zarar vermeye elverişliliği, zarar ihtimalini” anlatmaktadır. Dolayısıyla suç, tehlike suçudur. Zararın gerçekleşmesi, bu suçta unsur*”

bakımından somut tehlike fiilleri henüz çevreye zarar vermeyen ileride meydana getireceği ihtimal dâhilinde olan zararları önceden belirlenebilen çevreyi tehlikeye düşürdüğü için suç sayılması gereken fiillerdir. Sözelimi bir çimento fabrikasının bacasından çıkan zehirli gazların havaya karışması hemen olmasa bile yıllar içerisinde zararlı etkilerini göstermesi gibi¹⁶⁸. Atık ve artıkların alıcı ortamı olumsuz olarak değiştirmeye ve doğal yapısını bozmaya yani kalitesini ve verimini düşürmeye elverişli olması gerekir. Burada toprak, su ve havaya zarar vermiş olması aranmaz¹⁶⁹. Bu noktada fiil, eğer belirli kişilerin fiziksel bütünlüğüne tehlikeye düşürmesi veya belirli bitki veya hayvanların türlerini yok olma tehlikesine düşürüyorsa somut tehlike varlığından bahsedilir¹⁷⁰. Örneğin dereye bırakılan fabrika atıklarının balıkları öldürücü nitelikte olması yeterli olup ayrıca onları öldürmesi gerekmez burada yapılan bu hareketin çevresel değerleri somut bir biçimde tehlike yaratması yeterlidir¹⁷¹. Somut tehlike suçlarında yaratılan somut tehlikeden diğer bir deyişle tehlike yaratmaktan kasıt, zararın meydana gelme olasılığının gelmeme olasılığından daha yüksek olmasıdır. İşte somut tehlikenin tespiti de zararın meydana gelme ya da gelmemesinin tamamen tesadüfe kalmış olması esasına dayanmaktadır. Yani şans eseri çevredeki insan ve diğer canlılara zarar verilmemiş olması kıl payı zarardan dönülmüş olmasıdır¹⁷².

Burada mahkemelerin yapacağı iş, çevreyi tehlikeye sokma durumunu her somut olay için ayrı ayrı değerlendirilmesidir¹⁷³. Bunun içinse bilirkişiye başvurmalıdır. Alıcı ortama salınan atık ve artıkların çevreye zarar verici

olmadığı gibi cezalandırma şartı da değildir" (Y4CD, E. 2012/37437, K. 2014/35431, T. 08.12.2014, <https://www.karartek.com.tr>).

¹⁶⁸ Şen, s. 155.

¹⁶⁹ Nitekim Yargıtay bir kararında aynı doğrultuda görüş bildirmiştir: "*Türk Ceza Kanununun "çevreyi kasten kirletme" suçunu düzenleyen 181/1, "taksirle kirletme" suçunu düzenleyen 182/1 ve 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 8. maddelerinde suçun unsuru olarak kabul edilen "çevreye zarar verecek şekilde" kavramı ise, "gerçekleşen somut bir zarar" değil, "zarar vermeye elverişliliği, zarar ihtimalini" anlatmaktadır. Madde gerekçesinde de açıklandığı üzere atık veya artığın; kasten su, hava ve toprak şeklinde gruplandırılan alıcı ortama ya da bu ortamlarla ilişkili ekosistemlerden birine verilmesi ile suç oluşacaktır. Çevrenin kasten kirletilmesi, kanunda tehlike suçu olarak düzenlenmiştir. Zararın gerçekleşmesi, bu suçta unsur olmadığı gibi cezalandırma şartı da değildir*" (Y18CD, E. 2015/42347, K. 2017/12403, T. 06.11.2017).

¹⁷⁰ Şen, s. 144.

¹⁷¹ Artuk, s. 41.

¹⁷² Uğurlubay, s. 119.

¹⁷³ Uğurlubay, s. 117.

nitelikte olup olmadığı teknik yöntemlerle uzman kişilerce belirlenmelidir¹⁷⁴. Bu durumun tespiti uzmanlığı, özel ve teknik bilgiyi gerektirdiğinden soruşturmayı yürüten savcının ya da davanın görüldüğü mahkeme tarafından bilirkişiye başvurulması gereklidir¹⁷⁵. Yargıtay da verdiği kararlarda atık veya artıkların çevreye zarar verici nitelikte olup olmadığının bilirkişi ile tespit edilmesini açıkça ifade etmektedir¹⁷⁶.

Öğretide konuyla ilgilenen kimi yazarlar gibi biz de bu suçun soyut tehlike suçu olarak düzenlenmesi gerektiğini savunmaktayız. Özellikle nüfusun hızlı çoğalması, teknolojinin ilerlemesi, endüstriyel üretim artması, vs. gibi birçok etmen çevrenin kirlenmesine yol açmaktadır. Suçla mücadele ve suçun önlenmesi açısından soyut tehlike suçu olarak düzenlenmesi yerinde

¹⁷⁴ **Yılmaz**, s. 127; Uygulamada Yargıtay bu uzman kişileri atığın cinsi ve alıcı ortama göre belirlemektedir. Alıcı ortam toprak ise üniversitelerin ziraat fakültesi toprak bilimi ve bitki besleme, çevre mühendisliği, kimya mühendisliği bölümlerinde çalışan öğretim üyesi; Alıcı ortam su ya da hava ise, çevre mühendisi, genetik mühendisi, kimya mühendisi ve ziraat fakültelerinin su ürünleri bölümünde çalışan öğretim görevlileridir Y4CD, E. 2012/10169, K. 2014/35435, T. 08.12.2014 (**Otacı**, s. 304).

¹⁷⁵ **Sevük**, s. 307.

¹⁷⁶ “Dosya kapsamına göre, her ne kadar Sulh Ceza Mahkemesince, işlendiği iddia edilen çevrenin kasten kirlenmesi suçuna dayanak yapılan bila tarihi Özcan Yavaş ile Özlem Şafak Özget tarafından Çevre ve Orman Bakanlığı adına yapılan denetim sonucunda düzenlenen tutanakta, haşatı yapılan orkinos balıklarının kanlarını teknenin deposunda biriktirerek açıkta denize deşarj edildiğinin tespit ve beyan edildiğinin belirtildiği, ancak işlendiği iddia edilen çevrenin kasten kirlenmesi suçunun gerçekleşme biçiminin, yerinin ve zamanının, suçun çevreye zarar verilebilecek boyutta olup olmadığı, ayrıca bu durumun denizde kalıcı bir birikim gösterip göstermediğinin tespitinin yapılmadığı ve suçun sübutuna etki eden yukarıda bahsedilen hususlara ilişkin delillerin toplanmadığından bahisle iddianamenin iadesine karar verilmiş ise de; İddianamede suçun gerçekleşme biçiminin, yeri ve tarihinin gösterildiği gibi, dosya içerisinde bulunan İzmir Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü’nün 15.07.2008 tarihli ve 5529 sayılı yazısı ile Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından alınan 04.08.2008 havale tarihli bilirkişi raporunda, söz konusu eylemin çevreye zarar verici boyutta ve kalıcı bir birikim oluşturduğunun belirtilmesi karşısında 5271 sayılı Kanun’un 170/2. maddesinde soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet Savcısı bir iddianame düzenler> hükmü uyarınca, kamu davasının açılması gerekip gerekmediği yönünde delilleri takdir yetkisinin Cumhuriyet Savcılığı’na ait olduğu, bu takdirin kullanılmasının iade sebebi olamayacağı, mevcut delillerin mahkemesince değerlendirilmesi gerektiği gözetilmeden itirazın kabulü yerine reddine karar verilmesinde isabet görülmediğinden 5271 Sayılı CMK. nun 309. maddesi uyarınca anılan kararın bozulması lüzumu kanun yararına bozma talebine dayanılarak ihbar olunmuştur”. Y2CD, E. 2009/10660, K: 2009/20519, (<http://legalbank.net>), Erişim Tarihi:04.04.2015); Aynı yönde kararlar: Y4CD, E. 2010/19020, K. 2012/11725, T. 16.05.2012.

olacaktır. Böylece sadece atık ve artıkların alıcı ortama verilmesiyle yani hareketin yapılmasıyla suç oluşacak nedensellik bağı sorununa ilişkin zorluklar ortadan kalkmış olacaktır¹⁷⁷.

cc. Atık veya Artıkları Toprak, Su veya Havaya Verme

Suçun oluşabilmesi için yukarıda bahsedilen türdeki atık veya artıkların toprak, su veya havaya verilmesi gerekir. Verme, atık veya artığın toprağa, suya veya havaya temas etmesini sağlayan bırakma, atma, salıverme, gömme gibi her türlü eylemdir. Verme eylemi geniş yorumlanmalı, toprak, su veya havayla atık ve artığın temas edebileceği şekilde bırakma, atma, salıverme, gömme gibi her türlü hareketi verme kavramı içerisinde kabul edilmelidir¹⁷⁸. Çevre Kanunu'nun Kirletme yasağı başlıklı 8. maddesinde “*Her türlü atık ve artığı, çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır*” hükmüne yer verilmiştir. Görüldüğü üzere, burada sadece verme fiili değil depolamak, taşımak, uzaklaştırmak yasaklanmış ve benzeri faaliyetler denilerek de sınır genişletilmiştir.

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunun hareketi olan atık veya artıkların toprağa verilmesinde kirletilen toprağın mülkiyetinin kime ait olduğu önemli değildir. Alıcı ortama zarar verecek nitelikteki atık veya artıkların kişinin mülkiyetinde bulunan bir arazide biriktirmesi ile çevre kirliliğine yol açabilir. Burada mülkiyet hakkının çevrenin kirletilmesi suçunda bir hukuka uygunluk sebebi olarak görülemez. Önemli olan çevrenin kirletilmesi ve korunan hukuki değerlere zarar verilmesidir¹⁷⁹. Konuya ilişkin Yargıtay'ın verdiği şu karar dikkat çekicidir: “*Çevrenin kasten kirletilmesi suçu 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 181. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre denilmektedir. Söz konusu suç bakımından korunan hukuki yarar çevredir. Mülkiyet çevrenin kasten kirletilmesi suçu bakımından suçun unsuru olarak kanunda düzenlenmemiştir. Dolayısıyla atık maddelerin verildiği toprak parçasının mülkiyetinin tespiti suçun sübutu bakımından mutlak sayılan bir delil niteliği taşımamaktadır. Kaldı ki, aksinin kabulü halinde mülkiyet hakkının çevreyi kirletebilecek biçimde sınırsız kullanımının çevreyi kasten kirletme suçunu oluşturmayacağı sonucuna varılacaktır ki, yasa koyucunun bu sonucu amaçladığı da düşünülemez. Örneğin havaya, toprağa ve suya karışa-*

¹⁷⁷ Taşkın, s. 133; Turgut, s. 641.

¹⁷⁸ Sevük, s. 304; Artuk, s. 41; Özen, s. 176.

¹⁷⁹ Sevük, s. 305; Artuk, s. 42.

bilecek bir takım çevreye ve yaşam formlarına zarar verebilecek nitelikteki atıkların kişinin mülkiyetinden arazide biriktirilmesi ile çevrenin kirletilmesi söz konusu olabilmektedir. Yasanın bu durumu kapsamadığını ileri sürmek maddenin lafzına uymadığı gibi ruhuna da uygun değildir”¹⁸⁰.

Bu suç, neticesi harekete bitişik suç yani ani suç şekli suçtur. Kanunda belirtilen hareketin yapılmasıyla suç gerçekleşmektedir. Kanun koyucu “*Atık veya artıkların ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde*” ortama verilmesini suç olarak ihdas etmiş olduğundan bu suç bağlı hareketli bir suçtur¹⁸¹. Madde gerekçesinde de belirtildiği üzere, atık veya artıkları mevzuatta belirtilen yöntem ve usullerle alıcı ortama bırakılmışsa suçun oluştuğundan bahsedilemeyecektir.

Bu suç icrai hareketle işlenebileceği gibi ihmali hareketle de işlenebilir. Örneğin fabrikanın kimyasal zehirli artıklarını hemen yakınından geçen nehre akıtması icrai bir hareket iken aynı fabrikanın işletme müdürünün kimyasal zehirli atığı akıtma fiiline ses çıkarmaması önlememesi ihmali hareketi oluşturur¹⁸². Burada ihmal suretiyle icrai şekilde işlenmesi söz konusu olup, suçun işlenmesinde failin mutlaka garantör sıfatına sahip olması gerekir¹⁸³. Garantörlük kanundan, sözleşmeden veya ön gelen tehlikeden doğmalıdır. Çevrenin kirletilmesi suçunda suçun oluşumuna göz yuman gerekli denetimleri sağlamayan önlemleri almayan kişi bu suçun failidir. Nitekim Çevre Kanunu m. 8/2’de kişilerin “*kirlenme ihtimalinin bulunduğu durumlarda ilgililer kirlenmeyi önlemekle; kirlenmenin meydana geldiği hallerde kirleten, kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini gidermek veya*

¹⁸⁰ Y4CD, E. 2008/6206, K. 2008/10019, (<http://www.turkhukuksitesi.com/serh.php?did=12560>) (Erişim Tarihi: 04.04.2015).

¹⁸¹ Öğretide **Sevük**, kanun metninde “hukuka aykırı olarak” ifadesinin kullanılmasını ve böylelikle suçun serbest hareketli bir suç haline getirilmesinin çevreyi daha etkin korumak için yerinde olacağını belirtmiştir (**Sevük**, s. 305); Öğretide Şen ise çevre suçlarının serbest hareketli bir suç olarak kabul edilmesi gerektiğini zira çevreyi kirletmenin sayı sınırlaması olmaksızın çeşitli hareketlerle yapılabileceğini, bu hareketlerin çevreyi kirletmeyi yani neticeyi meydana getirmeye elverişli olmasının yeterli olacağı görüşündedir (**Şen**, s. 119); **Uğurlubay**, s. 402.

¹⁸² **Özen**, s. 18; “*Şirket müdürü olan sanığın, Gemi Söküm Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca çevre, sağlık ve güvenlik risklerini önlemek amacıyla gerekli doğrudan tedbirleri almadan sökümü yapılan gemiden denize petrol türevi atıkların deşarjına imkan sağlamak suretiyle ihmali hareketle çevrenin kasten kirletilmesi suçunu işlediği gözetilmeden, sanığın eyleminin çevrenin taksirle kirletilmesi şeklinde nitelendirilerek ön ödeme önerisini yerine getirdiğinden bahisle düşme kararı verilmesi usul ve kanuna aykırıdır*” (Y4CD, E. 2013/7387, K. 2014/36816, T. 22.12.2014, Sinerji İçtihat Programı).

¹⁸³ **Uğurlubay**, s. 402.

azaltmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü” olacakları açıkça ifade edilmiştir.

Eylem unsuru başlığı altında tartışılması gereken diğer bir husus, kirlenmiş olan suya kirlenme oluşuktan sonra başka bir atık atılması durumunda işlenemez suçun oluşup, oluşmayacağıdır. Kirlenmiş olan suyun tekrar düzelmesi konusunda küçük bir olasılık bile yoksa yani su zaten daha önceden bir ya da birkaç kişi, firma vs. tarafından geriye dönüşsüz olarak kirletilmişse ceza hukuku tekniği anlamında işlenemez suçun gerçekleşeceği, dolayısıyla ceza sorumluluğunun doğmayacağı kabul edilir¹⁸⁴. Hal böyle olsa da öncelikle belirtmek gerekir ki gelişen teknoloji sayesinde kirlenmiş sular eski haline getirilebilmektedir. Yine kişiler kirlenmiş bir su bularak atıkları veya artıkları oraya bırakabilirler ve bu durum kişileri suç işlemeye teşvik eder. Kirlenmiş suya atık ve artıkların atılmaya devam etmesi daha büyük çevre zararına yol açabilir ve artan kirlilik düzeyi ekolojik sistemi tümünden bozabilir. Böyle durumda önceki Su düzelmeyecek şekilde kirlenmiş olduğu için, sonraki eklenen miktar işlenemez suç kabul edildiğinden, cezalandırılmamış olacaktır ki böyle bir durum suçla mücadeleyi zorlaştıracaktır¹⁸⁵.

dd. Nedensellik Bağı

Bu suçun oluşabilmesi için çevreyi kirliliğine yol açan müdahaleler ile meydana gelen olumsuz netice arasında nedensellik bağı olmalıdır. Diğer bir deyişle, çevrenin kirlenmesi kirlenmeye yol açan davranışın sonucunda ortaya çıkmalıdır. Ancak bazı durumlarda özellikle kirliliğe yol açan hareketin birden fazla olması halinde yani nedenlerin çokluğu durumunda nedensellik bağlantısının tespitinde bir takım güçlükler ortaya çıkabilir. Bazen de netice yalnızca bir kişinin yapmış olduğu hareket sonucu meydana gelmez. Diğer üçüncü kişi ya da kişilerin yapmış olduğu hareketlerin neticeye olan katkısı, netice ile ilişkisinin belirlenmesi ve bu durumların failin sorumluluğuna olan etkisi çözülmesi gereken problem olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle çevrenin bu şekilde kirletilmesinin cezai sonuçlarının adil bir şekilde yükletilebilmesi için nedenselliğin doğru saptanması zorunluluktur. Buradaki temel sorun, yarışan nedensellik durumlarında her bir eylemin sonuca katkısının ne olduğunun tespitidir.

Çevreyi kirleticili faaliyetlerden her birisinin sonucu tek başına ortaya çıkarabilecek nitelikte olması ve bir hareketin diğer bir hareketin ön şartı

¹⁸⁴ Ancak böyle bir durumda çevrenin doğanın kendi gücüyle kendini yenilemesi temizlemesi mümkün ise ilk fiilleri izleyen fiiller cezalandırılabilir (**Katoğlu**, s. 86).

¹⁸⁵ **Ulusoy**, s. 130-131.

olduğu durumlarda her bir faili tek tek sorumlu tutmak konusunda bir sorun yaşanmaz. Ancak birden çok faaliyetin birlikteliği sonucunda çevre kirletilmişse bunların neticeye katkıları bilinemeyebilir. Bu gibi durumlarda sorumlular bulunup cezalandırılmayabilir¹⁸⁶. Özellikle tipik netice bakımından nedensel değer taşımayan atipik durumlarda nedensellik bağının kurulması somut olayda neticenin olayların normal alışmış gelişimine ve genel hayat deneyimlerine göre kişilere yüklenip yüklenemeyeceğinin tartışılmasıyla mümkündür. Yapılan hareket neticeye oluşturabilme yani neticenin gerçekleşmesinde değişiklik oluşturuyorsa¹⁸⁷ katkının ve nedensel ilişkinin bulunduğu sonucuna varılır.

Öğretide bu suç için nedensellik bağının kurulmasında yaşanan güçlüklerin aşılabilmesi adına genişletici yorumlara gidilmekte çevre sorunlara daha elverişli gelecek görüşler uygulanmaktadır¹⁸⁸. Bu itibarla, ceza hukuku öğretisi ya atık veya artıkları tümünü kirlenme neticesi olarak görmekte ya da kirlenme madde atan gerçek veya tüzel kişilerin bağımsız sorumluluğunu kabul etmekte veyahut ta ortak bir subjektif unsura dayanarak iştirak hali durumuna göre sorumluluğa gidilmesini çözüm olarak görmektedir¹⁸⁹. O halde tam bir nedensellik ilişkisi içinde bulunmamakla birlikte, fiilin işlenmesini kolaylaştıran hareketler ceza sorumluluğuna yol açabilecektir¹⁹⁰.

Nedensellik bağının tespiti için iki aşamalı değerlendirme yapılmalıdır. Çevrenin kirletilmesi neticesinin ortaya çıkmasına neden olan her bir hareket nedenseldir (şart teorisi). Sözelimi bir nehir etrafına kurulu üç ayrı fabrikanın zehirli atıklarının nehre boşaltılması sonucunda balıkların ölmesi halinde üç ayrı fabrikanın yapış olduğu hareketler nedensel değere sahiptir. Çünkü hareket yapılmıyorsa (fabrikalar atıklarını nehre boşaltmasalardı) netice (balıkların ölmesi) meydana gelmeyecekti ise hareket netice bakımından nedenseldir. Çünkü her bir fabrikanın hareketi tek başına neticeyi gerçekleştirebilecek durumdadır. Bu teori nedensellik bağının kurulması açısından yeterli olsa da neticeden sorumlu tutmak için yeterli değildir. Çünkü nedensellik bağlantısı başka, faili meydana gelen neticeden sorumlu tutmak başka bir şeydir¹⁹¹. Nedensellik ve sorumluluk farklı kavramlar olduğundan neticeye neden olan her kişiyi neticeden eşit derecede sorumlu tutmak doğru

¹⁸⁶ Turgut, s. 647; Ulusoy, s. 139; Katoğlu, s. 85.

¹⁸⁷ Katoğlu, s. 85.

¹⁸⁸ Turgut, s. 647.

¹⁸⁹ Ulusoy, s. 129.

¹⁹⁰ Katoğlu, s. 85.

¹⁹¹ Veli Özer Özbek, “Ceza Hukukunda Nedensellik Bağı ve Fiilin Objektif İsnat Edilebilirliği Sorunu”, Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara 2004, s. 420.

olmayacaktır. Burada yapılmak istenen fail ile meydana gelen netice arasındaki özel ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Burada hangi fabrikanın ya da fabrikaların atıklarının netice sebep olduğu elde edilen delillere ve bilirkişi raporlarına (ilgili kanun, yönetmelik hükümlerine, bilimin tanınmış yöntemlerine göre hazırlanan) göre belirlenebilecektir. Bu itibarla, nehre salınan atık ve artıkların tür, nitelik ve miktar bakımından suyu kirletmeye ve zararlı şekilde değiştirmesi sonucunda balıkların ölümünü meydana getirmeye elverişli olması gereklidir.

e. Suça Etki Eden Hal - Daha Fazla Cezayı Gerektiren Haller

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunun düzenlendiği TCK m. 181’de suçun nitelikli halleri düzenlenmiş olup çevreye ve insan sağlığına daha çok zarar verdiği için daha fazla cezai yaptırıma bağlanmıştır. TCK 181. maddenin üçüncü ve dördüncü fıkraları suçun nitelikli hali olarak düzenlenmiştir.

aa. Atık veya Artıkların Toprakta, Suda veya Havada Kalıcı Özellik Göstermesi (TCK m. 181/3)

TCK m. 181/3 “*Atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır*” şeklinde olup suçun nitelikli hali maddenin birinci ve ikinci fıkralarını kapsayıcı nitelikte düzenlenmiştir. Çalışma konumuz itibarıyla, atık veya artıkların gerek kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek nitelikte ve boyutta toprağa, suya veya havaya verilmesi halinde bu atık veya artıkların kalıcı özellik göstermesi, nitelikli hal olup daha fazla ceza verilir. Çünkü alıcı ortamda meydana gelen bu zarar geriye dönüşsüz olarak çevreye ve insanlara daha fazla zarar vermektedir. Söz konusu ifade emredici hüküm niteliğinde olup koşulların varlığı halinde ceza iki kat artırılır¹⁹².

Madde metninde kalıcı özellik kavramından ne anlaşılacağı belirli değildir. Yine buradaki kalıcılığın atık veya artıktaki mi yoksa alıcı ortamda mı aranacağı belirli değildir. Bizce kalıcı özellik gösterecek olan şey, Kanun metninde açıkça ifade edilmese de atık veya artıktır¹⁹³. Nitekim madde gerekçesi de “*bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan suçların konusunu oluşturan atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi*” şeklinde olup düşüncemizi destekler niteliktedir.

¹⁹² Özen, s. 20.

¹⁹³ Sevük, 317.

Madde ifade edilen kalıcı nitelik gösterme halinden anlaşılması gereken, çevreye verilen atık veya artıkların vereceği zararın uzun süre devam edecek olması ve kara, hava veya suya temas halinde bunlar üzerinde kalıcı hasara sebep olmasıdır¹⁹⁴. Burada kalıcı kirlilikten söz edilmektedir. Kalıcı kirlilik biyolojik olarak veya kendiliğinden yok olmayan ya da çok uzun yıllar içinde yok olan maddelerin oluşturduğu kirlilik türüdür. Bu tür zararlı maddeler bitki ve hayvanların bünyelerine yerleşir ve insanlara geçerek onlara zarar verir. Örneğin denize boşaltılan cıva gibi zehirli maddeler balıklara oradan insanlara geçerek hastalık ve ölümlere yol açabilir¹⁹⁵.

TCK m. 181/3 yer alan düzenleme somut tehlike suçu niteliğinde olup söz konusu atık veya artıkların bu nitelikte olduğunun tespit edilmesi yeterli olup ayrıca toprak, hava veya suda kalıcı özellik oluşturması aranmaz¹⁹⁶. Burada önemli olan kalıcı bir zarar verme tehlikesinin varlığıdır¹⁹⁷. Aksinin kabulü nitelikli hal olarak düzenlenen ve daha ağır yaptırım gerektiren madde hükmünün uygulama alanını daraltıp suçla mücadeleyi güçleştirebilecektir. Oysa bu denli tehlikeli atık veya artıkların varlığı herhangi bir yere temas etmemiş olsa bile sağlıklı çevrede yaşam hakkı için bir tehdittir. Örneğin, tarlasından daha fazla verim almak isteyen bir çiftçinin bilerek gereğinden fazla kimyasal gübre kullanması halinde bu toprakta kalıcı hale gelen ve toprağın doğal yapısının bozulması halinde suç oluşmuş kabul edilecektir.

Söz konusu atık veya artıkların kalıcı özellik gösterip göstermediğinin tespiti uygulamada konunun uzmanı bilirkişiler tarafından yapılmaktadır¹⁹⁸. Söz konusu değerlendirme yapılırken çevreyi somut tehlikeye düşüren bu hallerin hangi hareketten kaynaklandığı ve hangi zarar tehlikesini ortaya çıkardığı net bir biçimde ortaya konulup sebep sonuç ilişkisi kurulmalıdır. Yargıtay'ın bu doğrultuda verdiği kararda bu hususu şöyle belirtmiştir: “...Tutanak düzenleyicilerin keşfe katılımı sağlanıp denetim tarihindeki tespitlere göre çevre kirliliğine neden olup olunmadığı bilirkişiye açıklatılarak sonucuna göre sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesi gerekirken eksik inceleme ve yetersiz gerekçeyle hüküm kurulması”¹⁹⁹.

¹⁹⁴ Artuk, s. 44; Sevük, s. 317.

¹⁹⁵ Yılmaz, s. 142.

¹⁹⁶ Sevük, s. 318.

¹⁹⁷ Sevük, s. 317.

¹⁹⁸ Sevük, s. 318.

¹⁹⁹ Y4CD, E. 2009/16749, K. 2011/18021, T. 24.10.2011. (Sinerji Mevzuat Erişim Tarihi: 01.03.2016)

bb. Atık veya Artıkların İnsan veya Hayvanlar Açısından Tedavisi Zor Hastalıkların Ortaya Çıkmasına, Üreme Yeteneğinin Körelmesine, Hayvanların veya Bitkilerin Doğal Özelliklerini Değiştirmeye Neden Olabilecek Nitelikte Olması (TCK m. 181/4)

TCK m. 181/4' de aynı maddenin birinci ve ikinci fıkralarında belirtilen fiillerin insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi hâlinde, cezanın artırılacağı öngörülmüştür.

TCK m. 181/4' teki nitelikli halin uygulanabilmesi için atık veya artıkların maddede bahsedilen niteliklere sahip olması gerekir²⁰⁰. Atık ve artıkların özellikleri seçimlik olarak belirtilmiş olup madde metninde bahsedilen niteliklerin herhangi birisinin oluşması nitelikli halin uygulanması için yeterlidir²⁰¹. Bu nitelikteki atıklar, toprakta yaşayan canlıların ölmesine, besin zincirlerinin bozulmasına ve türlerin yok olmasına neden olmaktadır.

Suçun bu nitelikli hali de tıpkı temel şeklinde olduğu gibi somut tehlike esası üzerinden düzenlendiğinden TCK m. 181/4'teki suçun nitelikli hali somut tehlike suçudur²⁰². Burada bahsi geçen özellikteki atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya kasten verilmesi çevrede yaşayan insan, hayvan veya bitkiler üzerinde bu sonuçlara yol açabilmesi tehlikesi cezalandırılmaktadır. Söz konusu atık veya artıklar bu niteliğe sahip değilse ve diğer koşullarda oluşmuşsa fail TCK m. 181/1 veya m. 181/2 yer alan suçun temel şekliyle cezalandırılır²⁰³.

Nitelikli halin uygulanması için maddede öngörülen sonuçların ortaya çıkması aranmayacağı daha önce belirtilmişti. Burada önemli olan atığın niteliğinin bu tür zararlı netice oluşturmaya elverişli olması kabul edilebilmesidir²⁰⁴. Maddede belirtilen sonuçların oluşması gerekmez.

²⁰⁰ Toprak yüzüne atılan veya terkedilen artıkların, özellikle kimyasal maddelerle çeşitli nitelikte çöplerin neden olduğu toprak kirlenmesi, bunlarla beslenen canlılar vasıtasıyla, çeşitli parazitlerin çoğalmasına ve çeşitli hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Pamay, s. 71).

²⁰¹ Sevük, s. 319.

²⁰² Talas, s. 1153; Sevük, s. 319; Özen, s. 23, Taşkın, s. 153.

²⁰³ Sevük, s. 319; Özen, s. 23.

²⁰⁴ "...polimer kimya, farmakoloji, adli kimya, biyomedikal mühendisliği, çevre mühendisliği, toprak biyolojisi alanlarında uzman öğretim üyelerinden oluşan bilirkişi heyetine dosya tevdi edilerek, öncelikle atıkların yukarıda yer verilen mevzuat ve yönetmelikler kapsamında toprağı kirleten, kirlenme ihtimali bulunan atık sınıfında olup olmadığı, kalıcı özellik gösterip göstermediği ve tüm üretim ve madde alım belgeleri tahkik edile-

Maddede belirtilen fiillerin insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkması, insan veya hayvanların sağlığının bozulması, sağlığının düzelmesi için yapılacak tedavinin uzun sürmesi, tedavi etme olasılığının olmaması veya azlığı demektir²⁰⁵.

İnsan veya hayvanların üreme yeteneğinin körelmesi, alıcı ortama verilen atık veya artığın neslin devamını engelleyecek bir hastalığa yakalanıp üreyememeleri anlamına gelir²⁰⁶.

Hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değişmesi, hayvanların doğuştan sahip olduğu türe özgü özelliklerin değişmesi, organ, doku ve dış görünüşlerinin değişmesi, bitkilerin ise doğal özelliklerinin değişmesi, türünün özelliklerine sahip olmaması, kuruması ve tükenmesidir²⁰⁷.

Ancak maddenin fıkrasında belirtilen fiillerin insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıkların çevreye verdiği zarar nedeniyle insanlar açısından tedavisi zor hastalıklar ortaya çıkabilir. Bu durumda, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezası ve bin güne kadar adli para cezasına verilir.

Öyleyse TCK m. 181/4'ten sorumluluğun doğabilmesi için failin çevreye atılan atık veya artıkların fıkrada belirtilen niteliğe sahip olduğunu bilmesi gerekmektedir²⁰⁸. Failin atık veya artıkların fıkrada belirtilen niteliğe sahip olduğunu bilmemesi halinde ispat etmesi gerekir²⁰⁹. Bu nedenle uygulamada söz konusu atık veya artıkların bu nitelikte olup olmadığı mahkemece araştırılmalı bilirkişi vasıtasıyla tespit edilmeli ve somut bir tehlike oluşup oluşmadığı değerlendirilmelidir²¹⁰. Uygulamada Yargıtay bilirkişi

rek suça konu atıkların ilgili ilaç fabrikasına ait olup olmadığı hususlarında rapor alınmalıdır. Alınacak bilirkişi raporunda belirtilen bilgi ve saptamalar üzerine, gerektiğinde dosya TÜBİTAK MAM'a gönderilerek, atıkların TCK'nın 181/4. fıkrasında bahsedilen "insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek" nitelikte olup olmadığı sorulmalıdır" (Y4CD, E. 2014/23903, K. 2014/3586, T. 08.12.2014, Aktaran: **Otaç**, s. 286, dpn. 10).

²⁰⁵ **Sevük**, s. 319.

²⁰⁶ **Sevük**, s. 319.

²⁰⁷ **Sevük**, s. 320.

²⁰⁸ **Özen**, s. 23; **Sevük**, s. 320.

²⁰⁹ **Özen**, s. 23.

²¹⁰ **Özen**, s. 23; **Artuk**, s. 45; **Sevük**, s. 320; **Talas**, s. 1154.

raporlarının denetime elverişli olması gerektiğini belirtmiş²¹¹ ve eksik²¹², çelişkili raporlara dayalı mahkeme kararlarını ve tarafsızlık şartını sağlamayan bilirkişi ve raporlarını²¹³ bozma sebebi yapmıştır.

4. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru

Bilindiği üzere, TCK'da yer alan hukuka uygunluk sebepleri, kanun hükmünü yerine getirme (m. 24/1), meşru savunma (m. 25/1), hakkın kullanılması (m. 26/1) ve ilginin rızasıdır (m. 26/2).

Çevrenin kirletilmesi suçu bakımından ilginin rızası²¹⁴ ve meşru savunma hukuka uygunluk sebeplerinin bu suçta uygulanmasına imkân yoktur.

Kanun hükmünü icra hukuka uygunluk sebebi uygulanabilecektir²¹⁵. Atık veya artıkları ilgili mevzuatta belirlenen usullere göre belirli yerlere döken kişilerin cezai sorumluluğu doğmayacaktır²¹⁶.

Hakkın icrası bir diğer hukuka uygunluk sebebi olarak söz konusu olabilmektedir. Ceza hukukunun dışında kalan hakkın icrası, atık ve artıkların çevrenin kasten kirletilmesi suçunda hukuka uygunluk sebebidir. Ancak bir işyerine idarece verilen ruhsata istinaden çevreyi kirletici faaliyette bulunan kişinin yaptığı hareketin hukuka uygun kabul edilip edilmeyeceği

²¹¹ “...Sanığın, köy yolu kenarına yaklaşık bir traktör römorku kadar, içinde inşaat atıkları da bulunan taş ve toprak döktüğü anlaşılmıştır. ... Bilirkişilerden... Yargıtay denetimine imkân sağlayacak içerikte rapor alınması gerekir. Atığın, anılan mevzuat ve düzenleyici işlemlere göre toprağı kirletmediği ya da kirletme ihtimalinin bulunmadığı sonucuna varılırsa, eylemin, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 24. maddesi de dikkate alınarak, inşaat atık ve artıklarını bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atmayı yaptırma bağlayan 41/4 maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerekir” (Y4CD, E. 2012/27427, K. 2014/34660, T. 01.12.2014, Aktaran **Otacı**, s. 311).

²¹² “...yukarıda açıklanan mevzuat ve düzenleyici işlemler kapsamında, su kirliliği, dolayısıyla çevre kirliliğinin oluşup oluşmadığı yönünde rapor aldırılarak, sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tayin edilmesi gerektiği gözetilmeden, eksik incelemeyle kurulan hüküm usul ve kanununa aykırıdır” (Y4CD, E. 2013/12350, K. 2014/36802, T. 22.12.2014, Sinerji İçtihat Programı).

²¹³ “...Davanın tarafı olmayan bir bilirkişiden rapor alınması gerekirken, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 12. maddesi gereğince denetleme yetkisi bulunan Çevre ve Orman Bakanlığında çevre mühendisi olarak çalışan, tarafsız olamayacağı anlaşılan bilirkişi U... S.ın düzenlediği rapora dayanılarak hüküm kurulması...” (Y4CD, E. 2012/4713, K. 2014/34050, T. 24.11.2014, Aktaran: **Otacı**, s. 305, dpn. 31).

²¹⁴ Zira bu suç mağduru belli olmayan suçlardandır (**Sevük**, s. 320); Çevreyi kirletme yasağı kamu düzeniyle ilgili olduğundan mağdurun rıza vermesinin bir önemi bulunmamaktadır (**Badur**, s. 113).

²¹⁵ **Yılmaz**, s. 127; **Özen**, s. 24.

²¹⁶ **Özen**, s. 24.

ceza hukukunda sorumluluğun olup olmayacağını tespiti açısından tartışılması gereken bir husustur. Ceza kanunu madde 26/1'de hakkının kullanan kişiye ceza verilmeyeceğini belirtmiştir. Buradaki hak, kanun, tüzük, yönetmelik, genelge gibi düzenleyici işlemlere dayanabilir²¹⁷. Hakkın icrasının hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilebilmesi için bazı koşulların oluşması gereklidir. Bunlar hukuk düzenince kabul edilmiş sübjektif bir hakkın bulunması, kişiye tanınan bu hakkın bu hakkı ortaya çıkaran hukuk kaynağında öngörülen sınırlar içerisinde sınır aşılmadan kullanılması (hakkın kötüye kullanılmamış olması), hakkın doğrudan yani hiçbir merciin aracılığına gereksinim duyulmadan kullanılması ve hakkın kullanılması ile işlenen suç arasında nedensellik bağının bulunmasıdır²¹⁸.

Atık ve artıklarla çevrenin kasten kirletilmesi suçunda bu hukuka uygunluk sebebinin varlığının kabulü için, bir önceki hukuka uygunluk nedeni olarak belirtilen yukarıda sayılan koşulların yerine getirilmesi gerekir.

Burada dikkat edilmesi gerekli en önemli husus, idarece verilen her iznin hukuka uygunluk nedeni olup olmadığının belirlenmesidir. İdarece verilen ruhsata sahip işletme tarafından yapılan faaliyetlerin (faaliyet sonucunda ortaya çıkan çevre kirliliği ve bozulmasının) hakkın icrası kapsamında kalması gereklidir. Öyleyse verilen ruhsat ve izne uygun hareket eden çevreye en az zarar verebilecek gerekli tedbirleri alan bir işletme ve yönetici organlarını hukuka uygun davrandığından bu suçtan dolayı sorumlu tutmanın olanağı yoktur²¹⁹. Aksinin kabulü hiçbir faaliyete izin vermemeyi gerektirir ki bunun imkânı yoktur.

İznin hukuka uygun olabilmesi için öncelikle idari işlemin unsurları yani yetki, şekil, sebep, konu ve amaç unsurları yönünden bir sakatlığın olmaması gerekir. Zira hak yaratmayan bir idari izin hakkın icrası hukuka uygunluk sebebinden yararlanamaz²²⁰. Burada bahsi geçen sübjektif hak, idari bir tasarruftan oluşmaktadır. İdarenin ruhsat vermesi idari bir tasarruf-

²¹⁷ Hakan **Hakeri**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2016, s. 346.

²¹⁸ **Demirbaş**, s. 294-296; **Özgenç**, s. 283; **Öztürk/Erdem**, s. 235; zafer Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75, İstanbul 2016, s. 342; Veli Özer **Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız/İlker Tepe**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2018, s. 318; **Uğurlubay**, s. 104.

²¹⁹ **Şen**, s. 183.

²²⁰ Ruhsatın tehdit, hile rüşvet, vs. gibi hukuka sakatlık sonucunda elde edilmiş olması halinde hukuka uygunluktan bahsedilemez. (**Şen**, s. 184); Ceza hâkiminin geçersiz bir idari tasarrufu dikkate almaması doğru olur. Aksinin kabulü idare ne yaparsa doğru yapar anlayışına götürür (**Katoğlu**, s. 82).

tur²²¹. Çevreyi ilgilendiren işletmeler faaliyetlerine başlayabilmek ve sürdürebilmek için öncelikle idareden izin ve ruhsat almak zorundadır. Yetkili idareden ruhsat alan işletmenin faaliyeti hakkın icrası ilk başta hukuka uygun görülse de ruhsat sonrası işletmenin alıcı ortama saldıgı zehirli atık veya artıklar çevreyi tehdit edip zarar verebilir. Böyle bir durumda hakkın icrasının varlığı kabul edilemez. Çünkü hakkın icrası hukuka uygunluk sebebinin bu unsuru oluşmuş olsa bile, yani verilen izin hukuka uygun ise, idari makamların verdiği izinle hukuka aykırı olarak çevreyi kirletenlerin bu eylemlerinden dolayı ceza hukuku anlamında sorumlu olması gereklidir²²². Aksi halde bir işletmenin çevreyi kirletme faaliyetine ilişkin izinlerinde yolsuzluklara zemin hazırlanmış olur²²³.

Bu suçta hukuka uygunluğun kabulü için diğere bir koşul, hakkın kötüye kullanılmamış olması yani hakkın sınırları içerisinde hareket edilmesidir²²⁴. Bu itibarla, faaliyete bir kez ruhsat veren idarenin çevrenin korunması adına verdiği ruhsatın hukuka uygunluğunu sürekli kontrol etmesi gereklidir²²⁵. Çünkü hukuka uygun olarak başlayan işletmenin pekâlâ daha sonradan çevreyi kirletici faaliyetlerde bulunması mümkündür. Hukuka uygun olarak verilmiş izin veya ruhsatın verilen izin ve ruhsatta belirtilen koşullara uygun şekilde faaliyetini sürdürmesi gerekir. İdare hukuku ilkeleri kapsamında hukuka uygun kabul edilen izin kişilere çevreyi kirletme hakkını vermez. Sözgelimi işletmenin çıkardığı dumanını iş yaptığı bölgede daha fazla araziye işletmeye devrini sağlamak için çevrede yaşayan halkı rahatsız edecek şekilde eve miktarda havaya salan işletme, idari makamların izin ve ruhsatını kötüye kullanmış olacaktır.

İdarenin verdiği izin hukuka aykırı ise bu durumda izin meşru bir yetkilendirme içermediği için yürütülen faaliyet hakkın icrası olarak kabul edilemeyecek ve hukuka uygunluk sebebinden yaralanamayacaktır²²⁶. Dolayısıyla idarenin verdiği iznin rüşvet, politik baskı gibi nedenlerle yetkinin kötüye kullanımı ve aşılması hallerinde sorumluluktan kurtuluş yoktur²²⁷. Bu itibarla, açık hatalı işlemler, hile, aldatma ve hakkı kötüye kullanma sonucu

²²¹ Şen, s. 177.

²²² Sevük, s. 314; İdarenin verdiği kararlar karşısın da her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu unutulmamalıdır.

²²³ Sevük, s. 314; Taşkın, Çevrenin Korunması, s. 286.

²²⁴ Özen, s. 24.

²²⁵ Şen, s. 184.

²²⁶ Sevük, s. 315.

²²⁷ Turgut, s. 646; Bu gibi durumlarda böyle bir yetkiyi ya da izni veren kamu görevlisinin de suça iştiraktan sorumlu tutulması gündeme gelecektir (Katoğlu, s. 82). Ayrıca bkz. "Fail" başlığı altındaki açıklamalara

elde edilen işlemler, hukuka uygunluk karinesinden yararlı dahi ceza hukuku anlamında hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilmemelidir²²⁸.

Hakkın icrasının sınırları aşıldığı takdirde de faaliyet hukuka aykırıdır. TCK m 27/1 de ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde, fiilin taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa taksirli suçtan cezalandırılacağı belirtilmiştir. Hukuka uygunluk nedenlerinde sınır kasten ya da taksirle aşılmış olabilir. Fail sınırı bilerek ve isteyerek aşmışsa aşma kasıtlıdır. Fail sınırı aşmadığını düşünerek yeterli dikkat ve özeni göstermediği için aşmışsa aşma taksirlidir. Fail kasten aşmışsa meydana gelen suçtan dolayı sorumludur²²⁹. Öyleyse çevreyi kirletici faaliyette bulunan ruhsat sahibi işletmenin ruhsatın varlığını ileri sürerek dilediği şekilde faaliyet gösteremez. Böyle bir durumda işletmenin sadece ruhsatlı olması yeterli olmayıp faaliyetin çevre ve canlılara yan etkisinin olmaması gereklidir²³⁰. Sözelimi ruhsatlı çimento fabrikası faaliyeti sonucunda emisyon oluşumuna neden olan havaya saldırdığı zehirli gazları bu emisyonları Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği²³¹ ve idarenin belirlediği kurallar ve standartlar doğrultusunda belirlenen limit değerler üzerinde atmosfere deşarj ediyorsa bu hukuka uygunluk sebebinin kasten aştığı için TCK m. 181/1 de yer alan suçtan dolayı sorumluluğu doğacaktır. Arıtma tesisinde arıtma cihazında oluşan arızayı fark etmeyip idarenin belirlediği standartlar dışında atıksu tesisin yanındaki araziye salınırsa hukuka uygunluk nedeni taksirle aşıldığından TCK m. 182’de düzenlenen çevrenin taksirle kirletilmesi suçunu oluşturacaktır.

5. Tipikliğin Sübjektif Unsurları (Manevi Unsurlar)

Suçun manevi unsuru kasttır. Genel kast yeterli olup failin çevreye zarar verme amacıyla hareket etmiş olması yani özel kast aranmaz²³². Kanun koyucu bu suçların işlenmesi için ayrıca bir saik aramamıştır. Çevre kirliliğinin taksirle işlenmesi halinde TCK m. 182 de yer alan çevrenin taksirle kirletilmesi suçu oluşur.

Kastın suçun unsurlarına yönelik olması ve tüm unsurları kapsamaması gerekir. Öyleyse m. 181/1 de düzenlenen suç bakımından kişinin kanunlarla

²²⁸ Uğurlubay, s. 110.

²²⁹ Zafer, s. 358; Öztürk/Erdem, s. 254; Demirbaş, s. 322-323; Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 355.

²³⁰ Şen, s. 185.

²³¹ RG No: 20.12.2014/29211.

²³² Özen, s. 24; Artuk, s. 45; Sevük, s. 311; Talas, s. 1154; Yılmaz, s. 127; Yağcı, s. 89; Özenbaş, s. 929.

belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya bilerek ve isteyerek vermesi gerekir²³³. Yargıtay önüne gelen davalarda kast unsurunu (manevi unsur) araştırmaktadır²³⁴.

Suç doğrudan kast ile işlenebileceği gibi olası kastla da işlenebilir²³⁵. Zarar tehlikesi bilinmesine rağmen atık ve artıkları çevreye veren çevrenin kirlenmesine kayıtsız kalan fail olası kasttan sorumludur. Sözgelimi petrol artığı varillerin içini denize boşaltan bir işletmenin boşalttığı varillerin deniz canlıları için tedavisi zor hastalıklara yol açabileceği saptanması karşısında, işletmenin yöneticileri ve boşaltma eylemini gerçekleştiren firma çalışanları olası kasttan sorumludur. Zira bu kişiler deniz canlılarının zarar göreceğini öngörmüş ancak ne olursa olsun diyerek eylemi gerçekleştirmişlerdir.

Tipikliğe ait unsurlara ilişkin bilgisizlik, eksiklik yanlış bilgi sahibi olunması durumunda hata vardır²³⁶. Ancak bu hata kastı ortadan kaldırırken taksirli sorumluluğu gündeme getirebilir. TCK m. 30/1 fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen kimsenin kasten hareket etmiş sayılmayacağını açıkça belirtmiştir. Örneğin failin atık veya artık madde olduğunu bilmekle birlikte onun niteliği konusunda yani çevreye zararlı olmadığı konusunda yanılmışsa buradaki yanılma failin kasten hareket ettiği söylenemez. Ancak bu durumda TCK m. 30/1 gereği çevrenin taksirle kirlenmesi suçundan sorumluluğu doğacaktır. Aynı şekilde failin toksik özelliği hakkında yanılması veya hastalığın bulaşıcılığı hakkında

²³³ “...Sorumlusu olduğu akaryakıt istasyonunun yıkama -yağlama bölümünden çıkan atıkları, bilirkışı raporunda belirlendiği gibi kalıcı özellik oluşturamaz derecede ve çevreye zarar verecek şekilde toprağa verme biçiminde kabul edilen eylemi, sonuçlarını öngörebilen ve iradeyle gerçekleştirdiği gözetilmeden, TCK'nın 181/1. maddesi yerine olayda uygulama yeri bulunmayan 182. maddesi ile hüküm kurulması,” (Y4CD, E. 2011/14774, K. 2012/23991, 08.11.2012) f.

²³⁴ “Yerel Mahkemece de kabul edilen gerekçeye göre, sanığın akaryakıt dolumu yaptığı sırada kolluk kuvvetlerini görmesi üzerine heyecanlandığı, bu esnada akaryakıt hortumunun tekne güvertesine düştüğü ve hortumdan boşalan bir miktar akaryakıtın denize döküldüğü göz önüne alındığında, sanığın, yüklenen eylemden kast ya da taksir şeklindeki kusurluluk türlerinden hangisinden sorumlu olduğu tartışılarak sonucuna göre hukuki durumunun belirlenmesi gerekirken eksik inceleme ve yetersiz gerekçe ile hüküm kurulması kanuna aykırıdır” (Y18CD, E. 2015/25325, K. 2017/1571, T. 13.02.2017, Kazancı İçtihat Programı); Aynı yönde kararlar için bkz. Y18CD, E. 2015/18422, K. 2017/805, T. 30.01.2017, Y18CD, 2015/13094, 2016/19393, T. 19.12.2016 (Kazancı İçtihat Programı).

²³⁵ Artuk, s. 45; Sevük, s. 311; Özen, s. 24; Talas, s. 1154; Dönmez, s. 911; Uğurlubay, s. 417; Özenbaş, s. 929.

²³⁶ Sevük, s. 311.

yanılması sonucunda izlenen usulün kanunen öngörülen usulden önemli surette ayırık bir usul olduğunu bilmemesi halinde suç tipinde yanılma söz konusu olup burada failin en azından belirli bir atık maddenin zehirli, kimyevi veya biyolojik reaksiyona neden olabileceğini bilmesi gerekeceğinden taksirli sorumluluğu gündeme gelecektir²³⁷.

Kişinin suçun maddi unsurlarında hataya düşmesi halinde kastı ortadan kalkacağından sorumluluğu doğmayacaktır. Ancak kanunda suçun taksirli hali düzenlendiğinden eğer koşulları oluşmuşsa taksirle çevreyi kirletme suçundan sorumluluğu doğabilecektir. Yine kişi alıcı ortama saldırdığı atık ve artıkların TCK m. 181/3 ve 181/4'te neticelere yol açacak niteliğe sahip olduğu hususunda hataya düşen kişi bu hatasından yararlanacaktır (TCK m. 30/2).

İdarenin verdiği ruhsat (izin) varlığı hakkında yanılma mazeret sayılmakta olup sorumluluğu ortadan kaldıracaktır. Örneğin, işletme sahibi kişiler idarenin keyfi davranışı sonucunda hukuka uygun olmayan bir izin verdiğini bilmiyorlarsa TCK m. 30/3 düzenlenen hukuka uygunluk sebeplerinde hata mazeret sebebinden yaralanabilirler²³⁸. Zira TCK m. 30/3 “*Ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlere ait koşulların gerçekleştiği hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, bu hatasından yararlanır.*” şeklinde konuyu açıkça düzenlemiştir.

TCK m. 30/4'de işlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişinin cezalandırılmayacağı belirtilerek haksızlık yanılığı düzenlenmiştir. Haksızlık yanılığı, failin işlediği fiilin haksızlık oluşturduğunun bilincinde olmamasını ifade eder. Diğer bir deyişle, kişi burada normu bilmediği veya yanlış yorumladığı için fiilin haksızlık ettiğini düşünmez²³⁹. Bu hüküm ile kaçınılmaz haksızlık yanılığının varlığı durumunda faili cezalandırmanın hukuka aykırı olduğu kabul edilmiştir²⁴⁰. Bu itibarla, işlenen fiilin hukuken kabul görmez bir davranış oluşturduğu hususundaki hatanın kaçınılmaz olması halinde kişi kusurlu sayılamaz. Yani failin yanılığı sakınılabılır, önlenebilir bir yanılığa ise bu yanılığın faydalanması söz konusu olamaz. Hâkimin somut olayda failin hareketinin ceza

²³⁷ Ünver/Nuhoğlu, s. 143; Uğurlubay, s. 282; Katoğlu, s. 83.

²³⁸ Turgut, s. 646; Sevik, s. 315, Katoğlu, s. 83.

²³⁹ Zafer, s. 410.

²⁴⁰ Haksızlık yanılığı veya haksızlık yanılması, bağışlanabilir yanılığa ya da haksızlık bilinci (yasaklılık yanılması), kural üzerinde hata, yasak hatası veyahut da hukuki hata olarak adlandırılmaktadır (Sesim Soyer Güleç, Türk Ceza Kanununda Haksızlık Yanılığı (m. 30/4), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 10, Sayı 1, 2008, s. 59).

hukuku bakımından sorumluluğu gerektiren bir haksızlık olduğunu bilmediği kanaatine ulaşması gerekir. Bu hususun tespiti için failin sosyal konumu, kişisel yetenekleri, mevcut bilgisi ile yaş ve mesleği göz önünde bulundurulur²⁴¹. Kanun koyucu haksızlık yargısında hâkime geniş bir takdir hakkı bırakmıştır²⁴². Hâkim böyle bir durumda somut olayın koşullarını değerlendirecek haksızlık yanılığının kaçınılabilir olup olmadığına bakacaktır. Haksızlık yanılığı kaçınılabilir ise ceza sorumluluğu etkilemez kişi kastından sorumlu tutulur ve TCK m. 61 göre ceza belirlenir. Bu aşamada failin yanılığa düşmemek için gerekli bilgiyi elde etme konusunda herhangi bir çaba gösterip göstermediği, özenli davranıp davranmadığı araştırılmalıdır²⁴³. Bu itibarla, kişinin yetkili idare atık veya artıkların niteliği veya imha usulü hakkında ilgililerden bilgi istemesi ve bu bilgiye dayanarak söz konusu atığı imha etmesi halinde kaçınılmaz hatanın varlığı kabul edilecektir. Burada kişinin söz konusu atık veya artıkların niteliği imhası madde metninde yer alan nitelikleri hakkında bilgi edinme konusunda yeterince çabalayıp çabalamadığı ve kişinin kişisel özellikleri de dikkate alınarak hatasının kaçınılmaz olup olmadığının tespit edilmesi gerekecektir.

Bu suçta kusurluluğu etkileyen bir hal olan ve mazeret sebebi olarak kabul edilen zorunluluk hali söz konusu olabilir²⁴⁴. Örneğin bir fabrikada zehirli madde kaçağı olması durumunda kapılar açılıp bu zehirli madde dışarıya çıkarılmadığı takdirde orada bulunanların çok büyük zarar göreceği anlaşıldığı durumlarda fabrikada bulunanların derhal dışarı çıkarılması olanağı bulunmadığı hallerde zorunluluk hali söz konusudur²⁴⁵. Böyle bir durumda zehirli maddenin fabrikadan dışarı salınması çevreyi kasten kirletme suçunu oluşturmayacaktır. Yine afet hallerinde (deprem, sel) felaketten kurtulmak için ilaç dolu tankerin boşaltılması halinde de zorunluluk söz konusudur²⁴⁶.

6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

a. Suça Teşebbüs

TCK m. 181/1'de yer alan atık veya artıkların toprağa suya veya havaya kasten verilmesi suçu neticesi harekete bitişik ve somut tehlike suç-

²⁴¹ Zafer, s. 410; Hakeri, s. 470; Öztürk/Erdem, s. 316.

²⁴² Zafer, s. 411.

²⁴³ Sevük, s. 312.

²⁴⁴ Sevük, s. 313; Özen, s. 25.

²⁴⁵ Sevük, s. 313

²⁴⁶ Özen, s. 25.

dur. Somut tehlike suçlarına teşebbüs mümkündür²⁴⁷. Neticesi harekete bitişik suçlara kural olarak teşebbüs mümkün değildir. Çünkü bu suçlarda hareket yapılır yapılmaz netice meydana gelmektedir. Ancak icra hareketlerinin bölünebildiği istisnai hallerde bu suçlar teşebbüse elverişli hale gelmektedir²⁴⁸. Öyleyse bu suç icra hareketlerinin bölünebildiği hallerde teşebbüse müsaittir²⁴⁹. Bu itibarla, m. 181/1 de yer alan suç bakımından teşebbüsün söz konusu olabilmesi için atık veya artıkların toprağa, havaya ve suya verilmesini içeren icrai hareketlerine başlanmış olması gerekir. Bu niteliğe kavuşmamış yani hazırlık hareketi niteliğinde olan hareketler cezalandırılmaz. Sözgelimi zehirli atığı toprağa atmak için araştırma yapan kişinin hareketi hazırlık hareketidir ve bu nedenle cezai sorumluluğu doğmaz²⁵⁰. Yine tehlikeli atığı bahçeye gömmek için kazma kürek temin edilmesi hazırlık hareketi iken bahçeyi kazmaya başlamak bu suç için icra hareketlerine doğrudan doğruya başlama kabul edilebilir²⁵¹. Bu suç atık veya artıkların toprağa, suya ve havaya verilmesi ile tamamlanır. Failin atık veya artığı toprağa, suya ve havaya vermek için elverişli hareketlere başlayıp elinde olmayan nedenlerle ortama verilememesi halinde suça teşebbüs söz konusu olacaktır. Örneğin zehirli kimyasal atığın toprağa bırakılmak üzereyken yetkililerce yakalanması halinde suça teşebbüs hükümleri uygulanacaktır.

Suçun icra hareketlerinden gönüllü olarak vazgeçen kişi cezalandırılmayacaktır. Bu itibarla, gönüllü vazgeçme cezayı kaldıran şahsi bir sebeptir²⁵². Örneğin zehirli kimyasal atığı tam boş arazideki toprağa dökmek üzereyken top oynayan çocukları görüp dökmekten vazgeçen kişinin bu suçtan cezalandırılmasına imkân yoktur meğerki o ana kadar yaptığı hareketler başka suç oluşturmasın. Örneğin, failin zehirli kimyasal atıkları ilgili yönetmeliğe aykırı şekilde taşınması halinde idari yatırımlar gündeme gelebilecektir. Son olarak, suçun iştirak halinde işlenmesi halinde sadece vazgeçen suç ortağının gönüllü vazgeçme hükümlerinden yararlanacağını belirtmek gerekir.

²⁴⁷ **Hakeri**, s. 484.

²⁴⁸ **Hakeri**, s. 485.

²⁴⁹ **Sevük**, s. 320; **Özen**, s. 26; Öğretide **Artuk**, bu suçun objektif cezalandırılabilme şartı arandığı için teşebbüsün mümkün olmadığını savunmaktadır (**Artuk**, s. 45); **Parlar/Hatipoğlu**, s. 302.

²⁵⁰ **Sevük**, s. 321; Öğretide Yılmaz, suçun netice suçu olduğunu; atık ve artıkların alıcı ortama verilememesiyle tehlike ortaya çıkmayacağından işlenemez suça teşebbüs olacağından teşebbüse elverişli olmadığını savunmaktadır (**Yılmaz**, s. 128).

²⁵¹ **Uğurlubay**, s. 419.

²⁵² **Özgenç**, s. 438.

b. Suça İştirak (Suçluların Çokluğu)

TCK m. 181/1 ve yer alan suç iştirak açısından bir özellik göstermez²⁵³. Dolayısıyla iştirake ilişkin genel hükümler uygulama alanı bulur.

Çevrenin atık veya artıklarla kasten kirletilmesi suçu tek kişi tarafından işlenebildiği gibi birçok kişi tarafından iştirak iradesi içerisinde de işlenebilir. Örneğin, bir işletmenin atık veya artıklarını nereye ve ne şekilde gömeceğini anlatan, yol gösteren ve hatta araç yardımıyla bulunan kişi veya kişiler yardım eden olarak olurlar²⁵⁴. Buna karşın her iki işletmenin çalışanlarının birbirlerinden habersiz toprağa atık veya artıklarını gömme olayında iştirak iradesinden bahsedilemeyeceğinden fiili gerçekleştiren kişilerden her biri fail olarak kabul edilir.

Son olarak, eğer kamu görevlisi ile ruhsat talebinde bulunan kişi arasında bir etkileşim varsa birlikte faillikten söz edilir. Buna karşın ruhsat verilmesinin hukuka uygun olduğuna dair iyiniyetin varlığı halinde dolayısıyla faillik söz konusu olup kamu görevlisi böyle durumlarda aracı konumundadır²⁵⁵.

c. Suçların İctimai (Suçların Çokluğu)

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunu düzenleyen 181. Maddesinde iki temel suç tipi ile iki nitelikli hal düzenlenmiştir. İzinsiz olarak ülkeye sokulan atık veya artık, daha sonra hukuka aykırı olarak toprağa, suya veya havaya verilirse, fail, burada hem 181/1, hem de 181/2 nci madde uyarınca sorumluluğu doğacaktır²⁵⁶. Bu türdeki atık veya artıklar toprak, hava ve suda kalıcı özellik gösteriyorsa (TCK m. 181/3) veya ilk iki fıkrada tanımlanan fiiller insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olursa verilen cezalar arttırılacaktır²⁵⁷.

Bu suç tehlike suçu olduğu için suçun oluşumu için herhangi bir zararın ortaya çıkmış olması gerekmez. Artık veya artıkların toprağa, suya ve havaya verilmesi aynı zamanda bir zarara da neden olmuşsa fail meydana gelen bu neticeden de sorumlu olacaktır²⁵⁸. Örneğin, fail hepatit B virüsü içeren

²⁵³ Parlar/Hatipoğlu, s. 302; Özen, s. 26; Artuk, s. 45; Sevik, s. 322.

²⁵⁴ Yılmaz, s. 129; Sevik, s. 323.

²⁵⁵ Ünver/Nuhoğlu, s. 77.

²⁵⁶ Artuk, s. 46; Sevik, s. 324; Talas, s. 1155; Karşı görüş için bkz. Özen, s. 27; Uğurlubay, s. 419.

²⁵⁷ Sevik, s. 324.

²⁵⁸ Dönmez, s. 912; Osman Yaşar/Hasan Tahsin Gökcan/Mustafa Artuç, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Cilt 4, Ankara 2010, s. 5039; Ancak öğretilerde bazı

tıbbi atığı mevzuatta belirtilen usule aykırı şekilde evsel atıkların atıldığı yere dökmesi nedeniyle kişilere hepatit B virüsü bulaşması halinde hem çevrenin kasten kirletilmesi suçundan hem de meydana gelen neticeye ve kusuruna göre olası kast veya bilinçli taksirle yaralama veya öldürmeden sorumluluğu doğacaktır. Failin atık veya artığı komşusunun evinin önüne bırakması durumunda, hem TCK m. 151 mala zarar verme suçu hem de TCK m. 181 çevrenin kasten kirletilmesi suçu oluşacaktır²⁵⁹. Yine bir fabrikanın atık suyunu toprağa vermesi sonucu çevrede bulunan ekili arazilere zarar vermesi ürünleri çürütmesi, yenilemeyecek şekilde bozması halinde hem m. 181/1 hem de m. 151 yer alan suçlar oluşacaktır. Yargıtay böyle durumlarda TCK m. 44 fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğine karar vermektedir²⁶⁰.

Bu suç mağduru belli olmayan suç türü olup bu suçta TCK m. 43/1 son cümle gereği zincirleme suç kuralları uygulanabilir. Zincirleme suçun uygulanabilmesi için failin aynı suç işleme kararına bağlı olarak, aynı suçu birden fazla işlemesi gereklidir. Bu nedenle m. 181/1 ve m. 181/2 suçlar ayrı suç olarak düzenlendiğinden bu suçların zincirleme suç ilişkisine girmesi söz konusu olmaz.

yazarlar böyle bir durumda farklı nev'inden fikri içtima hükümlerinin uygulanacağını bu bağlamda işlediği bir fiille birden fazla farklı suçun oluşumuna neden olan kişinin TCK m. 44 göre en ağır cezayı gerektiren suca ait ceza ile cezalandırılacağını savunmaktadır (Talas, s. 1155; Yılmaz, s. 131; Uğurlubay, s. 420); Sözelimi toprağa verilen atık veya artıklar kişilerin sağlığını bozulmuşsa çevrenin kasten kirletilmesi suçu ile kasten ya da taksirle yaralama arasında farklı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Ancak çevrenin bu şekilde kirletilmesi sonucunda meydana gelen neticeye göre yaralama, öldürme veya mala zarar verme suçları da oluşmuşsa eğer kastlar farklı ise failin her iki suçtan dolayı cezalandırılması gerekmektedir (Artuk, s. 45; Talas, s. 1155).

²⁵⁹ Artuk, böyle bir olayda fikri içtima hükümleri (TCK m. 44) gereği en ağır cezaya göre failin cezalandırılması gerektiğini savunmaktadır (Artuk, s. 46).

²⁶⁰ “Bilirkişiden, atıkların suç tarihi itibarıyla yukarıda verilen mevzuat ve düzenleyici işlemler kapsamında toprağı kirleten, kirletme ihtimali bulunan atık sınıfında olup olmadığına ilişkin ek rapor alınması gerekir. Alınacak rapor sonucuna göre, suçun kesinleşmiş orman sınırları içinde işlenmiş olması ve atığın miktarı da dikkate alındığında, anılan mevzuat ve düzenleyici işlemlere göre atığın; a) Alıcı ortam olan toprağı kirlettiği ya da kirletme ihtimalinin bulunduğu sonucuna varılırsa, işlenen bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşumuna sebebiyet verildiğinden TCK'nın 44. maddesi gereğince TCK'nın 181/1 ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17, 93/1-2 maddelerine göre en ağır cezayı gerektiren suçtan, b) Alıcı ortam olan toprağı kirletmediği ya da kirletme ihtimalinin bulunmadığı sonucuna varılırsa, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17, 93/1-2. maddelerinde tanımlanan suçtan, Hüküm kurulması gerekir” (Y4CD, E. 2012/33372, K. 2014/34637, T. 01.12.2014, <https://www.karartek.com.tr> Erişim Tarihi: 20.01.2019).

Artık veya artıkların toprağa, suya ve havaya verilmesi yani çevrenin kirletilmesi değişik zamanlarda birden fazla defa yapılırsa ya da fabrikanın atıklarını fabrikada biriktirip ve belirli aralıktaki sürelerle denize boşaltılırsa suçun farklı zamanlarda birden fazla fiille aynı suç işleme kastıyla işlendiğinden bahsedilip TCK'nın 43/1 gereği tek bir suçtan sorumlu olunup verilecek ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar arttırılır²⁶¹.

Burada dikkat edilecek husus, tek suç çerçevesinde değerlendirilebilecek birden fazla hareketlerin zincirleme suç olarak kabul edilmemesi gerektiğidir. Örneğin, fail fabrikadan çıkan zehirli atığı fabrikanın yanında bulunan boş arazi üzerinden dereye yani hem toprağa hem de suya akıtıyorsa bir tek verme eylemi söz konusu olduğu için m. 181/1 den sorumlu olacak ve zincirleme suç kuralları uygulanmayacaktır. Çünkü burada aynı hareket birden fazla davranışı içermekte ve tek ihlal tek suç meydana gelmekte söz konusu hareketler arasındaki zaman aralığının kısıllığı ve failin amacındaki birliğin varlığı zincirleme suçu oluşturmaz²⁶². Yargıtay, havaya bırakılan atığın partiküllerinin çökmesi ile toprak ve su kirliliği, toprak alıcı ortamına bırakılan atıkla su kirliliği oluşması gibi birden fazla alıcı ortamın kirlenmesi durumunda, tek suç oluşacağından TCK'nın 3 ve 61. maddelerinde belirlenen ölçütlere göre cezanın bireyselleştirilmesi yoluna gidilmesi gerektiğini belirtmektedir²⁶³.

Yine bir fabrikanın akarsuya sürekli şekilde ara vermeksizin atıklarını akarsuya bırakması durumunda suçun birden fazla kez işlenmesinden bahsedilmeyeceğinden zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına olanak yoktur²⁶⁴. Burada kesintisiz suçun varlığı söz konusu olup yaptırım kesintisiz suç kurallarına belirlenecektir. Hâkim böyle bir durumda şüphesiz ki TCK m. 61 göre cezayı takdir edecektir.

²⁶¹ Artuk, s. 46; Yılmaz, s. 131; Talas, s. 1155; Yağcı, s. 91; Uğurlubay, s. 420.

²⁶² Hakeri, s. 583-584.

²⁶³ Otacı, s. 302; "Hava alıcı ortamına verilen atıkların, zamanla çökerek toprak alıcı ortamını kirlettiği ya da kirletme ihtimali taşıdığı sonucuna da ulaşırsa, tek eylemle iki alıcı ortamın, dolayısıyla çevrenin kirletilmesi suçu oluşacak, TCK'nın 3, 61. maddelerinde belirlenen ölçütlere göre cezanın bireyselleştirilmesi yoluna gidilmesi gerekecektir. Açıklanan nedenlerle sanıkların ve dava açılması halinde diğer sanıkların kastının yeniden tartışılması gerekir" (Y4CD, E. 2012/37437, K. 2014/35431, T. 08.12.2014, <https://www.karartek.com.tr>); "sanığın müştekinin evinin avlusuna hayvan pisliği ve çöp poşeti atması eyleminin birden çok tekrarlanmasının atılı suçun yasal unsuru olduğu gözetilmeden sanık hakkında 5237 sayılı TCK. nun 43.maddesi ile arttırım yapılarak sanığa fazla ceza tayini" (Y2CD, E. 2006/9791, K. 2007/4248, T. 22.03.2007 (Aktaran: Parlar/Hatipoğlu, s. 304).

²⁶⁴ Talas, s. 1155; Yağcı, s. 91.

Bir suçun temel şekli ile daha ağır cezayı gerektiren nitelikli şekli aynı suç sayıldığından aynı suç işleme kararıyla fail çevreye zarar verecek şekilde atığı toprağa verse (m. 181/1) bir diğer günde toprakta kalıcı özellik gösteren atığı toprağa verse (m.181/3) bu iki madde arasında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür²⁶⁵.

Atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten verme suçu resmi belgede sahtecilik suçuyla birlikte işlenirse TCK m. 212’de düzenlenen özel içtima kuralı gereği gerçek içtima kuralları uygulanacaktır (TCK m. 212)²⁶⁶. Örneğin atık ve artıkların ilgili mevzuatta belirtilen şekilde teknik usule uygunluğunu gösteren bir resmi belge düzenlenirse hem çevrenin kasten kirletilmesi suçu hem de resmi belgede sahtecilik suçu oluşacaktır.

Çevre sadece TCK’da korunmamış aynı zamanda 2872 sayılı Çevre Kanunu ve Kabahatler Kanununca da koruma altına alınmıştır. Failin çevreye karşı yapmış olduğu zararlı eylemleri adı geçen kanunlara da aykırılık oluşturabilir. Çevreyi kirletme hem Kabahatler Kanunu m. 41’de hem de TCK m. 181/1’de düzenlenmiştir. Kabahatler Kanunu m. 41’de²⁶⁷ çevreyi

²⁶⁵ Sevük, s. 325.

²⁶⁶ TCK M. 212’de özel bir içtima kuralı düzenlenmiştir.

²⁶⁷ “ (1) Eysel atık ve artıkları, bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişiye, yirmi Türk Lirası idari para cezası verilir. Bireysel atık ve artıkların atılması halinde de bu fıkra hükmü uygulanır.

(2) Fiilin yemek pişirme ve servis yerlerinde işlenmesi halinde işletme sahibi gerçek veya tüzel kişiye, beş yüz Türk Lirasından beş bin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir.

(3) Hayvan kesimine tahsis edilen yerler dışında hayvan kesen veya kesilen hayvan atıklarını sokağa veya kamuya ait sair bir alana bırakan kişiye, elli Türk Lirası idari para cezası verilir.

(4) İnşaat atık ve artıklarını bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişiye, yüz Türk Lirasından üç bin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir. İnşaat faaliyetinin bir tüzel kişi adına yürütülmesi halinde bu tüzel kişi hakkında verilecek idari para cezasının üst sınırı beş bin Türk Lirasıdır. Bu atık ve artıkların kaldırılmasına ilişkin masraf da ayrıca kişiden tahsil edilir.

(5) Kullanılamaz hale gelen veya ihtiyaç fazlası ev eşyasını bunların toplanmasına ilişkin olarak belirlenen günün dışında sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişiye elli Türk Lirası idari para cezası verilir. Bu eşyanın toplanması hususunda belediye tarafından belirli aralıklarla yılda üç günden az olmamak üzere belirlenen günler önceden uygun araçlarla ilan olunur.

(6) Kullanılamaz hale gelen motorlu kara veya deniz nakil araçlarını ya da bunların mütemmim cüzlerini sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişiye iki yüz elli Türk Lirası idari para cezası verilir. Bunların kaldırılmasına ilişkin masraf da kişiden ayrıca tahsil edilir.

(7) Bu kabahatler dolayısıyla idari para cezasına belediye zabıta görevlileri karar verir.

kirletme idari para cezası gerektiren bir eylem olarak düzenlenmiştir. Eğer failin eylemi hem Kabahatler Kanunu'nun 41 inci maddesindeki kabahati, hem de TCK'nın 181 inci maddesini ihlal ederse, Kabahatler Kanunu m. 15/3²⁶⁸ göre sadece suçtan (m.181) dolayı fail cezalandırılmalıdır²⁶⁹. Ancak burada dikkat edilmesi gereken atık ve artıkların çevreye zarar verecek şekilde veya toprak, su ve havada kalıcı özellik göstermesi halinde TCK m. 181²⁷⁰ bu tür etkiler meydana gelmemişse KK m. 41 uygulanmalıdır²⁷¹. Yargıtay bu tür uyuşmazlıkların önüne geldiğinde, mahkemelerce TCK m. 181 ve Çevre Kanunu m. 8/1'deki²⁷² yasal düzenlemelerin tartışılmamasını bozma sebebi yapmıştır²⁷³.

Çevre Kanunu m. 27'de “*Bu Kanunda yazılı fiiller hakkında verilecek idari nitelikteki cezalar, bu fiiller için diğer kanunlarda yazılı cezaların*

(8) *Bu kabahatler dolayısıyla meydana gelen kirliliğin kişi tarafından derhal giderilmesi halinde idari para cezasına karar verilmeyebilir.*

(9) *Bu madde hükümleri, belediye sınırları içinde uygulanır.*

(10) *Özel kanunlardaki hükümler saklıdır.”*

²⁶⁸ “*Bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise, sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabilir. Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanmayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır.*”

²⁶⁹ **Talas**, s. 1156; **Sevük**, s. 328; **Artuk**, s. 46; **Özen**, s. 29; “*...Saniğin eyleminin çevrenin kasten kirletilmesi suçunu oluşturduğu ve 5326 sayılı Kanunun 15/3. maddesindeki, eylemin hem kabahat hem suç oluşturması halinde sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanır hükmü uyarınca sanık hakkında TCK'nın 181. maddesinin uygulanması gerektiği gözetilmeden, “aynı fiil nedeniyle aynı sanık için önceden verilmiş bir idari yaptırım kararı olduğu” şeklindeki gerekçeyle davanın reddine karar verilmesinin usul ve kanuna aykırı olduğu anlaşılmıştır*” (Y4CD, E.2014/17557, K. 2014/34071, T. 24.11.2014, Aktaran: **Otaç**, s. 284, dpn. 8).

²⁷⁰ “*Rapor içeriğine göre atıkların, toprak alıcı ortamını kirleten ya da kirletme ihtimali bulunan atıklardan olmaması, dolayısıyla çevrenin kasten kirletme suçunun oluşmaması durumunda, idari yaptırım kararı verilip verilmeyeceği de tartışılmalıdır*” (Y4CD, E. 2013/1112, K. 2014/36707, T. 19.12.2014, Sinerji İctihat Programı).

²⁷¹ **Yılmaz**, s. 133; **Artuk**, s. 46; **Talas**, s. 1156; **Uğurlubay**, s. 428; Yargılama devam ederken kovuşturma konusu fiilin kabahat oluşturduğunun anlaşılması halinde mahkeme tarafından idari yaptırım kararı verilmelidir (Y4CD, E. 2011/15197, 2013/18013, T. 10.06.2013) (**Taneri**, s. 23).

²⁷² Çevre Kanunu Madde 8/1 şu şekildedir: “*Her türlü atık ve artığı, çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır*”

²⁷³ Y4CD, E. 2010/19299, K. 2013/6067, T. 05.03.2013 (Aktaran: **Yılmaz**, s. 133, dpn. 182); Aynı yönde karar için bkz. Y4CD, E. 2012/9420, K. 2013/17824, T. 06.06.2013 (Aktaran: **Taneri**, s. 43).

uygulanmasına engel olmaz” şeklinde olup TCK m. 181’de düzenlenen cezanın uygulanmasına engel teşkil etmemektedir²⁷⁴.

7. Yaptırım

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunun yaptırımı TCK m. 181’de hapis cezası (TCK m. 49), adli para cezası (TCK m. 52) ve tüzel kişilerde hakkında güvenlik tedbiri şeklinde düzenlenmiştir.

TCK m. 181/1’de düzenlenen çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten verme suçunun cezası altı aydan iki yıla kadar hapis cezası olarak belirlenmiştir. Suçun nitelikli hali olan atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde ise birinci ve ikinci fıkrada belirtilen cezalara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılacağı düzenlenmiştir. TCK m.181/4’de ise bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde cezanın beş yıldan az olmamak kaydıyla hapis cezası ve bin güne kadar adli para cezası verileceği belirtilmiştir. Söz konusu hapis cezasının üst sınırı belirtilmediğinden TCK m. 49/1 e göre yirmi yıl olacaktır. Aynı şekilde adli para cezasının alt sınırı da TCK m. 52 gereği beş gün olacaktır.

Görüldüğü üzere, çevreye karşı işlenen suçların cezası, hapis cezası ve/veya adli para cezasıdır. Suçlar için öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar²⁷⁵ eğer koşulları oluşmuşsa seçenек yaptırımı çevrilebileceği gibi cezanın ertelenmesi de gündeme gelebilir. TCK m. 50’de kısa süreli hürriyeti bağlayıcı suçlar için seçenек yaptırımlar düzenlenmiştir. Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre söz konusu seçenек yaptırımlara çevrilebilecektir. Çevrenin artık ve artıklarla kasten kirletilmesi suçu (m. 181/1), seçenек yaptırımlar açısından değerlendirildiğinde somut ceza bir yıl ve altında hükmedilirse uygulama alanı bulacaktır. Sözgelimi hükmolunan cezanın m. 50/f’ te öngörülen seçenек yaptırımı çevrildiğinde, fail mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle

²⁷⁴ Ancak öğretilerde Şen ve Ünver bu durumun non bis in idem kuralına aykırılık oluşturacağı ileri sürmektedirler (Aktaran: **Sevük**, s. 326, dpn. 882).

²⁷⁵ Süreli hapis cezası, ceza kanununda aksi belirtilmeyen hallerde bir aydan az, yirmi yıldan fazla olamayacaktır. Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezası olarak nitelendirilir (TCK m. 49). Bir yıldan fazla hapis cezaları ise uzun süreli kabul edilmelidir.

ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılabilecektir. Bu itibarla, hükümlünün çevre ile ilgili kuruluşlarda çalıştırılması çevre bilincinin yerleşmesi bakımından yerinde bir karar olacaktır²⁷⁶. Suçun nitelikli hali olan (m. 181/3) atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde ilk iki fıkradaki cezalar iki kat uygulanacağından somut cezalar 18 ay ya da 3 yıl olacağından ceza seçeneği yaptırıma çevrilemeyecektir. Suçun bir diğer nitelikli halinin kanundaki soyut cezası alt sınır beş yıl olarak belirtildiğinden bu cezada seçeneği yaptırıma çevrilemeyecektir.

TCK m. 181'de düzenlenen suçların yaptırımı eğer koşulları mevcutsa ertelenebilecektir. Erteleme TCK m. 51/1'de düzenlenmiştir. Ertelemenin uygulanabilmesi için failin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş ve işlemiş olduğu suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilmiş olmasının yanı sıra, fail hakkında yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması gereklidir. İşlenmiş olan suçtan dolayı hükümlü olacak cezanın üst sınırı, fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından üç yıldır.

TCK m. 181/1'de yer alan suç bakımından erteleme her halükarda mümkündür²⁷⁷.

Son olarak, TCK m. 181/4 bakımında hem hapis cezası hem de adli para cezası öngörülmüştür. TCK m. 52/2 uyarınca bir gün karşılığı adli para cezasının miktarı, kişinin ekonomik ve diğer kişisel durumları göz önünde bulundurularak 20 ila 100 TL arasında takdir edilir.

TCK'nın 20 ve 60'ıncı maddelerinde, tüzel kişilerin ceza sorumluluğu ve tüzel kişiler hakkında uygulanacak cezalar düzenlenmiştir. Mevcut düzenlemeler karşısında, tüzel kişilere sadece belirli koşulların varlığı durumunda güvenlik tedbiri uygulanabilecektir. TCK m. 20'de ceza sorumluluğunun şahsiliği başlığı altında tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımı uygulanamayacağı ancak, suç dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklı olduğu belirtilmiştir.

Tüzel kişiler hakkında söz konusu güvenlik tedbirlerini uygulayabilmek için öncelikle güvenlik tedbirinin uygulanacağı ilgili suçta açıkça düzenlenmiş olması gereklidir. Çevrenin kasten kirletilmesi suçunun düzenlendiği

²⁷⁶ Sevik, s. 329.

²⁷⁷ Öğretide çevreyi etkin korumak amacıyla bu suçların erteleme kapsamından çıkarılması önerilmektedir. (Sevik, s. 329).

madde metninin “*Bu maddenin iki, üç ve dördüncü fıkrasındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur*” şeklindeki açık ifadesiyle söz konusu koşulun oluştuğu görülmektedir (TCK m. 181/5)²⁷⁸. Ancak bu tedbir m. 181/1’de öngörülen suçu kapsamaktadır²⁷⁹.

TCK’nın 60’ıncı maddesinde, işlenen bir suç sebebiyle tüzel kişilere faaliyet izninin iptali, eşya müsadere ve kazanç müsadere olmak üzere özgü üç ayrı güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu sorumluluk için, tüzel kişilerin organları veya temsilcileri olan gerçek kişilerin, yasanın açıkça tüzel kişiler tarafından da işlenebileceği belirttiği bir suçu iznin verdiği yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına işlemesi ve gerekmektedir. Bu durumda, suçu işleyen gerçek kişinin ceza sorumluluğunun yanı sıra, tüzel kişinin de müsadere, faaliyetten men, verilen iznin iptali veya kapatma, gibi güvenlik tedbirlerine mahkûm edilmesi söz konusu olacaktır. Bu bağlamda, verilen izne dayalı olarak faaliyet gösteren arıtma tesisinin iznin kapsamı dışında mevzuatta belirtilen usullere aykırı şekilde arıtılarak toprağa vermesi halinde iznin kötüye kullanılması söz konusu olacak ve çevrenin kasten kirletilmesi sebebiyle verilen iznin iptali güvenlik tedbiri söz konusu olacaktır²⁸⁰.

8. Muhakeme

Bu suç resen soruşturulan ve kovuşturulan suçlardandır. Bununla birlikte, Türk Ceza Kanunu’nun 13. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendi ile çevrenin kasten kirletilmesi suçunun yabancı bir ülkede işlenmesi halinde failin Türk vatandaşı veya yabancı olmasına bakılmaksızın Türkiye’de Türk kanunlarına göre yargılanacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak suç nedeniyle Türkiye’de yargılama yapılması Adalet Bakanı’nın talebine bağlı olup, ayrıca fail hakkında yabancı ülkede mahkûmiyet veya beraat kararı verilmiş olmalıdır (TCK. m.13/2).

Söz konusu madde evrensellik prensibi olup TCK m. 13’de sayılan suçlar arasında bulunan çevrenin kasten kirletilmesi suçu, nerede ve kime karşı işlenmiş olursa olsun, failin Türk vatandaşı veya yabancı olduğuna bakılmaksızın haklarında Türkiye’de Türk kanunlarına göre ceza kovuştur-

²⁷⁸ Bu düzenleme Avrupa Birliği’nin 27.01.2003 tarihli “Ceza Hukuku Yoluyla Çevrenin Korunmasına İlişkin Çerçeve Kararı” ile de uyumludur. <https://db.eurocrim.org/db/en/doc/217.pdf> (Erişim Tarihi: 25.06.2017).

²⁷⁹ Bu durum suçun tüzel kişilerce işlenmesi halinde yaptırımsız kalacağı düşüncesiyle öğretide eleştirilmiştir (Sevük, s. 329).

²⁸⁰ Sevük, s. 329.

ması yapılacaktır. Diğer bir deyişle, TCK'nın 181. maddesinde yer alan çevrenin kasten kirletilmesi suçunun Türkiye'de kovuşturulması açısından evrensel yargı yetkisi kabul edilmiştir²⁸¹.

Çevrenin kasten kirletilmesi suçu CMK M. 253'de düzenlenen uzlaşmaya tabi suçlardan değildir. Yine CMK 171/3'te düzenlenen kamu davasının açılmasının ertelenmesi hükmü soruşturulması ve kovuşturulması şikâ-yete bağlı olmadığından ve suçun üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren bir suç olmadığından dolayı bu suçta uygulama alanı bulmayacaktır. Bu suçta eğer yargılama sonucunda somut ceza iki yıl veya daha az hapis cezası ise hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının düzenlendiği CMK m. 231/5 uygulama alanı bulabilecektir. Buna göre hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için, mahkemenin sanığa yüklenen suçu sabit görmesi ve bundan dolayı da 2 yıl veya daha az hapis cezasına ve/veya adli para cezasına mahkûmiyet kararı verilmesi, sanığın bunu kabul etmesi sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm edilmiş olması gerekir. Öyleyse TCK m. 181/ 1ve 3. hükümlerinde iki yıl ve daha az hapis cezası hükmedilme imkânı bulunduğundan diğer koşullarda oluşmuşsa hâkim, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilecektir²⁸².

TCK m. 181/1'de öngörülen suç için görevli mahkeme 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun²⁸³ ile 5320 sayılı Kanuna eklenen geçici m. 6 gereğince²⁸⁴ Sulh Ceza Mahkemelerinin kapatılması sonucunda asliye ceza mahkemeleridir. TCK m. 181/2'deki suçun cezası bir yıl ile üç yıl olduğundan 5235 Sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yetkileri

²⁸¹ Öğretide Turhan, *Çevrenin, özellikle denizlerin korunmasına ilişkin birçok uluslararası sözleşme, çevreye karşı işlenen ağır suçların uluslararası suç olarak kabul edilmesini haklı kılmakla birlikte, 181. madde kapsamında yer alan çevrenin kirletilmesi fiillerinin tamamının evrensellik ilkesine göre kovuşturulmasının uluslararası hukuka uygunluğu tartışmalı olduğunu belirtmiştir* (Faruk **Turhan**, "Ceza Kanununun Yer Bakımından Uygulanmasında Evrensellik İlkesi ve Yeni TCK (md. 13)", Hukuki Perspektifler Dergisi, S. 4, 2005, s. 209).

²⁸² "...Sabıkasız olan sanık hakkında 5271 sayılı CMK'nın 231/6. Maddesinde öngörülen kanuni kanuni ölçütler tartışılıp değerlendirilmeden sanık hakkında seçenek yaptırım uygulandığı biçimindeki kanuni olmayan gerekçeyle, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına yer olmadığına karar verilmesi..." (Y4CD, E. 2012/6872, K. 2013/18322, T. 11.06.2013) (Aktaran: **Taneri**, s. 28).

²⁸³ **Sevük**, s. 329.

²⁸⁴ Geçici Madde 6- (Ek: 18.6.2014-6545/84 md.) (1) "Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte sulh ceza mahkemeleri kaldırılmıştır."

Hakkında Kanun m. 11 gereği bu suça bakmakla görevli mahkeme asliye ceza mahkemesi olacaktır. TCK m. 181/3'deki suçun nitelikli halinin cezası temel cezanın iki katına kadar artırılarak verileceği için yine asliye ceza mahkemesinin görevi içerisinde kalacaktır. Son olarak, TCK m. 181/4 teki suçun cezasının alt sınırı beş yıl üst sınır m.49/1 gereği 20 yıl olduğundan 5235 sayılı kanun gereğince görevli mahkeme ağır ceza mahkemeleri olacaktır.

TCK m. 181/1'de öngörülen suç için yetkili mahkeme CMK m. 12'ye göre belirlenir. Buna göre “*Davaya bakmak yetkisi, suçun işlendiği yer mahkemesine aittir*”. Suçun işlendiği yer belli değilse özel yetki kuraları uygulanır (CMK m. 13). Bu suç bakımından, farklı bir yetki kuralına yer verildiği görülmektedir. Maddede düzenlenen suçlar, deniz, hava ve demiryolu taşıtlarında veya bu taşıtlarla işlenmiş ise gemi, hava ve demiryolu taşıtının Türkiye’de ilk uğradığı yer mahkemesi yetkili olacaktır. Örneğin, söz konusu taşıtlardan çevreye zarar verecek şekilde zehirli atık veya artığın doğal çevre ortamına atılması halinde araçların uğradığı ilk yer mahkemesi yetkili olacaktır. Eğer suç ülke içerisinde işlenmişse araçların ilk uğradığı yer mahkemesi yetkili olacaktır. Çevreyi kirletme suçu, yabancı bayrağı taşıyan bir gemi tarafından Türk kara suları dışında işlendiği takdirde, suçun işlendiği yere en yakın veya geminin Türkiye’de ilk uğradığı limanın bulunduğu yer mahkemesi yetkili olacaktır (CMK m. 15/4). Örneğin, Ege denizinde petrol yüklü bir geminin petrol artıklarını denize boşaltması olayında coğrafi konum bakımından Türk kıyılarına en yakın yerinde bulunan asliye ceza mahkemesi yetkili olacaktır.

9. Zamanaşımı

Suçun işlendiği gün²⁸⁵ işlemeye başlayan mahkûmiyet hüküm kesinleşmeden tamamlanan ve tamamlanma anından itibaren de kamu davasının

²⁸⁵ Yargıtay kararlarına göre kural olarak atık/artığın alıcı ortamlardan birine bırakıldığı tarih, suçun işlendiği tarihtir. Bu tarih açıkça bilinmiyorsa çevre denetimi ya da diğer bir şekilde atığın alıcı ortama bırakıldığına tespit edildiği tarih, suç tarihidir. Ancak durumlarda bu genel kuraldan ayrılmak durumunda kalınabilir. Özellikle imhası zor ve masraflı olan, özel tesis ya da donanım gerektiren tehlikeli atıkların variller içinde toprağa gömülme, deniz dibine bırakılma gibi yöntemlerle, dolaylı biçimde alıcı ortama bırakıldığı durumlarda atık veya artık maddenin alıcı ortama doğrudan nüfuz etmesi belirli bir sürenin geçmesini gerektirmektedir. Yine fiil ve failin tespit edilmesinin ikrar veya ihbar edilmesi ve yer gösterme suretiyle gerçekleştirilmektedir. Nitekim Yargıtay aynı doğrultuda şu kararı vermiştir: “...Gereğeli karar içeriğinde ve başlığında suç tarihleri farklı olarak gösterilmiş ise de, çevre kirliliğinin oluştuğu iddiası, ilk kez Manisa 1. Asliye Hukuk Mahkemesinde delil tespiti davası sırasında 09.01.2007 tari-

hiç açılmamasını veya açılmışsa ortadan kaldırılmasını gerektiren süre olan dava zamanaşımı²⁸⁶ süreleri, TCK m. 66'da düzenlenmiştir²⁸⁷. Buna göre çevrenin kasten kirletilmesi suçunda maddenin ilk iki fıkrası açısından dava zamanaşımı süresi 8 yıl, üçüncü fıkra yönünden 15 yıl ve son olarak dördüncü fıkra yönünden 20 yıl olmaktadır. Bu süreler geçtikten sonra kişi hakkında kamu davası açılmayacaktır.

SONUÇ

Yaşadığımız çevrenin temiz ve sağlıklı olması bizi ve bizim dışımızda çevre içerisinde var olan canlı ve cansız tüm varlıklar için önemlidir. Bu durumun farkında olan yasa koyucu ceza kanununda gerekli düzenlemeleri yapmıştır. Bu itibarla, çevrenin ceza hukuku yoluyla korunması çevrenin etkin bir biçimde korunabilmesi bakımından gereklidir.

Türk Ceza Kanunundaki düzenleme dikkate alındığında, kanun koyucunun bu suçta korunan hukuki yararı belirlerken, insan merkezli yaklaşımı esas aldığı anlaşılmaktadır. Bize göre suçla korunan hukuki değer, karma nitelikte olup insan dışında var olan canlı cansız varlıklarla birlikte diğer maddi zararları da kapsayan tüm hakları korumaktadır.

Suçun maddi konusunu çevreyi oluşturan ve yeryüzünde tüm canlıların yaşam koşullarını belirleyen unsur olan toprak, su ve hava ile yeşil örtü (flora) ve hayvan topluluğu (fauna) yani kirletilen tüm alıcı unsurlar (doğal çevre) ile yapay çevre oluşturmaktadır. Ancak Türk Ceza Kanunu suçun konusu olan çevreyi öğretide yapılan tanımlardan ve Çevre Kanunundan daha dar kapsamda ele aldığı görülmektedir. Bu durum çevrenin bu unsurlarına yönelik hukuka aykırı eylemleri cezasız kalmasına yol açmaktadır.

Suçun faili herkes olabilir. Çevreyi kirleten failler üç grupta toplanabilir. Bunlar kendi yaşadığı ortamı kirleten fail, yapmış olduğu meslek faaliyeti sırasında ortamı kirleten fail, görevi gereği çevreyi korumakla mükellef olan kamu görevlisi faildir. Büyük şirketler tarafından işlenen çevre suçla-

hinde fark edilerek şikâyet konusu edildiğine göre suç tarihinin de 09.01.2007 olduğu kabul edilmelidir” (Y4CD, E. 2014/18020, K. 2014/34363, T. 01.12.2014). (Otacı, s. 283).

²⁸⁶ Öztürk/Erdem, s. 543; Demirbaş, s. 702; Zafer, s. 600.

²⁸⁷ “Kanunda başka türlü yazılmış olan hâller dışında kamu davası; a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda otuz yıl, b) Müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi beş yıl, c) Yirmi yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi yıl, d) Beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda on beş yıl, e) Beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda sekiz yıl, geçmesiyle düşer”.

rında failin tespiti güçlük arz etmektedir. Yargıtay verdiği kararlarda işbirliği ve ekip halinde çalışılan bu tür şirketlerde sorumluların tespiti işbölümü ve görev tanımları göz önünde bulundurulmak suretiyle belirlenmektedir. Özellikle çevreyi kirleten ya da denetleyen konumunda olan kamu görevlilerinin çevreye verdiği zarar nedeniyle etkin soruşturmasının yapılması ve zararın rücu edilmesi suçla mücadele açısından yerinde olacaktır.

Hukukumuzda tüzel kişilerin cezai sorumluluğu düzenlenmediğinden çevre kirliliğine yol açan tüzel kişiliğin ancak izni iptal edilebilir hakkında müsadere hükümleri uygulanabilir. Bu itibarla, kanunumuzda tüzel kişiliklerin cezai sorumluluğunun düzenlenmemesi eksiklik olup suçla mücadeleyi güçleştirmektedir. Mevcut bu düzenleme bu yönüyle yeterli olmayıp tüzel kişilerin cezai sorumluluğuna gidilmesi gereklidir.

Öğretideki tartışmalar bir tarafa bırakılırsa herkes suçun mağduru olup belirlenebilir bir mağdurdan söz etmek olanaksızdır. Suçtan zarar konumunda olan bazı kurumlara uygulamada davaya katılma hakkı tanınmaktadır.

Suçun oluşması için atık veya artıkların alıcı ortam olan havaya, suya ve toprağa ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde verilmesi gerekir.

Atık mevzuatta tanımlanmışken artık için herhangi bir tanım yapılmış değildir. Ancak kanun metni içeriğinden atık kavramının artığı içine alacak şekilde tanımlandığı görülmüştür. Bu bağlamda atık kavramı suçla mücadele açısından geniş yorumlanmalıdır.

Suçun oluşması için atık veya artıkların çevresel değerleri somut bir biçimde tehlikeye sokması gerekir. Ancak çevrenin zarar görmesi beklenmez yani suç somut tehlike suçudur. Mahkemelerin çevreyi tehlikeye sokma durumunu her somut olay için ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Uygulamada bu durum faillerin lehine sonuç yaratmaktadır. Suçla mücadele ve suçun önlenmesi açısından soyut tehlike suçu olarak düzenlenmesi yerinde olacaktır. Böylece sadece atık ve artıkların alıcı ortama verilmesiyle yani hareketin yapılmasıyla suç oluşacak nedensellik bağı sorununa ilişkin zorluklar ortadan kalkmış olacaktır.

Suçun hukuka uygunluk sebepleri kanun hükmünü icra ve hakkın icrasıdır. Hukuka uygunluk konusunda uygulamada yaşanan önemli sorun, idarece verilen iznin hukuka uygunluk nedeni oluşturup oluşturmadığının belirlenmesidir. İdarece verilen ruhsata sahip işletme tarafından yapılan faaliyetlerin (faaliyet sonucunda ortaya çıkan çevre kirliliği ve bozulmasının) hakkın icrası kapsamında kalması gereklidir. İdarenin verdiği iznin

rüşvet, politik baskı gibi nedenlerle yetkinin kötüye kullanımı ve aşılması hallerinde sorumluluktan kurtuluş yoktur. Bu itibarla, açık hatalı işlemler, hile, aldatma ve hakkı kötüye kullanma sonucu elde edilen işlemler, hukuka uygunluk karinesinden yararlınsa dahi ceza hukuku anlamında hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilmemelidir.

Suçun manevi unsuru genel kast olup olası kastla işlenebilmektedir. Yargıtay somut olayda manevi unsuru özellikle araştırmaktadır.

Suç tehlike suçu olduğu için suçun işlenmesi sonucunda insan ya da doğal çevre unsurlarına zarar verilmesi halinde neticeye göre diğer suçtan da failin sorumluluğu doğacaktır. Yargıtay bu böyle durumlarda fikri içtima hükümlerini uygulamaktadır.

Çevrenin atık ve artıklarla kasten kirletilmesi suçunda hapis ve para cezaları ile tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri öngörülmüştür. Söz konusu cezalar caydırıcılık işlevinden yoksundur.

Suç resen soruşturulur ve kovuşturulur. TCK m. 13'de düzenlenen evrensellik prensibi gereği suçun nerede kime karşı ve vatandaş ya da yabancı tarafından işlenip işlenmediğine bakılmaksızın suç Türkiye'de kovuşturulabilir.

Suçtan zarar gören kurum, kuruluş, dernek ve sivil toplum örgütlerinin davaya katılımı sağlanmalıdır.

Yargılama sırasında etkin bir biçimde kullanılan bilirkişilik kurumuna ait sorunlar ivedilikle ele alınmalı ve bu kurumdan etkin bir şekilde yararlanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akıncı**, Müslüm: Oluşum ve yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku, Kocaeli 1996.
- Artuk**, Mehmet Emin: “Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu (TCK m. 181)”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. I, S. 1, Y. 2014, ss. 37-48.
- Badur**, Emel: “Çevreyi Kirletenin Hukuki Sorumluluğu”, Çevre Hukuku Sempozyumu, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2006, ss. 105-116.
- Balci**, Murat: “Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçu TCK m.182)”, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi ve Çevreye Karşı Suçlar Paneli, Ankara 2012, ss. 145-185.
- Civanoğlu**, Ahmet: Çevre Hukukunda İhtiyat İlkesi, Sakarya 2006 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Demirbaş**, Timur: Ceza Kanunu Genel Hükümler, 8. Bası, Ankara 2012.
- Dönmez**, Burcu: “Hayvanlara Yönelik İşlenen Suçlar”, <http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/25-Burcu-D%C3%96NMEZ.pdf> ss. 903-925, (Erişim Tarihi. 25.06.2017).
- Duymaz**, Erkan: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Çevrenin Korunmasına Katkısı” İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No. 47, S. 47, 2012, ss. 121-160.
- Güleç**, Soyer Sesim: Türk Ceza Kanununda Haksızlık Yanılgısı (m. 30/4), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 1, 2008, ss. 59-91.
- Gündüzalp**, A. Anıl/**Güven**, Seval: “Atık, Çeşitleri, Atık Yönetimi, Geri Dönüşüm ve Tüketici: Çankaya Belediyesi ve Semt Tüketicileri Örneği”, <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/Atik-Cesitleri-Yonetimi-GeriDonusumVeTuketici.pdf>, ss. 1-19.
- Güneş**, Yusuf/**Coşkun**, Aydın Aynur, Çevre Hukuku, Kazancı Kitap, İstanbul 2004.
- Hakeri**, Hakan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 19. Bası, Ankara 2016.
- Himberg**, Kimmo: “Çevre Hukuku ve Bilirkişi”, Çevre Hukuku Sempozyumu, Çeşme 10-11 Nisan 2006, Ankara 2006, ss. 117-121.
- Katoğlu**, Tuğrul: “Çevre ve Ceza Hukuku Yeni Türk Ceza Kanunu ve Çevreye Karşı Suçlar”, Çevre Hukuku Sempozyumu, Ankara 2006, ss. 77-104.

- Katoğlu**, Tuğrul: “Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları” <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1679/17897.pdf>. ss. 657-693.
- Kaypak**, Şafak: “Çevresel Güvenlik ve Sınıraşan Çevre Suçları”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, , S 38, 2013, ss. 11-22.
- Otacı**, Cengiz: “Çevrenin Kasten ve Taksirle Kirletilmesi Suçuna (TCK 181, 182) İlişkin Yargıtay 4. Ceza Dairesi Kararlarında Belirlenen İlkeler”, <http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2015-1/09.pdf>. ss. 279-283.
- Öğütçü**, Muhlis: Çevre Kolluk İşlemleri, İzmir 2000 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Özbek**, Veli Özer/**Doğan**, Koray/**Bacaksız**, Pınar/**Tepe**, İlker: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Bası, Ankara 2018.
- Özbek**, Veli Özer: “Ceza Hukukunda Nedensellik Bağı ve Fiilin Objektif İsnat Edilebilirliği Sorunu”, Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara 2004, ss. 417-457.
- Özcan**, Onur: Çevre Suçlarında Şirketlerin Cezai Sorumluluğu, İstanbul 2007, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Özen**, Mustafa: “Çevreye Karşı İşlenen Suçlar” (TCK m. 181, 182), Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 18, S. 1, 2010, s. 14.
- Özenbaş**, Nazmiye: “Çevrenin Ceza Hukuku Yoluyla Korunması Kapsamında Çevrenin Kirletilmesi Suçları”, <https://www.avekon.org/papers/772.pdf>, ss. 924-931 (Erişim Tarihi: 17.02.2019).
- Özgenç**, İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, Ankara 2008.
- Öztekin**, Tosun: “Yürütme Organının Koyduğu Kaidelere Aykırılıkların Cezalandırılması”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. XXVIII, S. 1-4, 1962, ss. 349-366.
- Öztürk**, Bahri/**Erdem**, Mustafa Ruhan: Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 16. Bası, Ankara 2016.
- Pamay**, B.: “Çevre Kirletilmesi”, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, C. XXIV, S. II, 1974ss. 67-72.
- Parlar**, Ali/**Hatipoğlu**, Muzaffer: Cezai ve Hukuki Sorumluluk Boyutlarıyla Çevre Hukuku, Ankara 2010.
- Sevük**, Yokuş Handan: Çevre Hukuku Doğal Çevrenin Korunması, Ankara 2013.
- Şen**, Ersan: Çevre Ceza Hukuku, İstanbul 1994.

- Talas**, Serdar: “Türk Ceza Kanunu’nda Çevrenin Kasten ve Taksirle Kirletilmesi Suçları”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. LXXI, S. 1, 2013, ss. 1147-1157.
- Taneri**, Gökhan: Çevreye Karşı Suçlar, Ankara 2016.
- Tangör**, Nibal Fatma: Çevre Hukukunun İşlevselliği: Mersin Örneği, Mersin 2006 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Taşkın**, Ahmet: “Çevrenin Hukuksal Yönden Korunması”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 1, 2010, ss. 239-292 (Çevrenin Korunması).
- Taşkın**, Ozan Ercan: “Maddi ve Muhakeme Boyutuyla Çevre Ceza Hukukuna Dair Bazı Tespitler/Kısmi Öneriler”, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C. 3, S. 1, 2015, ss. 119-166.
- Tezcan**, Durmuş/**Erdem**, Mustafa Ruhan/**Sancakdar**, Oğuz/**Önok**, Rifat Murat: İnsan Hakları El Kitabı, 5. Bası, Ankara 2014.
- Toroslu**, Nevzat: Ceza Hukuku Genel Kısım, Ankara 2008.
- Turgut**, Nükhet: Çevre Hukuku, Ankara 2001.
- Turhan**, Faruk: “Ceza Kanununun Yer Bakımından Uygulanmasında Evrensellik İlkesi ve Yeni TCK (md. 13)”, Hukuki Perspektifler Dergisi, S. 4, 2005, ss. 197-211.
- Türk**, Hikmet Sami: “Türk Hukukuna Göre Hava Kirlenmesi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 3-4, 1969, ss. 115-130.
- Uğurlubay**, Aygörmez Gülsün Ayhan: Çevreye Karşı Suçlar Türk ve Alman Ceza Hukukunda Güncel Sorunlar, Ankara 2015.
- Ulusoy**, Ali D.: “Çevre Kirlenmesinin Oluşmasından Sonraki Aşamada Medeni Hukuk, Ceza Hukuku ve İdare Hukuku Çözümlerine Genel Bir Bakış”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/299/2804.pdf>, ss. 125-142 (Erişim Tarihi: 16.02.2019).
- Üçışık**, H. Güzin/**Üçışık**, H. Fehim: Çevre Hukuku, İstanbul 2013.
- Ünver**, Yener/**Nuhoğlu**, Ayşe: Federal Almanya Çevre Ceza Hukuku, İstanbul 1999.
- Yağcı**, Sabri Eyüp: “Yargıtay Kararları Işığında Çevreye Karşı Suçlar”, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi ve Çevreye Karşı Suçlar Paneli, Ankara 2012, ss. 85-116.
- Yaşar**, Osman/**Gökcan**, Hasan Tahsin/**Artuç**, Mustafa: Yorumlu- Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Cilt 4, Ankara 2010.
- Yılmaz**, Sacit: Çevre Hukuku Bağlamında Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçları, Ankara 2013.

